

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

**Obrazy Československa z období tzv. normalizace na
stránkách časopisu československých emigrantů
v Kanadě**

Bc. James Hron

© 2020 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. James Hron

Hospodářská politika a správa

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Obrazy Československa z období tzv. normalizace na stránkách časopisu československých emigrantů v Kanadě

Název anglicky

Pictures of Czechoslovakia from the time of "normalization" on the pages of the magazine of Czechoslovak emigrants in Canada

Cíle práce

Hlavním cílem práce je zjistit, jak je reflektováno dění v Československu v období tzv. normalizace a následující transformace po roce 1989 v zahraničním tisku vydávaným československými emigranty. Konkrétně bude obsahové analýze podroben časopis československých emigrantů žijících v Kanadě – Západ.

Metodika

Diplomová práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část bude vypracována pomocí studia sekundárních dat, zejména odborné literatury a dalších dostupných zdrojů. Praktická část bude založena na kvalitativní obsahové analýze dostupných čísel časopisu Západ, který byl v období tzv. normalizace vydáván v Kanadě českými emigranty.

Doporučený rozsah práce

60-80 str.

Klíčová slova

Emigrace, tzv. normalizace, transformace, média, obsahová analýza.

Doporučené zdroje informací

DENZIN, Norman K. a Yvonna S. LINCOLN. SAGE Handbook of Qualitative Research. 5. vydání. Kalifornie, USA: SAGE Publications, 2017. ISBN 9781483349800.

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. Média a společnost. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4.

KOLÁŘ, Pavel a Michal PULLMANN. Co byla normalizace?: studie o pozdním socialismu. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-560-4.

RATAJ, Jan a Přemysl HOUDA. Československo v proměnách komunistického režimu. V Praze: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1696-7.

TŮMA, Oldřich a Tomáš VILÍMEK, ed. Česká společnost v 70. a 80. letech: sociální a ekonomické aspekty. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. Česká společnost po roce 1945. ISBN 978-80-7285-162-1.

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – PEF

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 17. 2. 2020

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 18. 2. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 14. 03. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci „Obrazy Československa z období tzv. normalizace na stránkách časopisu československých emigrantů v Kanadě“ jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 2.4.2020

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval PhDr. Sandře Kreisslové, Ph.D. za její cenné rady a čas, který mi v rámci odborného vedení diplomové práce věnovala.

Obrazy Československa z období tzv. normalizace na stránkách časopisu československých emigrantů v Kanadě

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá zobrazováním běžného života v Československu v období tzv. normalizace na stránkách krajanského časopisu *Západ*, který vycházel v letech 1979–1993 v Kanadě. Práce se dále věnuje tématům spojených s životem emigrantů a exulantů v Kanadě, jejich spojení s Československem a obrazem Československa v době po sametové revoluci až po rozdělení ČSFR. Teoretická část práce rozebírá základní pojmy v závislosti na předmět zkoumání. Jedná se o pojmy vztahující se k migraci, mediím, masové komunikaci a sociální a mediální konstrukci reality. Praktická část je tvořena obsahovou analýzou dvouměsíčníku *Západ* ve vymezením období let 1979–1993. V rámci analýzy byly v časopise vyhledávány relevantní články, které se následně rozdělily do kategorií tak, aby bylo možné odpovědět na vymezené výzkumné otázky.

Klíčová slova: Média, normalizace, transformace, emigrace, časopis, obsahová analýza.

Pictures of Czechoslovakia from the time of „normalization“ on the pages of the magazine of Czechoslovak immigrants in Canada

Abstract

The thesis deals with the portrayal of everyday life in Czechoslovakia in the period of so-called normalization on the pages of the Czech compatriot magazine *Západ* which was published in Canada in 1979–1993. The thesis also deals with topics related to the life of emigrants and exiles in Canada, their connection with Czechoslovakia and the image of Czechoslovakia in the period after the Velvet Revolution until the division of the CSFR. The theoretical part analyses the basic terms in the connection with the subject of research. These are terms related to migration, media, mass communication and social and media construction of reality. The practical part consists of the content analysis of the bimonthly magazine *Západ* in the period 1979–1993. For the analysis, relevant articles were searched for and these articles were then categorized to answer specific research questions.

Keywords: Media, normalization, transformation, emigration, magazine, content analysis.

Obsah

1 Úvod	4
2 Cíl práce a metodika	5
3 Dosavadní stav bádání	8
4 Teoretická východiska	13
4.1 Migrace, emigrace a exil	13
4.2 Média a masová komunikace	14
4.3 Sociální a mediální konstrukce reality	17
4.3.1 Mediální obraz reality	19
4.3.2 Agenda-setting (Teorie nastolování agendy)	19
4.3.3 Framing (Teorie rámcování)	21
4.3.4 Objektivita médií.....	23
5 Empirická část.....	25
5.1 Emigrace Čechů a Slováků do Kanady po srpnové invazi Varšavského paktu	25
5.2 Spolková činnost Čechů v Kanadě.....	26
5.3 Literární činnost Čechů v Kanadě a časopis <i>Západ</i>	28
5.4 Události roku 1968 a jejich obraz v časopise <i>Západ</i>	33
5.5 Československý dissent, <i>Charta 77</i> a jejich obraz v časopise <i>Západ</i>	37
5.6 Každodenní život v ČSSR do sametové revoluce a jeho obraz v časopise <i>Západ</i>	44
5.7 Spojení exulantů s Československem a jeho obraz v časopise <i>Západ</i>	54
5.8 Život exulantů v Kanadě a jeho obraz v časopise <i>Západ</i>	58
5.9 Úprava vztahů exulantů s ČSSR a její obraz v časopise <i>Západ</i>	61
5.10 Rok 1989 a jeho obraz v časopise <i>Západ</i>	65
5.11 Demokratizace Československa po sametové revoluci a její obraz v časopise <i>Západ</i>	70
5.12 Rozdělení ČSFR a jeho obraz na stránkách časopisu <i>Západ</i>	76
5.13 Politický humor na stránkách časopisu <i>Západ</i>	80
5.14 Výsledky a diskuse.....	81
6 Závěr	86
7 Seznam použitých zdrojů	87
7.1 Tištěné zdroje	87
7.2 Studentské práce.....	91
7.3 Elektronické zdroje	91
7.4 Citované články z časopisu <i>Západ</i>	96

1 Úvod

Migrace doprovází lidstvo od svého počátku a v současné době v rámci probíhající tzv. migrační krize je zřejmé, že jde o stále velmi aktuální téma, ke kterému se obrací jak odborná, tak laická veřejnost. Studium migrace a jejích různých forem v minulosti nebo v současnosti patří mezi základní výzkumná témata společenských a humanitních věd. Práce se orientuje na skupinu českých a slovenských emigrantů a exulantů, kteří odešli z Československa po srpnové okupaci v roce 1968 do Kanady, a její publikační činnost, kterou v nové zemi provozovali. Konkrétně bude obsahové analýze podroben časopis *Západ*, který byl vydáván v Kanadě od roku 1979 a jehož vydávání bylo ukončeno v roce 1993. Časopis zároveň tvoří hlavní pramen předkládané diplomové práce, která sleduje mediální obraz života v Československu v období tzv. normalizace (až po rozdělení federace Čechů a Slováků v roce 1993), který byl konstruován na stránkách vybraného časopisu kanadských krajanů.

Práce je rozdělena na několik částí, po úvodu je vytyčen cíl práce a metodika, jakou je k dané problematice přistupováno. Dále je rozebrán současný stav bádání na toto téma se zaměřením na publikace mapující život českých a slovenských emigrantů a exulantů v Kanadě, jejich literární tvorbu, spolkovou činnost, důvody a průběh jejich emigrace. V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy a koncepty, ze kterých se v práci dále vychází. Jde zejména o pojmy spojené s migrací a exilem, rozebírána jsou média a jejich rozdělení a s nimi související téma sociální a mediální konstrukce reality.

Na teoretická východiska navazuje empirická část práce, která začíná exkursem do historie československé emigrace do Kanady po roce 1968. Další kapitoly se věnují spolkové činnosti a literární tvorbě emigrantů a exulantů v Kanadě a konkrétním tématům, která vyplynula z obsahové analýzy periodika *Západ*.

2 Cíl práce a metodika

Cílem této diplomové práce je zjistit, jaké obrazy Československa v období tzv. normalizace až do rozpadu České a Slovenské federativní republiky byly konstruovány na stránkách krajanského časopisu *Západ*, který vydávali čeští a slovenští exulanti a emigranti z ČSSR v letech 1979 až 1993 v Kanadě. Obsahové analýze jsou podrobeny texty, které se nějakým způsobem vyjadřují ke kulturnímu, hospodářskému a politickému vývoji v Československu na straně jedné, na straně druhé jsou analyzovány zprávy o novém životě exulantů / emigrantů v Kanadě a jejich vztahu k *původní domovině*. Pro dosažení výzkumného cíle byly vymezeny tyto výzkumné otázky:

- Jakým způsobem je v časopise *Západ* reflektován každodenní život v Československu v období *normalizace* a jak je dle autorů zpráv ovlivňován politickou situací v ČSSR a studenou válkou?
- Jak je v časopise *Západ* reflektováno spojení československých emigrantů a exulantů v Kanadě se zemí původu a jak bylo toto spojení dle autorů zpráv ovlivňováno politickou situací v Československu v období *normalizace* a po roce 1989.
- Jakým způsobem časopis *Západ* reflektuje zlomové události a procesy tzv. velké historie, které proběhly mezi lety 1968–1993 v Československu (období pražského jara a okupace v roce 1968, fungování *Charty 77*, sametová revoluce a rozdělení ČSFR)?

Diplomová práce je zpracována za využití obsahové analýzy. Jedná se o výzkumnou techniku studia dokumentů, z obecnějšího hlediska všech výsledků lidské komunikace, jako jsou různé texty, obrazy, audiozáznamy či videozáznamy. Tato technika nachází své hlavní využití ve výzkumu v sociálních vědách, s její pomocí lze nalézt vzory a schémata v lidské komunikaci a díky tomuto je možné dokumenty rozdělit a následné výsledky aplikovat v širším pojetí. Jednou z hlavních výhod obsahové analýzy techniky je její neinvazivní charakter (na rozdíl například od sociálního experimentu nebo dotazníkového šetření), a zároveň umožňuje zkoumat věci a poznatky dob dávno minulých.¹ Způsoby výzkumu

¹ HODDER, Ian. *Collecting and interpreting qualitative materials*. 2nd ed. Thousand Oaks, Calif.: Sage, c2003, s. 155.

se různí, ale vždy obsahují stejné základní úkony, čtení a sledování textů, přidělení kódů, díky kterým lze nalézt vzory či zajímavý obsah. Obsahová analýza může být použita jak v kvantitativních výzkumech, kdy se z jednotlivých kódů vyhodnotí statistická data, a zároveň v metodách kvalitativních, kdy díky kódům analyzujeme významovou část textu.² V této diplomové práci je obsahová analýza využita kvalitativně.

Důležité pro každou obsahovou analýzu je zodpovědět si základní otázky o analyzovaném médiu.³ V tomto případě je analyzován krajský časopis *Západ* (od druhé poloviny roku 1991 do první poloviny roku 1993 byl přejmenován na *Západ Today*), dvouměsíčník, který vydávali českoslovenští exulanti v Kanadě. Skupinou, které bylo toto periodikum určeno, byli primárně českoslovenští emigranti a exulanti, dále i lidé, kteří v Československu zůstali. Časopis jim měl přinášet vládním režimem necenzurované informace.⁴

Obsahové analýze byly podrobeny texty časopisu *Západ* od vzniku periodika až do ukončení vydávání v roce 1993. Analýza byla zaměřena na články v rubrikách věnujících se situaci v Československu, které se v průběhu vydávání časopisu mnohokrát přejmenovaly. Nazývaly se například *Zprávy z domova*, *Domov*, *U nás doma*, *Československo*, *Zprávy z Československa* atd. a v textech byly vyhledávány obrazy, které reflektovaly kulturní, hospodářskou a politickou situaci v Československu. Dále byly analyzovány texty věnující se situaci emigrantů a exulantů v Kanadě a jejich spojení s Československem. Tyto texty se objevovaly v rubrikách pojmenovaných *Emigrace*, *Exil*, *Kanada* a další. Kromě těchto rubrik byla pozornost věnována i textům, které se zabývaly tématy definovanými výzkumnými otázkami: *Československý disent*, *Demokratizace Československa*, *Dělení ČSFR*, *Každodenní život v Československu*, *Politická situace v Československu*, *Spojení emigrantů a exulantů s Československem*, *Rok 1968*, *Rok 1989 a Úprava vztahů s ČSSR*. Tato témata byla vyhledávána v různých rubrikách. Z obsahové analýzy byly kompletně vynechány rubriky, ve kterých byla zveřejňována literární tvorba, protože se nejednalo o novinové, ale umělecké články. Veškerá čísla časopisu *Západ* byla

² KRIPPENDORFF, Klaus. *Content analysis: an introduction to its methodology*. 2nd ed. Thousand Oaks, Calif.: Sage, c2004.

³ Tamtéž s.413.

⁴ Titulní strana. *Západ*. 1979, 1(1), s. 1.

zdigitalizována přímo původními vydavateli za pomoci *Ústavu pro studium totalitních režimů*. Jednotlivé články byly rozděleny do výše zmíněných kategorií, aby byla následná analýza co nejpřesnější. Získané informace jsou následně konfrontovány s literárními prameny a interpretovány.

3 Dosavadní stav bádání

Problematika emigrace a situace krajanů v nové zemi patří mezi tradiční etnologická a antropologická témata. Emigraci do zámoří se věnuje např. etnolog Stanislav Brouček. V roce 1998 vydal publikaci *Češi za hranicemi na přelomu 19. a 20. století*, ve které rozebírá hlavní československé migrační vlny v letech 1938, 1948, 1968 a v uvolňujících se 80. letech, zabývá se odlišnými důvody, které k jednotlivým vlnám vedly. V publikaci jsou rozebírány jednotlivé politické důvody spojené s německou okupací a druhou světovou válkou, únorovým komunistickým převratem a sovětskou okupací. Kromě politických důvodů byla emigrace vyvolána důvody hospodářskými, které převažovaly na přelomu 19. a 20. století a v 80. letech před sametovou revolucí.⁵ V roce 2011 vydal autor publikaci *Češi – národ bez hranic*, která je tvořena výběrem textů a diskusí, jež vznikly na mezinárodním semináři konaném v New Yorku. Semináře se účastnily české krajanské organizace z různých států a účastníci se zabývali českou emigrací od počátku 20. století a jejími různými důvody, vznikem krajanských spolků ve světě, jejich vývojem a významem v minulosti a současnosti. Dále se věnovali významu českého národa v minulosti a v současném globálním světě. Publikace popisuje český národ ze dvou pohledů. Prvním pohledem je ten, jak se na pojem českého národa dívají Češi v České republice, kteří se dle názoru autorů považují za jediné Čechy a na emigranty se dívají se skepsí. Oproti tomu stojí druhý názor, který byl předmětem daného semináře a který je přijímán i autory semináře, že Čechem je každý, kdo se narodil do české rodiny, mluví českým jazykem a cítí se Čechem.⁶ Různými emigračními vlnami a jejich důvody se Stanislav Brouček zabývá také v krátké publikaci *Etapy českého vystěhovalectví*. Zde stručně popisuje hlavní migrační vlny od roku 1547, kdy došlo podle autora k první významné zaznamenané české emigrační vlně. Také zde popisuje nejvýznamnější reemigrační vlny v letech 1918, 1945 a 1989.⁷

Dějiny Čechů v zahraničí se zabývá i historik Jaroslav Vaculík. V publikaci *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti* se věnuje příčinám českého vystěhovalectví

⁵ *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století*. Praha: Karolinum, 2000. Týden zahraničních Čechů.

⁶ BROUČEK, Stanislav, ed. *Češi – národ bez hranic: výběr textů a diskuse ze semináře k problematice národního vědomí Čechů žijících v zahraničí*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2011.

⁷ BROUČEK, Stanislav. *Etapy českého vystěhovalectví*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2003.

v minulosti, pobytu Čechů v cizině a důvodům jejich návratu zpátky do vlasti. Ukazuje postupnou změnu důvodů k emigraci od původních náboženských k ekonomickým, které začaly převládat po vydání tolerančního patentu. V mladší historii je vystřídaly důvody politické v době po Mnichovské dohodě a nacistické okupaci v roce 1939, dále po komunistickém převratu v roce 1948 a důvody s ním spojené přetrvaly až do sametové revoluce v roce 1989. Kromě emigrace se autor v publikaci věnuje i otázce reemigrace a jejím důvodům. Jedná se především o období první republiky a zejména odsunu Němců po roce 1945, díky kterému byl v Československu nedostatek pracovních sil, který přilákal mnoho Čechů zpátky do vlasti.⁸ Kromě obecných dějin české migrace se Jaroslav Vaculík zabývá i českými komunitami ve světě v publikaci *České menšiny v Evropě a ve světě*. Pozornost je věnována komunitám v jednotlivých státech, jejich vzniku, fungování, spolkové a literární činnosti. Kromě samotných komunit je popisováno i jejich spojení s Českou republikou a jejich možnosti účastnit se například voleb, sčítání lidu atd. České komunitě v Kanadě je věnována jedna z kapitol této publikace.⁹

K samotné emigraci Čechů a Slováků do Kanady však mnoho publikací není. Historik médií Petr Orság se ve své publikaci *Mezi realitou, propagandou a mýty: československá exilová média v západní Evropě v letech 1968–1989* zaměřuje na význam médií vycházejících v západní Evropě pod vydavatelstvími československých emigrantů. Zkoumá vliv, jaký měla tato média jak na československé exulanty, tak i na československé občany, kteří stále žili v ČSSR a ke kterým se díky zahraničnímu tisku dostávaly informace, k nimž by se skrze státní tisk nemohli dostat. Zároveň se autor věnuje významu těchto médií pro soudržnost československé komunity mimo svoji rodnou zemi. Velký význam měla tato média na uvědomění si podobností a rozdílů, které autor označuje jako *my-tady* a *oni-tam*, a ovlivňovala obě tyto skupiny. Největší význam přisuzuje emigrační vlně po roce 1968. Tato generace *oživila* zahraniční československou menšinu a měla velký vliv na stupňující se tlak, který byl vyvíjen na demokratizaci východní Evropy.¹⁰

⁸ VACULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*. Brno: Masarykova univerzita, 2002.

⁹ VACULÍK, Jaroslav. *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha: Libri, 2009.

¹⁰ ORSÁG, Petr. *Mezi realitou, propagandou a mýty: československá exilová média v západní Evropě v letech 1968–1989*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016.

Vědec v kanadském muzeu imigrace, Jan Raška, se v monografii *Czech Refugees in Cold War Canada* soustředí na československou komunitu v Kanadě v období studené války. Za hlavní milník považuje rok 1971, kdy díky kanadskému zákonu na podporu multikulturního dědictví a etnik získaly národnostní spolky finanční a politickou podporu. Za nejvýznamnější emigranty označuje ty, kteří emigrovali z Československa po okupaci v roce 1968. Jejich význam vyzdvihuje ze dvou důvodů. Prvním je, že tito lidé strávili pod vládou komunistické strany více než 20 let, a druhým důvodem je okupační potlačení snah o uvolnění režimu. Okupace u nich zapříčinila dojem, že komunismus z Československa již neodejde a oni se nikdy nevrátí. Největší síla národnostního hnutí československé menšiny tedy přichází v následujících letech po jejich příchodu do Kanady. Autor podrobně rozebírá spolkovou a literární činnost československých emigrantů a exulantů v Kanadě.¹¹

V publikaci *Fragmenty ze života Čechů a Slováků v Kanadě* popisuje publicista Josef Čermák život emigrantů v nové zemi. Zaměřuje se na jejich kulturní a společenský život a analyzuje komunitu jako celek. Rozebírá různé organizace zaměřené na sjednocování Čechoslováků v Kanadě, jejich fungování a cíle. Popisuje fungování nejenom organizací přenesených z Československa a jejich navázání na tradice organizací, jako byly Sokol a Skaut, ale také organizací nově vzniklých, jako byly například Masarykův ústav nebo Československá banka v Kanadě *Czechoslovak Credit Union Limited*. Velkou pozornost věnuje československé literatuře vznikající nebo alespoň vycházející v Kanadě a rozebírá fungování nakladatelství *'68 Publishers* Josefa Škvoreckého, které stálo i u vzniku časopisu *Západ*. Autor také popisuje ostatní formy umění jako televizní vysílání, výtvarné umění či tanec a zapojení exulantů do života v Kanadě prostřednictvím podnikání a politické angažovanosti. Kniha přináší celkový rozbor všech složek života exulantů v Kanadě, které je ovlivňovaly nebo které byly ovlivněny právě exulanty.¹²

Samotnou emigrací z Československa v období studené války se zabývá bývalý zaměstnanec *American Fund for Czechoslovak Refugees* Vojtěch Jeřábek. Tato organizace pomáhala exulantům po jejich útěku z Československa od prvních dnů až do doby umístění v hostitelských zemích. Jednalo se o největší československou organizaci svého druhu.

¹¹ RAŠKA, Jan. *Czech Refugees in Cold War Canada*. Winnipeg: University of Manitoba Press, 2018.

¹² ČERMÁK, Josef. *Fragmenty ze života Čechů a Slováků v Kanadě*. Zlín: Atelier IM, 2000. Vyznání (Atelier IM).

Vojtěch Jeřábek v ní pracoval 40 let až do roku 1990 a v této knize popisuje způsoby, jakými lidé utíkali, proces, kterým museli projít od umístění v lágrech, jejich výslechy, čekání na povolení k odchodu do nových zemí až po jejich nový život. Zejména problémy prvních dnů po odchodu z Československa byly nejvíce kritické, protože lidé očekávali okamžitou změnu k lepšímu. Místo toho byli zavřeni do sběrných táborů, ztráceli motivaci k započatí nového života v demokratickém světě a pod tíhou prvotního šoku se často rozhodovali pro návrat zpět do Československa i přes hrozbu represí a trestů.¹³

Samotný časopis *Západ* se objevuje v publikaci vědce Ústavu pro českou literaturu Michala Příbáňe *Česká literatura*, kde je mu věnována krátká kapitola, ve které se píše o redaktorech časopisu, o jeho zaměření a historii, a jsou zde popsána nejčastější témata, o kterých se v *Západu* psalo, zejména o směrnicí o Úpravě vztahů emigrantů s ČSSR.¹⁴

Téma emigrace československých občanů do Kanady se stalo předmětem zájmu různých absolventských prací. V bakalářské práci *Immigration of Czechs and Slovaks to Canada* se Pavla Špačková zaměřuje na rozdílná období imigrace Čechoslováků do Kanady a na jejich různé důvody od konce 19. století až do pádu komunistického režimu v Československu. Konkrétně se zabývá přínosem československých kulturních organizací v Kanadě. Práce se zaměřuje na 4 nejvýznamnější migrační vlny Čechů a Slováků do Kanady včetně vlny *osmašedesátníků*,¹⁵ které se věnuje i tato diplomová práce.

Czechs in the USA and Canada During Communism (1945–1989) je bakalářská práce psaná Zdeňkou Matušů, která se zaměřuje na migraci Čechoslováků v období komunistického režimu do USA a Kanady. V práci se věnuje důvodům odchodu z Československa, zejména v letech 1948 a 1968. Rozebírá přístup USA a Kanady vůči imigrantům z právního hlediska a rozdíly v přístupu těchto dvou zemí. Vyhodnocuje důvody pro volbu konkrétní země a množství přicházejících migrantů. Nejvíce se autorka zaměřuje na přivykání exulantů v nové zemi a problémy s tím spojené. Rozebírá psychologické, jazykové a sociální problémy, začlenění do pracovního života a možnosti pokračovat v kariéře započaté v Československu. Zabývá se kulturním životem exulantů, držením svátků a rozdíly

¹³ JEŘÁBEK, Vojtěch. *Českoslovenští uprchlíci ve studené válce: dějiny American Fund for Czechoslovak Refugees*. Brno: Stilus, 2005.

¹⁴ PŘÍBÁŇ, Michal. *ZÁPAD. Česká literatura*. Institute of Czech Literature, 2001, 49(4), 426–429.

¹⁵ ŠPAČKOVÁ, Pavla. *Immigration of Czechs and Slovaks to Canada*. Olomouc, 2012. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta.

v asimilaci migrantů mezi Kanadou a USA. Na konci práce rozebírá slavné československé osobnosti žijící v těchto dvou zemích, jejich přínos demokratickému hnutí v ČSSR a vliv na jejich hostitelské země.¹⁶

Kromě knižních publikací a studentských prací se tématu československé emigrace do Kanady věnovali i redaktoři analyzovaného časopisu *Západ*. Například doktor politologie Ota Ulč vydal v roce 2011 knihu *Velikáni a malikáni*, kde popisuje příběhy významných českých emigrantů a exulantů, kteří buď žili v minulosti, jako byl například jeden z nejznámějších českých exulantů Jan Amos Komenský, nebo se kterými se potkával na svých cestách po světě. V této knize se objevují životní příběhy několika redaktorů *Západu*, se kterými byl autor v blízkém kontaktu, jako byli například manželé Škvorečtí nebo Ivan Sviták.¹⁷

¹⁶ MATUŠŮ, Zdeňka. *Czechs in the USA and Canada During Communism (1945–1989)*. Zlín, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati.

¹⁷ ULČ, Ota. *Velikáni a malikáni*. Praha: Šulc – Švarc, 2012.

4 Teoretická východiska

4.1 Migrace, emigrace a exil

V diplomové práci je zaostřeno na téma migrace, se kterým se pojí příbuzné pojmy, jako jsou emigrace, exil a exulant. Ačkoliv jejich významy jsou často zaměňovány a jsou podobné, je nutné je definovat jak z hlediska odborného, tak ve spojení s kontextem, ve kterém jsou používány v časopise *Západ* jednotlivými redaktory. Pojem migrace je ze všech výrazů nejobecnější a ostatní do něho v podstatě spadají. Jedná se o jakýkoli přesun obyvatelstva, ať již vnitrostátní nebo mezinárodní, za účelem trvalého nebo dlouhodobého setrvání na novém místě. Od slova migrace se následně odvozují termíny imigrace a emigrace. Imigrace označuje usazování obyvatel, kteří přicházejí z jiného místa, nejčastěji myšleno jako přeshraniční imigrant. V českém jazyce lze imigraci přeložit jako přistěhovalectví. Emigrace je oproti tomu proces odchodu ze země. Migraci lze také rozdělit na *dobrovolnou* a *nedobrovolnou*. První případ je výsledkem dobrovolné volby například kvůli sjednocení rodiny nebo z důvodů pracovních. Oproti tomu stojí *nedobrovolná migrace*, která je vyvolána externími důvody, mezi které spadají důvody náboženské, enviromentální nebo politické.¹⁸

V časopisu *Západ* se nejčastěji používají výrazy emigrace a exil (a od nich odvozené emigrant a exulant). Podle Hany Kurillové emigrace označuje dobrovolné opuštění země, ať se jedná o jakékoli důvody, a je tím míněn odchod legální, umožňující emigrantům pozdější návrat. Oproti tomu exil je nucený odchod ze země, například kvůli strachu z pronásledování. Z pohledu návratu do země je rozdíl oproti emigraci v tom, že exulant by se do země vrátil, pokud se změní politická situace a podmínky, kvůli kterým byl nucený odejít.¹⁹ Exulanti se brání zaměňování s emigranty, protože se považují za oběti doby a exil berou jako nutné zlo. Oproti tomu emigranty berou pouze jako osoby, které odešly, protože chtěly využívat výhod života za hranicemi.²⁰ Tento pohled na věc odpovídá vyznění

¹⁸ HENIG, David: Migrace. *AntropoWebzin*, 2-3, 2007, s. 35 [online cit. 9. 9. 2018]. Dostupné z: http://www.antropoweb.cz/webzin/archive_old/webzin_2-3_2007/AntropoWEBZIN%202-3_2007.pdf

¹⁹ KURILLOVÁ, Hana. EMIGRACE Z ČESKOSLOVENSKA A EXIL. *Moderní dějiny* [online]. 2013 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/emigrace-z-ceskoslovenska-a-exil/>

²⁰ WITTLICHOVÁ, Lucie. *Vzkazy domů – Příběhy Čechů, kteří odešli do zahraničí (emigrace a exil 1848–1989)*. Labyrint, 2012, s. 6–7.

v člancích od exilových redaktorů. V Kanadě se vyskytovaly obě skupiny, ale do *Západu* přispívali pouze exulanti dle výše zmíněné definice. Emigranti z jejich pohledu byli spolupracovníci s režimem, protože jinak by jim dle jejich názoru emigrace umožněna nebyla. Z jejich pohledu se také z exulanta mohl stát emigrant, například pokud prošel úpravou vztahů. Díky tomu se následně mohl beztestně vrátit do Československa a důvody pro jeho exil již z jejich pohledu neexistovaly.

Jiný pohled na tyto pojmy se objevuje ve studii Stanislava Broučka, kromě emigrace a exilu rozlišuje ještě pojem vystěhovalectví a pojmy následně vysvětluje rozdílně. Vystěhovalectví označuje za legální pobyt v zahraničí, emigraci označuje jako jev vyvolaný politickou situací nebo ekonomickými důvody a exil jako vynucený odchod ze země pod politickým tlakem.²¹ Jeho definice zejména pojmů emigrace a exil jsou propojené a lehce zaměnitelné, nicméně také označují emigraci jako dobrovolný čin. Redaktoři časopisu *Západ* nepoužívají výraz vystěhovalectví, nahrazují jej slovem emigrant, kterým označují osoby, jež z Československa vycestovaly legálně. Aby se proti nim vymezili, označují sami sebe výrazem exulant. Za toho považují každého, kdo odešel z Československa kvůli nesouhlasu s komunistickým režimem a zároveň i každého, kdo byl režimem přímo donucen odejít. V tom se liší od definice Stanislava Broučka, který za exulanta považuje pouze osoby k emigraci donucené. V empirické části jsou tedy pojmy využívány podle definice Hany Kurillové, která emigraci definuje jako odchod ze země umožňující návrat na rozdíl od exilu. Tím nejbližše reflektuje to, jak s pojmy nakládají samotní redaktoři v časopise *Západ*. Ti se považují za exulanty, protože jejich zahraniční činnost jim neumožňovala bezpečný návrat do Československa.

4.2 Média a masová komunikace

Pod pojmem média se v nejširším významu slova skrývá jakákoli forma lidské komunikace nebo přístroje určené pro ukládání nebo přenos dat. Za médium v jeho nejjednodušší formě lze považovat mluvené slovo. Všechny ostatní formy médií mají toto slovo ve svém jádru uložit a zprostředkovat na větší vzdálenost nebo většímu množství

²¹ BROUČEK, Stanislav. K některým otázkám migrace na území České republiky po druhé světové válce. *Archive.org* [online]. 2006 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <http://web.archive.org/web/20060309205154/http://www.mvcr.cz/azyl/integrace2/nks01/prispevek8.pdf>

příjemců. O rozvoji médií se tedy začíná mluvit až s rozvojem jiných forem komunikace než jen mluveného slova.²² V současné době se pod pojmem média ale nejčastěji skrývá anglický pojem *mass media* nebo česky masmédia – hromadné sdělovací prostředky, které jsou součástí mediálního průmyslu. Jsou tím myšlena veškerá média určená k tomu, aby dosáhla k většímu množství příjemců. Pod pojem hromadné sdělovací prostředky spadají i tištěná média (tiskoviny, časopisy), která jsou předmětem této diplomové práce. Dále média zprostředkující aktuality (noviny), ale i fotografie, kina a filmový průmysl, vysílací média (televize a rádio), ale také propagace a reklama.²³

Zkoumaným médiem této diplomové práce je časopis *Západ*. Ačkoliv jeho rozšíření nebylo srovnatelné například s národními novinami, jedná se o masmédiu, protože bylo určeno širokému spektru čtenářů na všech světových kontinentech. Masmédia jsou druhem médií, která pro svoji existenci vyžadují technologickou pomůcku k dosažení většího množství příjemců. Může se jednat například o rozhlas nebo televizní vysílání. V případě *Západu* se jedná o strojový tisk a následně využití globální distribuce skrze poštovní společnosti. Masmédia se v současnosti dělí do 7 kategorií dle nosiče a druhu distribuce. Všechna mají stejné základní charakteristiky a jejich cílem je dosažení co největšího množství příjemců. Každý nový a modernější způsob distribuce přináší možnost zasáhnout širší publikum. Vrchol přichází v kombinaci internetu a mobilu, kdy každý člověk připojený k internetu kdekoli na světě má možnost se dostat ke všem informacím. Prvním masovým médiem v rámci oněch sedmi druhů byly tiskoviny, které se šířily díky vynálezu knihtisku. Patří sem knihy, letáky, noviny a časopisy. Druhé významné masmédiu tvoří audionahrávky na různých nosičích, jako jsou gramofonové pásky, kazety a digitální nosiče. Další druhy představují kinematografie, rádio, televize, internet a vrcholem jsou chytré mobilní telefony.²⁴

Všechny druhy masmédií mají svůj vlastní druh výroby a distribuce. V průběhu vývoje se s každým dalším krokem distribuce zjednodušuje a zrychluje. Dříve se jednalo například o poštu, ale postupem času se starší média naučila využívat distribuční kanály nově vzniklého média, aniž by přišla o svoji formu. Dnes se tedy i tištěná média šíří přes internet,

²² POLÁKOVÁ, Eva, Lucia SPÁLOVÁ a Eva HÖFLEROVÁ. *Efektivní sociálně-mediální komunikace*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008, s. 122.

²³ LISTER, Martin. *New media: a critical introduction*. New York: Routledge, 2009, s. 17.

²⁴ Tamtéž, s. 13.

ale stejně tak se můžou internetová média šířit skrze tištěná, například pomocí QR kódů v tisku, která odkazují na web. V současné době je díky šíření po internetu distribuce instantní. Zároveň je cílem každého média, aby se dostalo k co největšímu množství příjemců cílové skupiny. Širší distribuce a tím větší dopad je dosahován kromě zisku ze samotného prodeje také díky prodeji reklamy uvnitř média. V současné době se většinou jedná o reklamu s cílem vyššího zisku, díky kterému dochází k dalším možnostem šíření, a zároveň tím následně lze zvednout cenu za inzerci. Kromě reklamy za účelem zisku se ale může například jednat i o reklamu ideologickou v případě politických médií.²⁵

V současné době se stává, že se často zaměňují pojmy mainstreamová média a masmédia, popřípadě se tyto pojmy považují za synonyma. Mají ale odlišné významy. Masmédia je obecný výraz pro všechna média, která se dokážou jednoduše šířit a dostat se k masám, ale mohou být určena pro velice úzkou cílovou skupinu. Oproti tomu mainstreamová média jsou určena co nejširší cílové skupině a využívají k tomu právě masmédií. Masa ve slově masmédia tedy nevyjadřuje určenost pro masu, ale pouze to, že se to k nim dokáže dostat.²⁶

Ačkoliv se může většině lidí zdát, že masmédia přináší pouze informace o aktuálním dění, mají mnohem více funkcí, které mohou být buď přiznány, nebo ukryty přímo ve článcích. Zjednodušeně lze tyto funkce rozdělit do 3 kategorií. Kromě veřejných oznámení jako varování nebo výstrahy se v případě časopisu *Západ* jedná o funkci ovlivnění názoru, kdy redaktoři předkládají čtenářům pohled na nějakou událost nebo situaci s cílem, aby tento pohled čtenáři převzali. Vzhledem k tomu, že se ale v *Západu* vyskytuje i mnoho literárních prací, humoru a informací s cílem pobavit čtenáře, tak je výrazná i třetí funkce masmédií a to funkce zábavná.²⁷

²⁵ PAVLIK, John a Shawn MCINTOSH. *Converging media: a new introduction to mass communication*. Fifth edition. New York: Oxford University Press, [2017], s. 75.

²⁶ THOMPSON, John. *The Media and Modernity*. Stanford: Stanford University Press, 1995, s. 26–28.

²⁷ What is Mass Media? *Wisegeek* [online]. Conjecture Corporation, 2011 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.wisegeek.com/what-is-mass-media.htm>

4.3 Sociální a mediální konstrukce reality

Jedná se o základní sociologický koncept, který jako první popsali sociologové Peter L. Berger a Thomas Luckmann. Označuje proces, při kterém si lidé průběžně skrze jejich akce a interakce s okolím vytváří společnou realitu, kterou vzájemně prožili a považují ji za objektivně skutečnou a subjektivně významnou. Realita světa kolem nás tedy není pevně daná, člověk ji postupně neobjevuje a není ani nijak konkrétně určená. Je vytvořená lidmi a přenášena mezilidskými interakcemi. Jediná osobní skutečnost je dána vlastními zkušenostmi skrze smyslové vnímání a vše ostatní je převzato od ostatních. Samotné smyslové vnímání je ale také ovlivněno a určeno tím, co se lidé naučili a převzali. Sociální svět tedy není přirozeně daný, ale je vytvořený. Realitu lze tedy rekonstruovat a dekonstruovat. Na rozdíl od přírodních věd se tedy sociologie neptá, co je skutečné, ale jak to, že nějaká věc je přijímána za skutečnou.²⁸

Proces vytvoření reality probíhá ve třech krocích, z nichž první je *externalizace*, při které si osoba vědomě vytváří vlastní sociální svět v prostředí světa přírodního, který je daný a není vytvořen člověkem. Vytváří si svět kulturní, ať již materiální, nebo nemateriální. Čím méně je věc materiální a stává se abstraktnější, tím více je její funkce opodstatněná a její realita je čím dál silnější. Síla této reality je dána potřebou pro existenci takového jevu. Veškeré ideologie jsou pouze konstrukcí, a proto jsou lidé ochotni pro ně umírat. Pokud by totiž tyto ideologie pro ně přestaly mít význam, zhroutila by se jim celá jejich skutečnost.²⁹

Druhým krokem je *objektivizace*, při které osoby přejímají situace každodenního života jako pevně danou realitu, která funguje sama o sobě, nezávisle na lidech. *Objektivizace* dává objektům *externalizovaným* další význam a sílu, díky které lidé dokážou věřit v přímé ovlivnění jejich životů. Například manželství je pouhý sociální konstrukt, ale lidé ho přijímají jako realitu a řídí se jeho pravidly. K objektivizaci dochází čtyřmi způsoby. *Institucionalizací*, při které se z určitého chování stane zvyk nebo rutina; *historizací*, díky které určitá věc získá význam a sílu právě díky své dlouhé existenci; *legitimizací*, kdy nějaká věc dostane morální

²⁸ KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 178–182

²⁹ BERGER, Peter Ludwig a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 51–56.

rovinu, která ji vysvětluje a obhazuje,³⁰ a nejsilnějším způsobem objektivizace je *religionizace*, při které se jevu přiřadí božská rovina. Její síla je umocněna právě tím, že jeden konstrukt obhazuje konstrukt druhý. Pokud bůh řekne, že manželství je nerozdělitelné, je to silnější, než pokud to samé řekne například vláda.³¹

Posledním krokem je *internalizace*, při které se osoba učí a přejímá významy vzešlé z *objektivizace*. Tím se objekty a instituce stanou součástí naší vlastní kultury a reality a zároveň se tím stane osoba součástí reality ostatních. Důležitou součástí konstrukce reality, která ji ve výsledku umožňuje, je *reifikace*, což je proces přijímání konceptů vytvořených lidmi jako něčeho, co lidé nevytvořili. Lidé se k nim chovají stejně, jako by byly vytvořeny přírodou, vesmírnými zákony nebo byly produktem božské moci. *Reifikace* říká, že lidé jsou schopni zapomenout na to, že právě oni tvoří lidský svět a berou ho jako svět daný.³²

Média dokážou sociální realitu přenést nepřímo na jiné osoby a zároveň dokážou ovlivňovat, jakou realitu mají lidé přijmout. Vzhledem k tomu, že média většinou zprostředkovávají pohled na situaci, která se týká mnoha lidí, a každý má rozdílný pohled na věc, je nutné tyto pohledy filtrovat a vybrat buď většinový, čímž je dosaženo největší míry objektivity, nebo pohled takový, který souhlasí s agendou média nebo skupiny, pro kterou je článek napsaný. Pokud je například reflektováno válečné dění v Afganistánu, může být pohled na situaci jak přátelský, tak nepřátelský vůči intervenci mezinárodního společenství. Česká média ale budou většinou reflektovat pozitivní informace, které ukazují na nezbytnost konfliktu, a utvářet realitu z globálního pohledu. Oproti tomu realita v místě bojů bude mnohem méně pozitivní a globální pohled bude mnohem méně důležitý, protože jejich realita se bude týkat jejich blízkého okolí, a ne celého státu či světa.³³

Díky mediím mají lidé kontakt s prostředím, ke kterému by se normálně nemohli dostat. Válečné konflikty, problémy třetího světa, segregace, represe kvůli politickým názorům, kvůli pohlaví a mnoho dalšího. Vzhledem ke vzdálenosti si lidé musí utvořit svou

³⁰ Tamtéž, s. 51–127.

³¹ HIEBERT, Dennis. *What does 'The Social Construction of Reality' Mean?* Youtube [online]. Providence, 2014 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=SqFhd-Igs6w>

³² BERGER, Peter Ludwig a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*, s. 128–161.

³³ MAORET, Massimo. *The Social Construction of Facts: Surviving a Post-Truth World*. Youtube [online]. TEDx Talks, 2017 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=7tHbSasnvo>

vlastní realitu pouze na základě mediálních zpráv a jejich obrazů. Média převádí svět na něco lépe pochopitelného a představitelného, k čemu si běžný člověk dokáže přiřadit konkrétní podobu. Společně s vlastní sociální konstrukcí reality, která je tvořena bezprostředním kontaktem se světem, osobami v našem okolí a zkušenostmi, tvoří mediální konstrukce silnou kombinaci pro utváření jedince. Vzhledem k tomu, že člověk nemůže být objektivní, přenechává tuto objektivitu médiím. Ta jsou ale také tvořena pouze lidmi s jejich vlastní realitou, a proto si lidé vybírají taková média, která se s jejich vlastní realitou slučují a následně ji tedy ještě posilují. Toto ovšem zapříčiňuje, že ostatní média se stávají nenormálními, protože vylučují a rozporují již vzniklé reality.³⁴

4.3.1 Mediální obraz reality

Vzhledem k tomu, že funkce médií je pouze zprostředkovatelská a nelze tedy nikdy ukázat celou skutečnost takovou, jaká je, vznikají mediální obrazy. Takový obraz je primárně zjednodušením reality do takové podoby, aby ji příjemce mohl jednoznačně pochopit a představit si ji. Vzhledem k tomu, že se ale jedná o zprostředkovanou realitu, je to pouze konstrukt, a rozhodně ne skutečnost. Jedná se pouze o sérii znaků, které dohromady reprezentují zprostředkovaný objekt. Problémem takového obrazu je, že jeho součástí není pouze realita, ale také zkušenosti, názory a preference jak jeho tvůrců, tak i příjemců tohoto obrazu.³⁵ Mediální obraz vzniká ve většině případů přirozeně, problém vznikne tehdy, pokud je vytvořen účelově s cílem ovlivňovat mínění o dané osobě, události, nebo čemkoliv jiném. Problematické mediálního obrazu se věnuje několik teorií, mezi které například patří *agenda-setting* (česky teorie nastolování agendy) a dále teorie *framing* (česky rámcování).

4.3.2 Agenda-setting (Teorie nastolování agendy)

Jedná se o jednu ze základních teorií tvorby mediální reality. Zkoumá vliv selekce médií na události, o kterých hovoří v mediálním prostoru, a velmi podrobně se věnuje frekvenci výběru stejných událostí do zpráv. Tato frekvence následně ovlivňuje příjemce a silně se podílí na jejich rámcové konstrukci vnímání světa.³⁶

³⁴ JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média*. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2015, s. 352.

³⁵ Tamtéž s. 265.

³⁶ JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 181.

Vzhledem k tomu, že prostor v médiích, ať už se jedná o televizi, rozhlas nebo v případě této práce o časopis, není neomezený, jednotlivé redakce se pečlivě soustředí na výběr důležitých nebo zajímavých zpráv do finálního produktu. Tento výběr z jedné strany přiláká sledující k danému médiu, ale zároveň tím přenáší pozornost na daná témata a ovlivňuje myšlení respondentů ve prospěch těchto témat. Člověk pak přikládá velkou váhu určitému tématu, protože mu vzhledem k častému opakování přijde důležité. Toto ve výsledku nemusí pouze ovlivňovat dopad zpráv, ale i to, že některá témata se do zpráv nedostanou vůbec.³⁷ Tento vliv je o to zřetelnější, jedná-li se o zprávy zahraniční, na které si příjemce nemůže udělat jiný názor než skrze média. Rámcování lze také zneužít v případech, že média jsou pod státní mocí nebo plní vůli svého soukromého majitele. Následně se některé zprávy nemusí do takového média dostat vůbec, nebo na velice špatné místo, a tím se zpráva stává nedůležitou, aniž by medium muselo danou zprávu měnit nebo o ní lhát.³⁸

Nejen frekvence zpráv jako taková, ale i prostor, jaký zpráva v médiích dostane, například je-li na titulní straně nebo je zprávou dne, naznačí důležitost této zprávy. Důležitost agendy a její preference lze rozdělit podle tří zájmových skupin, které ji ovlivňují.³⁹ První skupinou je veřejná agenda. Zde je hlavní hnací jednotkou veřejnost a média zveřejňují takové zprávy, které chce veřejnost vidět a mohou být pro ni zajímavé. Jedná se o tradiční přístup k médiím a teoreticky by toto mělo být jejich hlavní funkcí. Veřejný zájem se dostává do médií a ta o něm následně informují. Oproti tomuto stojí mediální agenda, kde hlavní váhu zaujímají témata, o kterých chtějí mluvit sama média. Tato témata mohou být dána vlastníkem médií nebo například redakcí. Nastavování agendy médií se označuje také jako *vytváření agendy*, protože média utváří ve společnosti žebříček důležitosti témat, a tímto tedy ovlivňují názory celé společnosti.⁴⁰ Mezi těmito dvěma skupinami je velice úzká spojitost a například v případě *Západu* se toto často prolíná. Redaktoři sice píší pro Českoslováky všude ve světě, ale vzhledem k rozsahu časopisu, který měl maximálně 40 stran, byli nuceni témata filtrovat a přednost dostávala ta, která jim samotným přišla jako nejdůležitější. Kromě těchto dvou

³⁷ MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 393.

³⁸ MCCOMBS, Maxwell. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 26.

³⁹ KALVAS, František. *Nastolování agendy: role masové a interpersonální komunikace, osobní zkušenosti a genderu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2009, s. 14.

⁴⁰ MCCOMBS, Maxwell. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*, s. 26.

skupin utvářejících témata existuje ještě agenda politická, kdy nejdůležitějšími tématy v médiích jsou ta, která za nejdůležitější považují politické elity. Toto může být způsobeno jednak snadným přístupem k médiím z titulu jejich politických pozic, jednak také tím, že tito lidé dodávají tématu statut věrohodnosti. Vzhledem k významu politické moci v médiích se díky jejich veřejným názorům a rozhodnutím ukotvují určité významy zpráv, které následně přejímá široká veřejnost. Média tedy například v mezinárodních otázkách často přejímají oficiální stanovisko vlády a politiků bez předkládání dalších informací.⁴¹ Problém politické agendy je viditelný zejména ve spojení se státními médii a cenzurou tisku. Právě kvůli tomu vznikala média jako *Západ*, aby občanům přinesla alternativu k oficiálním médiím.

K nastolování agendy tedy dochází z těchto tří důvodů. Ve výsledku mají na jednotlivce všechny stejný dopad, a to je ovlivnění jeho subjektivně vnímané důležitosti u jednotlivých témat. Liší se pouze v původci tohoto ovlivnění. To, že nastolení agendy funguje, je v první řadě dáno neznalostí daných témat a nezájmem o prohloubení poznání těchto, většinou nových, témat. Pokud má totiž člověk již hlubší znalost daného tématu, nemá na něho nastolení agendy zásadní vliv, protože tomu již určitou míru důležitosti přikládá.⁴²

K efektu nastolení agendy nemusí docházet úmyslně, ale může pouze přenášet důležitost tématu z redaktorů na čtenáře. V případě této diplomové práce lze toto pozorovat například u tématu *úpravy vztahů*. Protože většina redaktorů byla ve svých článcích vůči této směrnicí skeptická a silně kritická, bylo toto přenášeno na čtenáře, který následně mohl získat pocit, že pokud by o úpravu vztahů požádal, stal by se mezi ostatními exulanty nežádanou osobou. Tomuto pomáhala i častá kritika osob, které prošly úpravou vztahů, a pro které se začal používat hanlivý výraz *upravenec*.

4.3.3 Framing (Teorie rámcování)

S teorií *nastolování agendy* úzce souvisí teorie *rámcování*. Jedná se o velmi podobné způsoby zvýraznění zpráv. Rozdíl rámcování oproti nastolení agendy je v tom, že u nastolení

⁴¹ COBB, Roger W. a Charles D. ELDER. *The Politics of Agenda-Building: An Alternative Perspective for Modern Democratic Theory*. The Journal of Politics [online]. 1971, 33(4), 892-915 [cit. 2020-02-29]. DOI: 10.2307/2128415. ISSN 0022-3816. Dostupné z: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.2307/2128415>

⁴² MCCOMBS, Maxwell. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. 4, s. 26.

agendy se zdůrazňuje zpráva jako celek v kontextu celkového dění, ale při rámcování se zdůrazňují určité aspekty zprávy vůči jiným.⁴³

V obecném smyslu je rámcování využíváno dle sociologie neustále při pohledu na svět a formování sociální reality každého jedince. Díky rámcování je pro osoby mnohem jednodušší vnímat a vstřebávat informace kolem sebe. Jedná se o zjednodušování témat a vjemů a zařazování je k těm, které už člověk zná. Díky správnému rámcování se rychleji chápou nová témata, protože se zařazují do již známých konceptů. Rámcování lze tedy z tohoto úhlu vnímat jako pozitivní jev.⁴⁴ Zároveň lze rámcování také vnímat jako negativní jev, kdy ho lze zneužít pro změnu vnímání zpráv a témat, aniž by se měnila fakta. V masmédiích se rámcování využívá proto, aby se určitá informace mohla předkládat tak, aby podpořila určitou interpretaci. Pokud se například o válce bude mluvit v pozitivním smyslu jako o nezbytném boji za svobodu, bude jí veřejnost více nakloněna. Lze ovšem stejnou událost interpretovat i z druhé strany, kdy lidé ve válce umírají, a válku tedy společnost bude brát negativně a bude se zasazovat o její ukončení. V jádru se ale stále jedná o stejnou válku, pouze jinak interpretovanou.⁴⁵

V médiích je rámcování bráno jako způsob formování veřejného mínění. Lze díky němu dosáhnout ve větší míře změny nahlížení na danou problematiku pouze změnou rámce zprávy, do kterého si ji mají lidé zařadit. Toto může být ale i negativní, pokud má čtenář o problematice široké znalosti, může tento rámec způsobit negativní reakci na média a konečným dopadem bude to, že si čtenář najde takové médium, které koresponduje s jeho názorem.⁴⁶

Rámce lze rozdělit podle několika kritérií, kdy tím prvním je rozdělení na obecné a specifické rámce. Specifické rámce se vždy vztahují pouze k úzké skupině spolu souvisejících témat a nelze je aplikovat na jiná. Obecné rámce jsou sice při vnímání jedince slabší, ale jsou aplikovatelné na široké spektrum témat. Většina novinových článků je

⁴³ ENTMAN, Robert. *Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm*. Wiley Online Library [online]. 1993 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>

⁴⁴ MCCOMBS, Maxwell. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*, s. 132.

⁴⁵ MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*, s. 98.

⁴⁶ KENDALL-TAYLOR, Nat. *How words change minds: The science of storytelling* [online]. TEDx Talks, 2017 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Y8wol2nGSpY>

zasazena do jednoho z pěti rámců.⁴⁷ Všechny se vyskytují i v člancích *Západu*. Prvním a nejvýraznějším rámcem je *konflikt*, který je často předkládán v jeho nejjednodušší formě dobro vs zlo, v případě *Západu* jde o konflikt demokratických vs totalitních hodnot. Důležitým rámcem pro jednodušší pochopení pro čtenáře jsou *lidské příběhy a zájem o člověka*, díky čemuž se dokáže vžít do určitých situací a ty jsou mu následně bližší. V *Západu* je to prezentováno zejména formou rozhovorů s různými exulanty. Třetím nejvýraznějším rámcem je *odpovědnost*, která vyvolává ve čtenářích pocit důležitosti a dokáže je aktivizovat v důležitých tématech. To bylo u exilového časopisu krajně důležitým cílem, protože bylo potřeba vyvolat v domácích čtenářích odpovědnost za vlastní budoucnost, aby nečekali, až se situace vyřeší sama. Kromě toho existují ještě rámce *morální témata* a *ekonomické důsledky*, ty se ale vyskytují v *Západu* hlavně jako součást rámců ostatních.

Žádnou zprávu nelze jednoznačně zařadit pouze do jednoho rámce, často se prolínají. Například při zprávách z násilného potlačení protestů v průběhu sametové revoluce jsou využity všechny rámce společně, protože u autorů vzbuzují silné emoce a ty se je snaží předat čtenářům.

4.3.4 Objektivita médií

Objektivita médií je úzce spojena s problémem objektivity jako takové. Objektivita určuje pro čtenáře důvěryhodnost článku a také míru, jak se s ním dokáže ztotožnit, což silně ovlivňuje čtenost daného média. Objektivita ale není pevně daná, ačkoliv je tak často vnímána, a velice záleží na úhlu pohledu a způsobu předložení informací. Vnímání objektivity je silně závislé na vlastním názoru čtenáře. Ten považuje za objektivní takovou informaci, která je ve shodě s jeho vlastním názorem. Pokud příjemce zprávy nemá na věc vlastní názor, se kterým by bylo možno informaci ztotožnit a rozhodnout se o objektivitě zprávy, je objektivita daná schopností tvůrce zprávy přesvědčit čtenáře o tom, že má pravdu. Objektivita zprávy je tedy úměrná důvěryhodnosti jejího autora.⁴⁸

Lidé si tedy nehledají skutečně neobjektivnější médium, ale takové, které je pro ně nejpřesvědčivější a ukazuje skutečnost takovou, jakou ji chtějí vidět a věřit v ni. Proto je

⁴⁷ NEUMAN, Russell a Marion JUST. *Common Knowledge: News and the Construction of Political Meaning*. Chicago: University of Chicago Press, 1992, s. 94–97.

⁴⁸ ROSS, Lee a Thomas GILOVICH. *The Wisest One in the Room*. Londýn: Oneworld Publications, 2016, s. 13–42.

například vše, co napsalo *Rudé právo*, vnímáno odpůrci bývalého režimu jako neobjektivní, a naopak téměř vše, co psala zahraniční média, je bráno jako fakt, a tudíž i důvěryhodnější.

V době sociálních médií a zejména v posledních letech se stále častěji objevuje pojem *fake news*, které ukazují, že objektivita je velice relativní. Pro určitou skupinu osob je těžké rozeznat, jestli jsou informace pravdivé, a na druhou stranu mnozí na první pohled odhalí její nepravdivost. Právě na tomto fenoménu je vidět rozdílné vnímání zpráv, které zde bylo vždy, ale díky dnešnímu množství a dostupnosti zpráv je fenomén objektivity médií zdokumentován mnohem hlouběji než dříve. Důvod, proč jsme schopni uvěřit různým falešným zprávám nebo propagandě, spočívá právě v jejich podání. Informuje osobu o tom, co chce slyšet, způsobem, který je pro ni uvěřitelný a se kterým se dokáže ztotožnit. Zároveň je informace tím uvěřitelnější, čím méně o daném tématu máme informací, vlastních poznatků a zkušeností. Pro naprostou většinu informací si ale není možné vytvořit vlastní zkušenost a je nutné přijímat určité věci jako dogmata. Pokud následně někdo proti tomuto vystoupí s vlastním názorem, bývá okamžitě kritizován, ačkoliv mu nelze skutečně dokázat, že se mýlí. Za objektivní informaci tedy považujeme tu, se kterou se dokážeme ztotožnit a dokážeme ji propojit s vlastními zkušenostmi, ať již získanými, nebo přijatými.⁴⁹

Takovým dogmatem je v případě článků v časopise *Západ* například to, že komunismus je špatný a vše, co je v něm vytvořeno, je tudíž také špatné. Ačkoliv objektivní by bylo ke všemu přistupovat nezávisle bez ohledu na spojitost s komunistickým režimem, myšlení redaktorů je tímto jevem často zřetelně ovlivněno. Pro čtenáře by zároveň *Západ* působil méně důvěryhodně, pokud by chválil věci vznikající v ČSSR, jak uvidíme dále v empirické části práce.

⁴⁹ FERNBACH, Philip a Steven SLOMAN. *The Knowledge Illusion*. New York City: Macmillan Publishers International, 2018, s. 255–267.

5 Empirická část

5.1 Emigrace Čechů a Slováků do Kanady po srpnové invazi Varšavského paktu

Časopis *Západ* vznikl v roce 1979 a je velice úzce spjat s emigrační vlnou tzv. osmašedesátníků. Jednalo se osoby, které odešly z Československa po ukončení liberálních změn spojených s pražským jarem z důvodu srpnové okupace roku 1968. Na rozdíl od předchozí vlny z roku 1948, která byla tvořena zejména odpůrci komunistické ideologie a režimu, byla vlna exulantů v roce 1968 ideologicky mnohem pestřejší, stejně jako jejich důvody k odchodu. V roce 1968 odešlo z ČSSR kromě množství demokratů i velké množství reformovaných komunistů zklamaných *normalizačními* změnami a návratem k tvrdému socialismu. Společným jmenovatelem sice bylo zklamání z neuskutečněných politických a sociálních změn v ČSSR, ale ty měly rozdílný vliv na životy exulantů. Umělci odcházeli z důvodu opětovného zavedení silné cenzury a vládní kontroly nad jejich dílem, politicky aktivní osoby odcházely ze strachu z *normalizačních* čistek a obyčejní lidé využili možnosti odejít a pokračovat ve svém životě ve svobodném světě. Od vpádu okupačních vojsk v srpnu 1968 do kompletního uzavření hranic v říjnu 1969 takto odešlo z ČSSR více než 200 tisíc lidí, z nichž nakonec emigrovalo přes 80 tisíc.⁵⁰

V prvních měsících po okupaci zůstávaly hranice otevřené z důvodu všeobecného zmatení. Občané ovšem nemohli odcházet na Západ s majetkem, často tedy měli jen několik kufrů, čímž vyvolávali dojem odjezdu na dovolenou. Západní země chápaly situaci v Československu jako vojenskou okupaci, díky čemuž měli v prvních pookupačních měsících nově příchozí z Československa zjednodušený proces pro získání statutu uprchlíka, díky kterému následně získali ubytování a potravinové lístky. Po udělení uprchlického statutu byli registrováni u jedné z několika uprchlických organizací, která jim, v případě že nechtěli setrvat v zemi, do které utekli z ČSSR, pomáhala v migraci do další země.⁵¹ Kanadská vláda obnovila program pro uprchlíky, který v roce 1956 zavedla kvůli uprchlíkům z Maďarska,

⁵⁰ KARNER, Stefan a Michal STEHLÍK, ed. *Česko-Rakousko: rozdělení – odloučení – spojení: sborník a katalog Dolnorakouské zemské výstavy 2009: [18. duben – 1. listopad 2009, Horn, Raabs, Telč]*. Jihlava: Muzeum Vysočiny Jihlava, 2009, s. 128–131.

⁵¹ HRON, Madelaine. *The Czech Émigré Experience of Return after 1989*. The Slavonic and East European Review. 2007, 85(1), s. 47–78.

a podporovala československé občany, kteří se rozhodli usadit právě v Kanadě. Je odhadováno, že této příležitosti využilo v letech 1968–1969 téměř 12 tisíc Čechoslováků.⁵²

V průběhu 70. a 80. let většina Čechoslováků odcházela do Kanady buď přes Rakousko, nebo západní Německo, kde po přechodu hranice byli internováni ve sběrných táborech⁵³. Zde se zaregistrovali u jedné z humanitárních organizací a ta jim pomohla s podáním žádosti o usazení v Kanadě. Kromě této možnosti existovala ještě eventualita sloučení s rodinou již žijící v Kanadě, sňatek s kanadským občanem nebo požádání o azyl přímo při vstupu do Kanady, například při mezipřistání při cestě na Kubu.⁵⁴ Součástí azylové žádosti byly i pohovory, které měly za cíl určit, zda má žadatel nárok na status uprchlíka. Na vyřízení žádosti se čekalo v průměru tři až šest měsíců, během tohoto procesu žadatel dostával minimální kapesné (jeho výše byla závislá na organizaci, ke které se přihlásil), byl ubytován na penzionech, kde se měl možnost učit jazyk cílové země, a také byla možnost si přivydělat. Na letenku do Kanady se poskytovala bezúročná půjčka.⁵⁵

V současné době je česká komunita v Kanadě považována za druhou největší na světě hned po USA a celkový počet osob s narozením v Československu je evidován v počtu 21 065 osob. Největší nárůst je spojován právě s vlnou po roce 1968.⁵⁶

5.2 Spolková činnost Čechů v Kanadě

V Kanadě existuje několik československých organizací, ať již kulturních nebo politických. Nejstarší organizací je Sokolská župa kanadská, která byla založena již v roce 1911.⁵⁷ Nejvýznamnější a největší organizací v období studené války bylo *Československé národní sdružení v Kanadě* (CNAC), které se zabývalo politickými otázkami a lobováním za boj proti komunismu jak v Kanadě, tak ve světě a bojem za zájmy československých migrantů. Mezi jeho největší politické úspěchy lze zařadit možnost navštívení ČSSR, převod

⁵² RAŠKA, Jan. *Czech Refugees in Cold War Canada*, s. 235.

⁵³ Exulanti využívali i výraz lágr.

⁵⁴ ŠUCHMA, Miloš. Jak a kam odejít. *Západ: časopis pro Čechy a Slováky*. Toronto: Collegium Bohemicum. 1980, 2(5), s. 10.

⁵⁵ ŠUCHMA, Miloš. Imigrace do Kanady. *Západ*. 1980, 2(5), s. 11.

⁵⁶ Kanada. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 2018 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_sвете/historie_krajanu/historie_krajanu-index_2.html

⁵⁷ Kanadský Sokol oslavil jubileum. *Český dialog* [online]. 2002 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <http://www.cesky-dialog.net/clanek/463-kanadsky-sokol-oslavil-jubileum/>

důchodů československých migrantů do Kanady a mnoho dalšího. Druhou nejdůležitější organizací byl *Masaryk Memorial Institut* (MMI), který se naopak zabýval kulturním dědictvím Čechoslováků v Kanadě a jejich kulturní osvětou a vzděláváním.⁵⁸

Sdružení CNAC (v současnosti ČSSK) vzniklo v průběhu druhé světové války jako ústřední organizace Čechoslováků v Kanadě a jeho cílem bylo osvobození Československa. V průběhu války bylo ve sdružení přes 6500 členů. Po ukončení války se mnoho členů vrátilo do Československa, ale po komunistickém puči v únoru 1948 se mnozí opětovně přesunuli do Kanady, drželi sdružení při životě a to postupně změnilo své zaměření na mnohem více sociální než politické. Spravovalo finanční fond, který pomáhal nově příchozím exulantům. Tuto sociální činnost a pomoc československým uprchlíkům podporovala i kanadská vláda a přispívala na jeho fungování. Sdružení je funkční dodnes a plní zejména kulturní funkci pro české a slovenské krajany v Kanadě. Stále ale sleduje situaci v České republice a například v roce 1997 poslalo finanční dar na pomoc oblastem postiženým povodněmi.⁵⁹ Předsedou sdružení byl v letech 2009–2011 Miloš Šuchma, jeden z hlavních redaktorů časopisu *Západ*.⁶⁰

Druhou nejvýraznější organizací byl *Masaryk Memorial Institute* (MMI), který se začal formovat v roce 1944. Jeho prvotním cílem bylo vytvořit místo, kde by se mohli setkávat českoslovenští krajané a kde by se mohly pořádat kulturní akce. Nejprve tedy vznikla *Masaryk Hall* v Torontu, kde se konaly například plesy a besedy a krajané měli možnost přispět na podporu dalšího kulturního života. Průměrné příspěvky byly velice vysoké, což ukazovalo na potřebu a význam takového místa. V *Masaryk Hall* se v budoucích letech vyučovala čeština a slovenština, konaly se sokolské slety, lidé měli možnost zajít do československé restaurace a bylo to hlavní místo Skautu. V průběhu let již prostory *Masaryk Hall* nestačily a vzniklo celé město pro československou komunitu *Masaryktown*. V tomto městě měli nově příchozí první možnost bydlet a začít tak nový život v Kanadě pohodlněji. Organizace a město fungují do dnešních dnů a stále nabízí zázemí s českou

⁵⁸ RAŠKA, Jan. *Czech Refugees in Cold War Canada*, s. 235.

⁵⁹ Z historie. *Czech and Slovak association of Canada* [online]. [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.cssk.ca/about/>

⁶⁰ Kanada. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 2018 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajanekrajanek_ve_svete/historie_krajanu/historie_krajanu-index_2.html

školou, knihovnou, restaurací a ubytováním. *Masarykův ústav* vydával a dodnes vydává krajanský časopis *Nový domov*.⁶¹

Kromě těchto dvou československých organizací působila v Kanadě ještě čistě slovenská organizace *Kanadská Slovenská Liga*. Ta se v průběhu studené války velice angažovala v národnostní otázce Čechů a Slováků a následně byla jednou z hlavních exilových organizací bojujících po sametové revoluci za rozdělení Československa. Jedná se o jednu z nejstarších krajanských organizací v Kanadě a vždy byla jednou z mála, která podporovala pouze jeden z národů federace. Zároveň se dnes jedná o jedinou organizaci v Kanadě slučující pouze Slováky. Od druhé světové války vydává organizace noviny *Kanadský Slovák*.⁶²

5.3 Literární činnost Čechů v Kanadě a časopis *Západ*

Literární tvorbu Čechoslováků v Kanadě nejvíce ovlivňovalo vydavatelství '68 *Publishers* manželů Škvoreckých. Skrze toto vydavatelství mohli svá díla vydávat jak autoři publikující v Kanadě a jinde v zahraničí, tak autoři, kteří zůstali v Československu, ale neměli možnost zde své knihy vydávat. Literární díla byla doručována po celém světě, včetně Československa, kde ale za šíření těchto děl hrozilo vězení. Vydavatelství bylo založeno v roce 1971, jeho název odkazuje na okupační rok 1968 a na generaci *osmašedesátníků*, pro jejichž tvorbu bylo primárně založeno. Vydavatelství si od počátku dalo za cíl vydávat pouze díla českých a slovenských autorů, kteří neměli možnost dílo vydat oficiální cestou, a díla nesměla být vydána nikde jinde. Zároveň vydávalo knihy nečeskoslovenských autorů, ale jednalo se o výjimky a podmínkou bylo, že se kniha týká Československa. První knihou, která v nakladatelství vyšla, byl *Tankový prapor* Josefa Škvoreckého. Do svého zrušení v roce 1993 vydalo nakladatelství přes 220 knih.⁶³

Masaryk Memorial Institute vydával od roku 1950 časopis *Nový domov*. Jednalo se o časopis generace exulantů, kteří odešli z Československa po únoru 1948. Názorově tedy

⁶¹ History. *Masaryktown* [online]. [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.masaryktown.ca/history>

⁶² BEHUL, Julo. HISTÓRIA KANADSKÉHO SLOVÁKA. *Kanadský Slovák* [online]. [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.kanadskyslovak.ca/index.php/sk/kanadsky-slovak/historia-kanadskeho-slovaka>

⁶³ PŘIBÁŇ, Michal. SIXTY-EIGHT PUBLISHERS. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2013 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1633>

reflektoval tuto generaci a byl silně protikomunistický. V ostatní tvorbě byl dosti podobný časopisu *Západ* a vydával články informativní i humorné a také literární tvorbu českých autorů, zejména generace poúnorové. Časopis úzce spolupracoval se skauty a od 50. let vydával skautskou rubriku. Od roku 1977 měl rubriku o *Chartě 77*, kde přinášel podrobné informace o její činnosti. Od počátku, až na krátkou přestávku, vycházel jako čtrnáctideník a v této podobě vychází dodnes. Nový domov měl i významnou funkci pro nově příchozí v tom, že přinášel informativní články a pomáhal jim společně s *MMI* začlenit se do nové společnosti.⁶⁴

Od roku 1966 byl vydáván čtrnáctideník *Kanadské listy*, jeho dosah byl podobný jako *Nového domova*, v roce 1989 vycházel dokonce v nákladu cca 2500 výtisků. Zaměření bylo také podobné, redaktoři monitorovali situaci v Československu a brojili proti komunismu ve světě. Rozdíl byl ve věkovém rozložení redakční rady, která byla kombinací *osmačtyřicátníků* a *osmašedesátníků*. Přinášel tedy nejširší škálu názorů oproti svým konkurentům. Jednou z nejdéle vycházejících rubrik byla rubrika s příběhy československých odbojářů z druhého a třetího odboje. Časopis vycházel až do roku 2008.⁶⁵

Specifický byl časopis *Kanadský Slovák*, který byl zaměřen výhradně na exulanty slovenské národnosti. Vycházel od roku 1942, kdy bylo Československo rozdělené z důvodu druhé světové války. Od této doby zůstal silně slovensky nacionální a v době studené války kromě boje proti komunismu byl velice aktivní i v otázce rozdělení Československa. V této otázce byl ještě více aktivní po sametové revoluci, kdy národní otázka dostala větší prostor. Časopis se změnil z týdeníku na měsíčník, ale vychází dodnes.⁶⁶ *Kanadský Slovák* byl několikrát zmíněn i v časopise *Západ*. Byl zmiňován především kvůli negativnímu pohledu na společnou federaci Čechů a Slováků. Například již v roce 1988 se dle redaktora Zdeňka Otruby⁶⁷ *Kanadský Slovák* angažoval ve snaze o rozdělení federace.

„*Kanadský Slovák*“, který publikuje pod oficiálním heslem Slovenského štátu „*Za Boha a národ*“, uveřejnil na první stránce úvodník předsedy Kovačiče. Úvodník

⁶⁴ Nový domov. *Scriptum* [online]. [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <http://scriptum.cz/cs/periodika/novy-domov-toronto>

⁶⁵ KANADSKÉ LISTY (HLAS NOVÝCH). *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vyzkumu/kanadske-listy/>

⁶⁶ BEHUL, Julo. HISTÓRIA KANADSKÉHO SLOVÁKA. *Kanadský Slovák* [online]. [cit. 2020-03-01].

⁶⁷ Zdeněk Otruba zároveň publikoval v časopise *Nový domov*, a v letech 1991–1994 byl jeho předsedou.

*předcházet zasedání Světového kongresu Slováků a požadoval ultimativním způsobem, aby se Kongres jednoznačně vyslovil pro samostatný slovenský stát.*⁶⁸

Předmětem této diplomové práce je časopis *Západ*. První číslo vyšlo v květnu 1979 a jednalo se o dvouměsíčník českého exilu v Kanadě. Jeho redakční rada byla od počátku složena z českých disidentů a exulantů v okruhu Josefa Škvoreckého, který jako první přišel s nápadem vydávat další exilový časopis. Od počátku bylo také fungování a distribuce časopisu úzce spjata s nakladatelstvím manželů Škvoreckých '68 *Publishers*. První číslo bylo rozesláno právě podle seznamu předplatitelů tohoto vydavatelství a v jeho obsahu se objevovala literární tvorba spisovatelů tohoto nakladatelství. Hlavní rozdíl oproti ostatním časopisům spočíval v tom, že dopisovatelé byli generací exulantů po roce 1968.⁶⁹ Od samého začátku se povedlo rozšířit distribuci do více než 30 zemí⁷⁰, včetně Československa, kde kromě čtenářů byli i přispěvatelé do různých rubrik, často ale pod pseudonymem ze strachu z pronásledování. Skutečné jméno těchto přispěvatelů se objevilo až po sametové revoluci.⁷¹

Dle vyjádření redakce nebyl časopis nikdy sponzorován žádnou vládou, politickou stranou nebo vládní či nevládní organizací. Veškeré peníze časopis získával od předplatitelů a v malém rozsahu i od inzerentů, mezi které například patřila firma *Baťa*.⁷² Předplatné do ČSSR bylo od počátku zdarma vzhledem k problematice devizových a poštovních předpisů.⁷³ V prvních letech se časopis šířil díky doporučení od předplatitelů a ukázkovým číslům, která redakce zasílala zdarma.⁷⁴

Od prvního vydání si časopis kladl za cíl být co nejobjektivnější a dával prostor přispěvatelům různých politických názorů. Několik let byl přispěvatelem například Ivan Sviták⁷⁵, filozof marxistického humanismu a zastánce reformního socialismu, který byl

⁶⁸ OTRUBA, Zdeněk. Slovenský separatismus. *Západ*. 1988, 10(4), 15.

⁶⁹ Kompletní elektronická verze časopisu *Západ* (1979–1993). *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/archiv-casopisu-zapad-1979-1993/>

⁷⁰ *Západ* po roce. *Západ*. 1980, 2(3), s. 1.

⁷¹ SWINKELS-NOVÁKOVÁ, Michaela. Pojedete do Prahy? *Západ*. 1990, 12(5), s. 3–4.

⁷² REINIŠ, Stanislav. Co je časopis *Západ*. *Západ*. 1992, 14(2), s. 3.

⁷³ Titulní strana. *Západ*. 1979, 1(1), s.1.

⁷⁴ Dopisy. *Západ*. 1981, 3(3), s. 33.

⁷⁵ SVITÁK, Ivan. Filosofie pro domácnost. *Západ*. 1979, 1(1), s. 29.

po sametové revoluci zvolen za *Levý blok*, do kterého přešla spousta bývalých straníků z KSČ, což mu bylo následně v časopisu *Západ* vyčítáno.⁷⁶

Západ si od počátku dal za cíl politicky debatovat o stavu v Československu, a jak již bylo zmíněno, dával prostor téměř všem, včetně reformovaných komunistů. Cílem ale vždy byla demokratizace ČSSR, jak v úvodníku napsal Josef Škvorecký: *Myslíme si, že není třeba diskutovat o politických směrech, které se svou praxí samy oddiskutovaly...*⁷⁷ Tímto byl myšlen zejména socialismus v jeho totalitní formě. Otevřenost všem byla často zmiňována a připomínána. Význam časopisu chválil od prvních vydání například i Karel Kryl⁷⁸, který ho považoval za důležitý kulturně stmelující prvek, který měl šanci sjednotit roztržštěný exil. Stmelování exilu proti společnému nepříteli v ČSSR bylo často nosným tématem, ať se týkalo dělení republiky, nebo různých exilových frakcí, které se snažily vytvořit *exilové Československo*.⁷⁹

Ačkoliv se časopis profilel jako československý, jen minimum článků bylo psáno slovensky a pouze jedinkrát za 15 let vydávání časopisu byl úvodní článek ve slovenštině. Jednalo se o článek slovenského historika Jána Mlynárika⁸⁰ k 10. výročí *Charty 77*.⁸¹ I zpětná vazba v rubrice dopisů byla ve slovenském jazyce psána minimálně, ale přesto byl časopis odebírán i řadou slovensky mluvících exulantů a emigrantů.⁸²

Zpětná vazba na časopis byla většinou v rozhovorech i dopisech pozitivní. Lidé chválili objektivnost, uměleckou hodnotu a informace o situaci v ČSSR, neboť mnoho občanů se bálo do dopisů z Československa napsat jakoukoli kritiku.⁸³ Ohlas z ČSSR byl pro redakci velice důležitý, proto se snažila časopis dodávat i do Československa, aby se obyvatelé mohli dozvědět jiné informace než ty, které byly prezentovány na stránkách oficiálních tiskovin v ČSSR.⁸⁴

⁷⁶ REINIŠ, Stanislav. Volby podobojí. *Západ*. 1992, 14(4), s. 2–4.

⁷⁷ Jaký charakter? *Západ*. 1979, 1(1), s. 1.

⁷⁸ Karel Kryl: Dekáda songů poezie a protestu. *Západ*. 1979, 1(2), s. 15–17.

⁷⁹ ŠUCHMA, Miloš. Nejen k desátému výročí Západu. *Západ*. 1988, 10(1), s. 2.

⁸⁰ Ján Mlynárik byl slovenský historik, pedagog, politik a jeden z prvních signatářů *Charty 77*.

⁸¹ MLYNÁRIK, Ján. „Cudzinci vo vlastnom dome“ alebo problém vnútornej emigrácie (K 10. výročiu vzniku Charty 77). *Západ*. 1987, 9(1), s. 1–3.

⁸² Dopisy. *Západ*. 1981, 3(3), s. 33.

⁸³ Nově příchozí. *Západ*. 1981, 3(3), s. 13.

⁸⁴ Interview - A. J. Liehem. *Západ*. 1981, 3(2), s. 14.

Kromě pozitivních ohlasů dostávali redaktoři v dopisech od čtenářů v menší míře i negativní zpětnou vazbu. Jednalo se o stížnosti nejružnějšího charakteru. Například dopisovatel z Německa si stěžoval na příliš mnoho cestopisných reportáží, které byly součástí časopisu až do roku 1989. Čtenáři se díky nim mohli seznámit se situací ve velice exotických místech, jako bylo například Nauru. Sledována byla rovněž politická situace a konec apartheidu v J.A.R. z důvodu silné československé komunity v této zemi. Právě cestopisy z Jižní Afriky vadily předplatiteli nejvíce, neboť z jeho pohledu předkládaly příliš rasistický pohled na tamní události.⁸⁵ Skutečností je, že cestopisy v prvních ročnících zabíraly velmi významnou část stránek a nedostávalo se tedy tolik prostoru textům, které by se týkaly přímo života exulantů a emigrantů nebo osob, které zůstaly v ČSSR.

Po sametové revoluci se časopis snažil přilákat více přispěvovatelů z Československa a také sem přesunul svoji výrobu a distribuci.⁸⁶ Poslední číslo v exilu v původní redakční sestavě vyšlo v roce 1991.⁸⁷ Následně se časopis rozdělil na několik částí, jedna se spojila s vydavatelstvím Polygon ve Švýcarsku a pokračovala ve své tvorbě tam. Do tohoto nakladatelství odešel například jeden ze zakladatelů *Západu* již zmíněný Miloš Šuchma. Několik čísel vyšlo společně, dokud nepřišel definitivní rozchod těchto nakladatelství.⁸⁸ Seznam původních předplatitelů zůstal v rukou původního vydavatelství a tak časopis pokračoval nepřerušeně ve své práci. Pro předplatitele byl nejvýraznější změnou úbytek některých autorů a změna názvu na *Západ Today*, protože původní název přešel do rukou *Polygonu*, který se po této změně jmenoval *Polygon – Reportér – Západ*.⁸⁹

Poslední změnou ve vydávání časopisu byl přechod pod nakladatelství *Bohemia Regia*. S touto změnou se časopis vrátil i k původnímu názvu *Západ* bez slova *Today* a také se vrátila podoba obálky do doby před přesunem do Československa. Cílem bylo pokračovat ve vydávání časopisu a informování o změnách v ČR a také o pokračujících problémech mezi exulanty a vládou ČR.⁹⁰ Poslední číslo vyšlo v říjnu 1993, předplatitelé nikde v tomto čísle

⁸⁵ SEIDL, Marie. Iritující cestopisy. *Západ*. 1986, 8(3), s. 33.

⁸⁶ *Západ* také v Československu. *Západ*. 1992, 14(2), s. 1.

⁸⁷ Kompletní elektronická verze časopisu *Západ* (1979–1993). *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/archiv-casopisu-zapad-1979-1993/>

⁸⁸ Mají exulantské časopisy dnes (today) co říci? *Západ*. 1992, 14(3), s. 12.

⁸⁹ REINIŠ, Stanislav. Holá fakta o Západu. *Západ*. 1992, 14(5), s. 4–5.

⁹⁰ BYSTROV, Vladimír. Vážení čtenáři. *Západ*. 1993, 15(3), s. 3.

nebyli o konci vydávání časopisu informováni a *Západ* tedy skončil bez jakýchkoliv informací o důvodu ukončení činnosti.

5.4 Události roku 1968 a jejich obraz v časopise *Západ*

*Invaze roku 1968 zasadila rozhodnou ránu iluzím o možnostech humanizace a demokratizace komunismu.*⁹¹

Naprostá většina přispěvatelů odešla z Československa po roce 1968, a proto se téma srpnové okupace objevuje v článcích často, buď v podobě informací o stavu společnosti ve spojení se *ztrátou iluzí* o možnosti reformace socialismu v ČSSR, nebo v zmínkách v článcích často s tématem nesouvisejících. Právě tyto *narážky* jsou jedním z důkazů, že pocity zklamání spojené s vpádem sovětských vojsk v redaktorech přetrvávají i dlouho po této události a po jejich odchodu z vlasti. Například v cestopisném článku o ekonomice a životě v Republice Nauru napsal známý exilový spisovatel Ota Ulč v *narážce* na jejich nezávislost toto: *Od ledna 1968 mají nezávislost. Na rozdíl od ČSSR tamějším mužům ledna to vyšlo a Sověti nepřijeli.*⁹² Společnou nechuť emigrantů vůči okupaci ukazuje například vystoupení zpěváka Karla Kryla, který přestože se angažoval proti levici, vystoupil na akci západoněmecké *Nové levice*, která pořádala akci proti okupaci ČSSR, a proto považoval za povinnost se této akci zúčastnit.⁹³

Většina článků týkajících se roku 1968 byla informativnější. Redaktoři se snažili ukázat čtenářům skutečnost těchto událostí, jejich pozadí a světový přístup k nim. K 11. výročí těchto událostí byl v kanadském rozhlasu uveden rozhovor s československým velvyslancem v Kanadě Štefanem Murínem, v němž se objevilo i téma legitimacy invaze jako takové, na což velvyslanec Murín odpověděl oficiálním stanoviskem vlády ČSSR, že se nemohlo jednat o invazi, protože jednotky byly pozvány na pomoc proti kontrarevoluci. Na to ale zástupce rozhlasu odpovídá posluchačům touto větou:

Don McNeill s čs. velvyslancem v Kanadě Štefanem Murínem a jeho chabá obrana sovětské okupace a režimu, který převládá v Československu od té doby. Kolem celého

⁹¹ ZEMAN, Leoš. Kdo a co se vynořuje v Československu a zde. *Západ*. 1980, 2(5), s. 12.

⁹² ULČ, Ota. Vybudování komunismu pacifickým stylem. *Západ*. 1979, 1(3), s. 5–6.

⁹³ Karel Kryl: Dekáda songů poezie a protestu. *Západ*. 1979, 1(2), s. 15–17.

*světa dnes večer, shromáždění mnohem silnějších emocí připomíná těch sedm dní v srpnu 1968.*⁹⁴

Díky těmto článkům se mohli nově příchozí exulanti i obyvatelé v ČSSR dozvědět o postoji zahraniční veřejnosti.

V roce 1981 přinesl *Západ* rozhovor s vojákem, který se účastnil prvních dnů srpnové okupace. Rozhovor se zaměřil na rozporování informací, které vláda v ČSSR šířila o *bratrské pomoci*⁹⁵. Bývalý voják například tvrdil, že vojáci Varšavského paktu byli do ČSSR posláni jako obrana proti útoku západních Němců pod vedením československých exulantů z roku 1948, a ne na pomoc proti kontrarevoluci.⁹⁶ Kromě tohoto přinesl *Západ* i obsáhlý rozhovor s Vratislavem Pěchotou, bývalým zástupcem ministra zahraničí ČSSR a jedním z mluvčích *Charty 77*. Jednalo se o jediného politika, který se přímo účastnil politického vyjednávání se SSSR ohledně pražského jara a který následně emigroval na Západ. V rozhovoru poukázal na to, že USA, reprezentované Henry Kissingerem, se od událostí pražského jara od počátku distancovaly:

Víte, pane Hájku, ať cokoliv budete dělat, je to vaše věc, ale nezapomeňte na to, že Spojeným státům bude vždy víc záležet na Moskvě než na Praze.

Pěchota rovněž přišel s tvrzením, že Sovětský svaz s intervencí počítal, a následně přirovnal jednání v SSSR po okupaci k Mnichovské dohodě s tím rozdílem, že toto považoval za bezprecedentní smluvní závazek, který diktoval, koho si má suverénní stát dát do vlády a koho naopak nesmí.⁹⁷ Přirovnání okupace roku 1968 k událostem po *Mnichovu* v roce 1938 bylo pro mnohé články signifikantní. Například reformní komunista Ivan Svíták, který po roce 1968 napsal knihu⁹⁸ odsuzující okupaci, na jejímž základě mu bylo odebráno československé občanství a v nepřítomnosti byl odsouzen k osmi letům vězení, ve svém článku přirovnal kvůli srpnové okupaci Brežněva k Hitlerovi.⁹⁹ Dalším rozbořením událostí tohoto roku byl článek *Osvoboditelé*, ve kterém je hodnocena kniha sovětského důstojníka,

⁹⁴ ŠUCHMA, Miloš. Kupčení s vyhláškou. *Západ*. 1979, 1(1), s. 5–7.

⁹⁵ Spojení, které se využívalo v propagandistických článcích v československém tisku a exilem bylo využíváno ironicky.

⁹⁶ GEROL, Ilja. Rozhovor s bývalým okupantem. *Západ*. 1981, 3(4), s. 17.

⁹⁷ ULČ, Ota. Rozhovor o významném roce po patnácti letech s Vratislavem Pěchotou. *Západ*. 1983, 5(4), s. 1–7.

⁹⁸ SVITÁK, Ivan. *Dialektika moci* (1970)

⁹⁹ SVITÁK, Ivan. Moudrost ústavy. *Západ*. 1981, 3(3), s. 1.

který se účastnil srpnových událostí. Kniha dle vyjádření redaktorů dokazuje, že se nejednalo o *bratrskou pomoc*, jak znělo oficiální stanovisko československé vlády. Cituje přímo z písemných rozkazů pro *Akci Dunaj*¹⁰⁰, kde se například uvádělo, že střelba na československé jednotky bránící vojákům v postupu je povolena bez dalších rozkazů oproti střelbě na jednotky NATO, u kterých bylo nutné povolení z vyšších míst. Pokud by se vojáci těmito rozkazy neřídili, u každé jednotky byli zástupci kontrarozvědky s rozkazem takové velitele okamžitě zastřelit.¹⁰¹

Publikované články se také zaměřovaly na situaci v ČSSR po roce 1968. Kritizovalo se například to, že běžný občan již po několika letech po okupaci chápe ruské vojáky jako běžnou součást své každodennosti.¹⁰² Několik redaktorů rozebírá rozšířený názor, že události pražského jara byly událostmi s cílem demokratizace společnosti. V článcích tvrdí, že cílem i těch nejreformovanějších komunistů byla stále vláda jedné strany i přesto, že by byly zrušeny nebo potlačeny některé represivní části systému. Problémem bylo dle některých autorů to, že při potlačení právě těchto represivních složek byly nálady ve společnosti až příliš pro-demokratické a intervence byla dle jeho slov nevyhnutelná. Pokud by nepřišla *bratrská pomoc*, vyslal by dle jejich názoru armádu sám Dubček.¹⁰³ Názor na demokratizaci přidává i již zmíněný Ivan Sviták, který uvádí, že vzhledem k tomu, že v ČSSR neexistovala nekomunistická opozice, musely být události v souladu s politikou strany a v její režii.¹⁰⁴ I přes tyto skutečnosti ale Ivan Sviták stále věřil v budoucnost, ve které bude reformovaný komunismus hrát v politice důležitou roli a ve svých článcích často prezentoval jeho benefity pro společnost. Až na tyto výjimky je ale reformní komunismus obecně ve většině článků, které nebyly psané právě reformními komunisty, považován za iluzorní politický směr bez budoucnosti.

Článků věnujících se okupaci začalo v průběhu 80. let velice ubývat a začaly se objevovat až v období před sametovou revolucí z důvodu Gorbačovových reforem a uvolňování diktatury ve východním bloku.

¹⁰⁰ Šlo o oficiální název invaze v srpnu 1968.

¹⁰¹ ULČ, Ota. Osvoboditelé. *Západ*. 1984, 6(6), s. 10–12.

¹⁰² ŠUCHMA, Miloš. Srpnové ozvěny v emigraci. *Západ*. 1979, 1(2), s. 1.

¹⁰³ PACHMAN, Luděk. Reformní komunismus – iluze a podvod. *Západ*. 1980, 2(5), s. 12.

¹⁰⁴ KOTAS, Jiří. K otázce, zda reformní komunismus je či není mrtev. *Západ*. 1979, 1(4), s. 9.

*Jak napsal Miroslav Synek a jak musíme uzavřít my, žádný z problémů Pražského jara nebyl vyřešen, ale žádný také nezmizel z naší národní agendy.*¹⁰⁵

Tuto citaci využil Mojmir Povolný¹⁰⁶, když psal o důležitosti vypořádání se s minulostí, a doufal, že když to nedokázala jeho generace, dokáže to generace nastupující. Velice podobně psal o rok později (měsíc před sametovou revolucí) Ludvík Vaculík, který v duchu světového uvolňování díky Gorbačovovým reformám doufal v oficiální odřeknutí *Brežněvovy doktríny*. V jeho článku, stejně jako ve většině ostatních z této doby, je vidět silná skepse vůči změnám v ČSSR, která vycházela u redaktorů z přesvědčení, že změny budou potlačeny stejně jako v roce 1968 na rozdíl od změn ve zbytku sovětského bloku, které sledovali s nadšením a přijímali je téměř nekriticky.¹⁰⁷ Kromě samotné vzpomínky na okupaci pramenila skepse i ze stálé přítomnosti vysokého počtu sovětských vojáků na československém území, kteří mohli proti změnám kdykoliv zasáhnout.¹⁰⁸

Význam událostí roku 1968 byl důležitý jak pro náladu v exilu a jeho opětovnou motivaci k boji za svobodu v Československu, tak pro jeho nové složení. Okupace Varšavským paktem byla zklamáním téměř pro všechny občany v ČSSR až na několik výjimek, kterým na dalších více než 20 let pomohla v politické kariéře výměnou za souhlas a obhajobu okupace, jako byl například Vasil Biľak.¹⁰⁹ Tento komunistický politik je v časopise často zmiňován a slouží jako příklad kolaboranta.

Lidé odcházející do exilu po roce 1968 tak činili z naprosto jiných důvodů než předchozí vlna v roce 1948, a proto také byl exil polarizovaný mezi těmito dvěma skupinami a jejich názory. Zatímco po *Vítězném únoru* opouštěli zemi hlavně ze strachu z Komunistické strany a kvůli nesouhlasu s její ideologií, v roce 1968 emigrovalo mnoho rozdílných skupin, včetně komunistů.¹¹⁰ Důvody odchodu byly sice různé, společné však bylo zklamání z výsledku reform nastartovaných na počátku roku 1968. Radikální komunisté odcházeli

¹⁰⁵ POVOLNÝ, Mojmir. Neukončený příběh: Československé jaro po dvaceti letech. *Západ*. 1988, 10(6), s. 3.

¹⁰⁶ Předseda Rady svobodného Československa v letech 1974–1993.

¹⁰⁷ VACULÍK, Ludvík. Vzdejte se, nic se vám nestane! *Západ*. 1989, 11(5), s. 3.

¹⁰⁸ TŮMA, Oldřich. Nejhorší možná varianta: Srpen 1968. *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2008, 15(2), 318–341.

¹⁰⁹ JANÁČEK, František a Marie MICHÁLKOVÁ. Příběh zvaciho dopisu. *Ústav pro soudobé dějiny AV* [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: http://www.68.usd.cas.cz/files/studie/Pribeh_zvaciho_dopisu.pdf

¹¹⁰ KALINOVÁ, Lenka. *Konec nadějím a nová očekávání: k dějinám české společnosti 1969-1993*. Praha: Academia, 2012, s. 62-90. Historie (Academia).

kvůli zklamání z jednání Sovětského svazu a Varšavského paktu, protože to brali jako zradu od země, které věřili. Reformní komunisté odcházeli ze strachu z pronásledování a kvůli zklamání z potlačení reform, které měly za cíl vybudovat v Československu *komunismus s lidskou tváří*. Političtí oponenti KSČ a KSS ztratili poslední naději na změnu a chtěli žít v zemi s demokratickými principy. Umělci a inteligence odcházeli kvůli opětovnému zavedení cenzury, která byla uvolněna teprve nedávno. V krátkém období svobodné tvorby mohly vznikat i filmy nepřímo kritizující režim a jeho politické procesy z 50. let. Byl to například film *Kladivo na čarodějnice*, který byl po okupaci uložen do trezoru. Odcházeli tedy s nadějí svobodné tvorby v západních zemích. Největší skupinu však tvořili běžní občané, kteří chtěli svobodnější život v zahraničí. Na konci 60. let režim nejprve uvolnil svoje silné restriktce, obyvatelé směli opět zakládat spolky, vznikala hudební uskupení, byl opět povolen skauting i Sokol a lidé mohli žít svobodněji a účastnit se zájmových činností dle vlastního výběru. Po okupaci toto ale nebylo dále možné a většina těchto uskupení byla opět zakázána nebo jejich funkce silně omezena.¹¹¹ Ve většině článků publikovaných v časopise *Západ* je vidět zklamání z nedokončených reform a silná nenávist vůči režimu, který oficiálně schvaloval okupaci a obhajoval ji jako *bratrskou pomoc*. Překvapivost okupace také silně ovlivnila víru v jakékoli změny v celém východním bloku, což je vidět u všech redaktorů bez rozdílu politické orientace. Rok 68 byl na druhou stranu ale významný pro sjednocení exilu a soudržnost vlny *osmašedesátníků*. V exilu měli společného nepřítele a bojovali společně za ukončení komunistického režimu v ČSSR, který běžně označovali za *totalitu*.

5.5 Československý disent, Charta 77 a jejich obraz v časopise *Západ*

*Je to prostě iniciativa občanů, kteří nejen sami nechtějí žít ve lži, ale dělají denně konkrétně něco pro to, aby v ní nemuseli žít ostatní.*¹¹²

Dva roky před vydáním prvního čísla časopisu *Západ* byla v ČSSR podepsána *Charta 77*, která po československé vládě požadovala dodržování *Helsinské úmluvy o lidských právech*¹¹³, která se stala po jejím podpisu součástí československé ústavy.¹¹⁴ *Charta*

¹¹¹ MÍŠKOVÁ, Alena, Hana BARVÍKOVÁ a Miroslav ŠMIDÁK. *Československá akademie věd 1969–1972: restaurace komunistické moci ve vědě*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 52–76.

¹¹² MEDEK, Ivan. Co chce Charta 77. *Západ*. 1982, 4(1), s. 7.

¹¹³ Název závěrečného aktu *Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě*, která se konala v roce 1975.

nepožadovala žádnou změnu zákonů nebo ústavy, pouze její prosté dodržování. Jedním z bodů *Helsinské úmluvy*, který nebyl dle autorů *Charty 77* splňován, byl volný pohyb obyvatelstva přes hranice. Tomu totiž bránily výjezdní doložky. Pokud občan vyjel za hranice a rozhodl se zůstat v zahraničí, byl odsouzen v nepřítomnosti k trestu odnětí svobody.¹¹⁵ V době svého vzniku v lednu 1977 se jednalo o jediný ucelený subjekt veřejně kritizující tehdejší poměry a režim, proto se mu v *Západu* dostalo soustředěné pozornosti. V době vzniku prvních čísel *Západu* byli už čelní představitelé *Charty 77* zadržováni ve vazbě a připravoval se s nimi soudní proces. Komunistický režim se snažil jejich ucelenost a fungování bagatelizovat,¹¹⁶ což bylo reflektováno i v časopise *Západ* například ústy československého velvyslance v Kanadě, který se k pronásledování vyjádřil velice krkolomně, až nesmyslně:

*Víte, v každé zemi, také v Kanadě Vy máte nějaké disidenty. My máme také v naší zemi a já myslím, že nejen nyní ale i v budoucnu bude situace, že lidé nebudou absolutně souhlasit s vládní politikou, ale to je absolutně nepravdivá informace, že iniciátoři a ostatní lidé podepsali. Tato charta, já nevím přesně, snad 200 jich je pronásledováno. Byli odsouzeni našim lidem, ale ne pronásledováni.*¹¹⁷

Vzhledem k povaze *Charty*, která pouze požadovala dodržování ústavy, bylo pro vládní režim problémem proti ní oficiálně zasáhnout. Proces byl tedy veden proti *Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných* (VONS), který byl tvořen předními představiteli *Charty 77*, a byl to tedy způsob, jak oficiálně odsoudit za protistátní činnost vůdce *Charty 77*.¹¹⁸ Proti jejich zadržení protestovali i lidé v Kanadě, například kanadské odborové svazy¹¹⁹ nebo svaz kanadských spisovatelů.¹²⁰ Přepis celého soudního procesu byl vydán v *Západu* na začátku roku 1980. V něm Petr Uhl¹²¹ označuje soudní proces proti Chartě jako vykonstruovaný:

¹¹⁴ DURMAN, Karel. *Útěk od praporů: Kreml a krize impéria 1964–1991*. Praha: Karolinum, 1998, s. 167.

¹¹⁵ Trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění účinném k 1. lednu 1962, upravoval v ustanovení § 109 trestný čin opuštění republiky s trestní sazbou 6 měsíců až 5 let.

¹¹⁶ PREČAN, Vilém. Ztroskotanci a samozvanci. *Charta 77: 1977–1989: od morální k demokratické revoluci: dokumentace*. Scheinfeld: Československé dokumentační středisko nezávislé literatury, 1990, s. 23–30. Acta creationis.

¹¹⁷ ŠUCHMA, Miloš. Kupčení s vyhláškou. *Západ*. 1979, 1(1), s. 5–7.

¹¹⁸ BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT. Státní bezpečnost proti VONS. *Nejcitlivější místo režimu: Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných očima svých členů*. Praha: Pulchra, 2008, s. 65–85.

¹¹⁹ Ottawská podpora pro české disidenty. *Západ*. 1979, 1(2), s. 2.

¹²⁰ Svaz kanadských spisovatelů Svazu Československých spisovatelů. *Západ*. 1980, 3(2), s. 16.

¹²¹ Petr Uhl byl jedním z autorů *Charty 77*.

*Nemíním se vyjadřovat k tomu, čemu vy říkáte obžaloba. Necítím se vinen, a proto nemám potřebu se hájit. Ten spisek, který se ke mně dostal, nepovažuji za obžalobu VONSu, ale za útok proti Chartě 77. K dalším otázkám se odmítám vyjádřit.*¹²²

Pět ze šesti obviněných bylo odsouzeno ke třem až pěti letům odnětí svobody nepodmíněně, Dana Němcová¹²³ byla odsouzena podmíněně na dva roky. Po revoluci bylo odhaleno, že Josef Danisz, pracovník ve VONS a advokát Václava Havla, byl agentem Státní bezpečnosti.¹²⁴ Dle vyjádření autora článku se již zde začala objevovat charismatická vůdčí osobnost Václava Havla, který odmítl emigrovat, když mu to bylo nabídnuto¹²⁵, a po odsouzení se dle autora dočkal ovací a potlesku lidí před soudní síní.

*Havel však je možná ještě nebezpečnější, jak jsem mohl pozorovat, když obžalovaní byli ve středu v poledne vyvedeni ze soudní budovy. Havel zamával z autobusu a lidé na chodníku mu mávali na pozdrav.*¹²⁶

Represe komunistického režimu vůči dalším čelním představitelům Charty, kteří ale nebyli odsouzeni v procesu proti VONS, byla velice agresivní. StB je různými způsoby nutila k odchodu za hranice, kde by nepůsobili tolik problémů jako v ČSSR.¹²⁷ Tyto praktiky jsou mnohokrát reflektovány v rozhovorech s exilovými osobnostmi. Buď pouze vyhrožovala trestním stíháním a represemi, jako v případě hudebníka Jaroslava Hutky, který emigroval v roce 1978.¹²⁸ Oproti tomu Vladimír Škutina byl příslušníky Státní bezpečnosti napaden, pohozen u Jiráskova mostu v Praze a následně si tedy zažádal o emigraci, která mu byla povolena.¹²⁹ Ivan Medek byl StB unesen, odvezen za Prahu, kde byl brutálně zbit, a proto následně emigroval v roce 1978 do Rakouska. Na pachatele podal trestní oznámení ve spolupráci s výše zmíněným právníkem Josefem Daniszem, ale trestní oznámení bylo

¹²² WRIGHT, Gordon. Pražský proces. *Západ*. 1980, 2(1), s. 9.

¹²³ Dana Němcová byla jedna z prvních signatářek Charty 77, v průběhu sametové revoluce byla její mluvčí a spoluzakladatelkou Občanského fóra.

¹²⁴ Kalendarium událostí. VONS [online]. Centrum pro dokumentaci totalitních režimů [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <https://www.vons.cz/kalendarium>

¹²⁵ ŠIMÍČEK, Petr. VÁCLAV HAVEL "NECHCI EMIGROVAT" (1983). *Moderní dějiny* [online]. 14.3.2014 [cit. 2020-03-23]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/vaclav-havel-nechci-emigrovat-1983/>

¹²⁶ WRIGHT, Gordon. Komentář Gordona Wrighta k procesu. *Západ*. 1980, 2(2), s. 7.

¹²⁷ ČELOVSKÝ, Bořivoj. Konjunkturální materialismus. *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2006, 13(1), 240–241.

¹²⁸ Interview – Jaroslav Hutka. *Západ*. 1979, 1(1), s. 13–15.

¹²⁹ Interview – Vladimír Škutina. *Západ*. 1980, 2(1), s. 20–22.

odloženo až do doby jeho nuceného odchodu ze země.¹³⁰ Zina Freundová byla v roce 1981 napadena příslušníky StB a průběh napadení byl popsán takto:

*Jakmile otevřela dveře, vtrhl do místnosti muž, který jí zakryl oči, a za ním vtrhli další. Když zjistili, že je sama doma, začali Zinu bít, kopat a mlátit jí hlavou o zed'. Stále ji přitom drželi oči a ústa tak, aby nemohla křičet. Při sebemenším pohybu jí odbornými hmaty na šiji způsobovali velkou bolest. Ten, který jí zakrýval oči a ústa, jí šeptal do uší, že ji zabijí a jiné výhrůžky. Během toho zbývající dva prohledávali byt, z něhož odnesli, jak se později ukázalo, pouze kazetový magnetofon s kazetami kursu angličtiny.*¹³¹

Aby StB zastrašila více obyvatel, kromě hlavních tváří Charty byli pronásledováni i ostatní signatáři.¹³² Tato zatčení jsou v časopise reflektována na následujících příkladech. Jiří Černega¹³³ byl odsouzen za sundání obrazu prezidenta Husáka a *pronášení hanebných výroků na jeho osobu*.¹³⁴ Rudolf Battěk¹³⁵ byl odsouzen za *podvracení republiky*, čehož se dopustil dopisy adresovanými zahraničním vládám, ve kterých je informoval o porušování lidských práv a *Helsinské úmluvy* v ČSSR.¹³⁶ Kromě boje proti jednotlivcům se dle vyjádření bývalého důstojníka StB Ladislava Bittmana¹³⁷ Státní bezpečnost snažila zdiskreditovat i samotný dokument tvorbou dalších verzí, a tím snížení jeho závažnosti u obyvatelstva.¹³⁸

V Západu byl otištěn otevřený dopis signatářky Charty 77 a její pozdější mluvčí Anny Šabatové, která vyzývala na *Světovém kongresu žen*, který se konal v Praze, aby se všichni veřejně postavili proti těmto praktikám StB, které dle jejího názoru porušovaly lidská práva.¹³⁹ Po revoluci bylo odhaleno, že všechny tyto aktivity byly součástí akce StB pod

¹³⁰ K případu dr. Danisze. *Západ*. 1979, 1(3), s. 28.

¹³¹ Případ Ziny Freundové. *Západ*. 1982, 4(1), s. 7.

¹³² BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT. Státní bezpečnost proti VONS. *Nejcitlivější místo režimu: Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných očima svých členů*. Praha: Pulchra, 2008, s. 65–85.

¹³³ Jiří Černega byl popularizátorem buddhismu v Československu na přelomu 70. a 80. let.

¹³⁴ Případ Jiřího Černegy. *Západ*. 1981, 3(4), s. 12.

¹³⁵ Rudolf Battěk byl poslancem *České národní rady* během pražského jara a člen *Klubu angažovaných nestraníků*.

¹³⁶ Rudolf Battěk odsouzen. *Západ*. 1981, 3(4), s. 37.

¹³⁷ Ladislav Bittman po emigraci na Západ vypovídal před senátem USA o fungování východní rozvědky a následně se na Bostonské univerzitě věnoval výzkumu propagandy a dezinformací.

¹³⁸ BITTMAN, Ladislav. Dezinformační hry československé špionáže proti emigraci. *Západ*. 1980, 2(3), s. 9–11.

¹³⁹ ŠABATOVÁ, Anna. Dopis delegátkám Světového kongresu žen v Praze. *Západ*. 1982, 4(1), s. 8.

názvem *Asanace*, jejímž cílem bylo rozdělit *Chartu 77* a vystěhovat co nejvíce signatářů z ČSSR. Akce trvala až do roku 1984 a donutila k vystěhování 280 osob.¹⁴⁰

V průběhu roku 1984 skončila akce *Asanace* a tlak na představitele *Charty* a inteligence polevil. Tělesné napadání a vyhrožování se změnilo na nátlak psychické a život omezující.¹⁴¹ Několik článků se věnuje situaci po *Asanaci*, kdy signatáři *Charty* museli pracovat v zaměstnáních neodpovídajících jejich vzdělání a znalostem nebo byl například v celém domě, kde se nacházel jejich byt, odpojen telefon, což mělo za cíl vyvolat napětí mezi nimi a ostatními obyvateli domu, ačkoliv efekt byl dle autorů těchto článků spíše opačný.¹⁴²

Charta působila pozitivně i na exilovou aktivitu *bojující* proti komunistické diktatuře v Československu. Většina lidí, kteří odešli kvůli srpnovým událostem roku 1968, ztratila naději na změnu. Nicméně *Charta* jim ukázala, že v ČSSR stále existuje vnitřní druh opozice proti režimu, a perzekuce veřejně známých osob je dle redaktora Miloše Šuchmy přiměla k aktivitě.¹⁴³ Spisovatel Ota Ulč motivoval skrze časopis *Západ* Čechy a Slováky v exilu, aby psali dopisy na zastupitelské úřady jejich nových zemí, kde by upozorňovali na situaci v ČSSR, a to především nově příchozí emigranty a exulanty, kteří mají zkušenosti s aktuální situací. Cílem těchto dopisů bylo udržet *Chartu* v živém povědomí, protože její činnost byla silně postižena zadržením jejích čelních představitelů.¹⁴⁴ Stejně v *Západu* vyzýval Olaf Hanel, exilovaný signatář *Charty*, k masivnímu rozšíření povědomí o činnosti *Charty* a o pronásledování jejích signatářů:

*Domnívám se, že je důležité informovat nejen kanadské úřady, ale všemi dostupnými prostředky i čs. veřejnost v emigraci, jakož i početné návštěvy příbuzných směřujících do zahraničí. Je totiž jedním z cílů představitelů moci separovat hnutí Charty od obyvatelstva.*¹⁴⁵

V roce 1985 otiskl *Západ* výroční zprávu k 8 letům existence *Charty 77*, která informovala o úspěších, jichž bylo v ČSSR dosaženo, a v níž redaktori prosí obyvatele, aby

¹⁴⁰ NAVARA, Luděk. Abeceda komunismu: pojednání o sociologii vědění, s. 16.

¹⁴¹ PREČAN, Vilém. Charta 85: Zamyšlení nad mírným pokrokem v mezích zákona. *Charta 77: 1977–1989: od morální k demokratické revoluci: dokumentace*. Scheinfeld: Československé dokumentační středisko nezávislé literatury, 1990, s. 121–125. Acta creationis.

¹⁴² VANĚČEK, František. Z deníku chartisty. *Západ*. 1984, 6(6), s. 5–7.

¹⁴³ ŠUCHMA, Miloš. Srpnové ozvěny v emigraci. *Západ*. 1979, 1(2), s. 1.

¹⁴⁴ ULČ, Ota. Instrukce o mezinárodním stěžování. *Západ*. 1980, 2(1), s. 6–7.

¹⁴⁵ HANEL, Olaf. Od Chartisty-exulanta. *Západ*. 1980, 2(2), s. 32.

se hlásili k cílům *Charty* a podporovali malé změny, kterých je v Československu dosahováno. Zároveň informuje čtenáře, že se nejedná o záležitost exilu, ale o domácí záležitost, ačkoliv mohou obyvatelé nabýt opačného dojmu, protože se o aktivitách dozvídají téměř výhradně ze zahraničního tisku a rozhlasu.¹⁴⁶ Jedním z problémů *Charty* v očích redaktorů časopisu *Západ*, který se ve člancích výrazně projevil až po sametové revoluci, bylo její složení. Kromě osob, které vždy s vládnoucím režimem nesouhlasily, bylo součástí *Charty* i mnoho bývalých a reformovaných komunistů. Jednalo se o lidi, jako byl například František Kriegel, který byl jednou z vůdčích osobností únorového komunistického převratu v roce 1948, nebo Zdeněk Mlynář, předseda ÚV KSČ v době pražského jara a jeden ze signatářů Moskevských protokolů.¹⁴⁷ Tyto osoby byly problémové zejména pro protikomunisticky orientované redaktory, kteří více vnímali jejich minulost a komunistickou příslušnost než činnost za pražského jara a po srpnové okupaci.

Kromě *Charty* byl v ČSSR protirežimní odboj tvořen nejednotnou frontou mladých lidí, kteří poslouchali nebo hráli západní hudební styly. Nejvýraznější skupinou této doby byla kapela *Plastic People of the Universe* v čele s několikrát vězněným Martinem Jirousem. Akce komunistického režimu proti undergroundu začaly v roce 1974, kdy proběhl *budějovický masakr*. Jednalo se o koncert několika zakázaných skupin, který byl od počátku sledován StB. Ještě před začátkem byli organizátoři uvězněni a účastníci zbiti SNB a následně proběhl s představiteli undergroundu soudní proces.¹⁴⁸ Martin Jirous byl vězněn střídavě do roku 1984 a díky perzekucím se stali *Plastici*¹⁴⁹, a s nimi celý hudební underground, neformálním odbojem.¹⁵⁰ *Charta* byla dle slov *chartistů* a redaktorů sdružením filosofů a intelektuálů, jejichž dlouhá vyjádření byla pro běžného občana náročná na porozumění, underground tudíž nabízel možnost angažovat se i ostatním, jak to popsal Josef Škvorecký pod pseudonymem Vladimír Burke:

¹⁴⁶ Charta 77 po osmi letech. *Západ*. 1985, 7(3), s. 1–6.

¹⁴⁷ TIGRID, Pavel. Svědectví. *Svědectví*. 1979, (58), s. 254.

¹⁴⁸ MACHOVEC, Martin. „HNĚDÁ KNIHA“ O PROCESECH S ČESKÝM UNDERGROUNDEM. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012, s. 90–91.

¹⁴⁹ Zkrácený výraz využívaný autory časopisu *Západ*.

¹⁵⁰ WILSON, Paul. Jaké to je hrát rock'n'roll v policejním státě? *Západ*. 1984, 6(1), s. 13–14.

*Pro ty je rock nejen hudbou, ale také výrazem touhy po svobodě a odporu k režimu arogantní blbosti a policejního sadismu, známému jako reálsocialismus nebo marxleninismus.*¹⁵¹

Stejně jako byla nesourodá aktivita undergroundu, byly takové i akce zaměřené proti němu, jak je reflektováno v *Západu*. Například v roce 1989 vyšel článek o násilném ukončení koncertu skupiny *Barel rock*, na jejichž vystoupení přijela Státní bezpečnost, ukončila koncert a vyzvala všechny osoby v džínách k opuštění sálu a zakázala skupině vystupovat.¹⁵² Dále v roce 1989 vyšel článek o festivalu *Bratislavská lyra*, kde vystoupila americká zpěvačka Joan Baezová, která veřejně vyjádřila podporu vůdcům *Charty 77*, kteří po protestech při lednovém Palachově týdnu byli opět zavřeni do vězení.¹⁵³ Při svém vystoupení pozvala na podium zakázaného písničkáře J. Hoffmana, při jehož produkci bylo vypnuto audio zařízení a koncert ukončen. Joan Baezová byla pak silně kritizována samotnými pořadateli akce.¹⁵⁴ Pro československý dissent byl významný i proces proti *Jazzové sekci*, která vznikla v uvolněné atmosféře roku 1968 a následně vydávala tiskoviny a literární díla, která nesouvisela s hudbou, ale komentovala události v ČSSR. Díky velkému množství členů měla velký dosah a pro mnoho lidí byla srozumitelnější než *Charta 77*. Režim proti jejím představitelům musel zasáhnout a nakonec je odsoudil za *nedovolené podnikání* právě kvůli prodeji knih, což dle odůvodnění rozsudku nebylo předmětem jejich existence.¹⁵⁵ Soudní proces byl reflektován i v časopisu *Západ*. Dle Josefa Škvoreckého bylo paradoxní, že při vynesení nepodmíněných rozsudků soudce chválil jejich kulturní tvorbu a činnost, na kterou ale neměli povolení.¹⁵⁶ Po odsouzení někteří její členové emigrovali do zahraničí ze strachu z pronásledování, jak vyšlo z průzkumu mezi uprchlíky, který v roce 1987 provedl redaktor Ota Ulč.¹⁵⁷

¹⁵¹ BURKE, Vladimíra. Aféra — myslí si oni — končí. *Západ*. 1984, 6(5), s. 1.

¹⁵² PÍSECKÝ, Václav. Československo na rozcestí? *Západ*. 1989, 11(1), s. 2.

¹⁵³ PREČAN, Vilém. Československo a zlom věků. *Charta 77: 1977–1989: od morální k demokratické revoluci: dokumentace*. Scheinfeld: Československé dokumentační středisko nezávislé literatury, 1990, s. 179–184. Acta creationis.

¹⁵⁴ *Lyra na nohou*. *Západ*. 1989, 11(5), s. 2.

¹⁵⁵ BUGGE, Peter. Boj magické moci razítka s magickou mocí lidovou: Případ Jazzové sekce. *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2011, 18(3), 346–383.

¹⁵⁶ BURKE, Vladimíra. Rozsudek nad Jazzovou sekcí. *Západ*. 1987, 9(3), s. 12–13.

¹⁵⁷ ULČ, Ota. Průzkum nových uprchlíků. *Západ*. 1987, 9(6), s. 22.

*Význam Charty je hlavně v tom, že působila jako podnět nebo jako katalyzátor nezávislého myšlení a jednání. Je samozřejmě těžké odlišit, co bylo přímo spojeno s Chartou a co vzniklo na základě spontánnosti společenských sil.*¹⁵⁸

Pro redaktory byla *Charta* před revolucí v roce 1989 důležitým symbolem, protože opticky zastřešovala politickou opozici. Dodala lidem po dlouhé době, která uplynula od sovětské okupace, odvalu a naději na změny a malými krůčky přispěla k pádu komunismu.¹⁵⁹ Její vliv na nové uspořádání politické moci ale v žádném článku nebyl předpokládán. *Charta* z pohledu autorů fungovala jako sdružení intelektuálů, kteří budou vždy nespokojeni a jejich role bude pro změnu režimu důležitá ve vytváření trhlin, které následně nová politická opozice rozšíří.¹⁶⁰ Ani ve vyjádřeních *Charty* nebyly znát jakékoliv budoucí mocenské nároky, což využíval exil jako důkaz nezákonného pronásledování jejích vůdců, jak lze pozorovat například v otevřeném dopise československému ministrovi spravedlnosti, který *Západ* otiskl v roce 1987.¹⁶¹ Jiří Krupička¹⁶² zastával názor, že díky činnosti *Charty* západní média informovala o situaci v ČSSR a apelovala na širokou zahraniční veřejnost, aby po svých vládách vyžadovala důslednější postup proti československé vládě, která porušuje lidská práva.¹⁶³

To nám ten boj za lidský práva pěkně začíná, prohlásil, dle vzpomínky Pavla Landovského, skepticky Václav Havel, když ho zadrželi při odesílání *Charty* jejím signatářům.¹⁶⁴ A nakonec se z hnutí, jehož boj vypadal od počátku marný, stal v roce 1989 *hlas revoluce* a politické změny.

5.6 Každodenní život v ČSSR do sametové revoluce a jeho obraz v časopise *Západ*

Život v ČSSR je v článkách vykreslován spíše negativně. Hlavní hybnou silou je z pohledu autorů článků komunistická strana, jejíž vliv zasahuje do každé sféry a části života

¹⁵⁸ SKILLING, Gordon. Smysl a účel Charty 77. *Západ*. 1985, 7(3), s. 3.

¹⁵⁹ BŘEZINA, Aleš. Československo – Biafra ducha? *Západ*. 1981, 3(1), s. 11.

¹⁶⁰ REINIŠ, Stanislav. A co dál? *Západ*. 1988, 10(2), s. 2.

¹⁶¹ CÍCHA, Vladimír. Otevřený dopis ministru spravedlnosti (ČSSR). *Západ*. 1987, 9(6), s. 16.

¹⁶² Jiří Krupička byl český vědec, filozof a spisovatel. V 50. letech byl v Československu vězněn. V průběhu pražského jara spoluzakládal klub K-231 a po srpnové okupaci emigroval.

¹⁶³ KRUPÍČKA, Jiří. Unavená Evropa. *Západ*. 1987, 9(6), s. 1.

¹⁶⁴ HAVEL, Václav. Interview s Pavlem Landovským. *Západ*. 1982, 4(4), s. 23.

už od mateřské školky. Obyvatelé v Československu po okupaci v roce 1968, dle názoru autora citace níže, rezignovali na naději ve změnu a jejich cílem bylo přežívat a hledat cesty, jak si to přežívání zpříjemnit.

Koneckonců jsme vždy inklinovali k naději, že naše problémy za nás vyřeší někdo jiný. Lidé si navykli být k problémům lhostejní. Aktivita je v Čechách postoj velice pofidérní a zejména podezřelý. Historicky vzato lidé nemají dobré zkušenosti se smysluplností nějaké aktivity. A vcelku jakékoliv. Vždycky přišel někdo druhý, pochopitelně v poměru k Čechům a české zemi silnější, a dlouhodobou mravenčí práci českých hlav a ručiček několika tahy rozbil. Zejména práci těch nejlepších mozků.¹⁶⁵

Soustředěnost na negativní stránku života v Československu je očekávaná vzhledem k tomu, že časopis *Západ* je psán lidmi, kteří kvůli nespokojenosti emigrovali, nebo dopisovateli z Československa, kteří na jeho stránkách hledali únik od jejich situace a prostor, kde si mohou legálně postěžovat, i když jen pod pseudonymy kvůli strachu z pronásledování.

Velice rozšířeným jevem v průběhu *normalizace* bylo dle různých článků shánění konexí a všudypřítomné úplatky. Díky konexím se lidé dostávali k nedostatkovému zboží a službám a vznikala díky tomu druhá, neoficiální, vrstva ekonomiky. Zároveň to v obyvatelích Československa mohlo vyvolávat pocit částečného omezení vlivu KSČ na jejich životy.

Ať strana chce či ne, jistí lidé v Československu, straníci či nestraníci, dnes mohou všechno, mají-li známé na správných místech a vědí komu, kdy, kde a kolik dát.¹⁶⁶

Dle dobové studie filozofa a disidenta Miroslava Kusého¹⁶⁷ existoval na nejběžnější úplatky i přibližný ceník. Například za přijetí na vysokou školu se dával automobil nebo finanční ekvivalent. Lékaři za lukrativní místa ve velkých městech platili až 200 tisíc Kčs, ačkoliv průměrná mzda lékaře byla cca 5 tisíc. Díky úplatkům a darům od pacientů si tuto sumu rychle vydělali.¹⁶⁸ Tato studie se na úplatkářství dívá kriticky v souladu s reformním

¹⁶⁵ HORVÁTH, Josef. Žiju s představou, že tato cesta na obzoru končí. *Západ*. 1984, 6(1), s. 9.

¹⁶⁶ REINIŠ, Stanislav. Augiášov chliev reálneho socializmu. *Západ*. 1985, 7(2), s. 5.

¹⁶⁷ Miroslav Kusý byl do roku 1969 vysoce postaveným členem KSS, před vyloučením ze strany vedl její ideologické oddělení. V roce 1977 byl jedním ze tří slovenských signatářů Charty 77.

¹⁶⁸ KUSÝ, Miroslav. *Augiášov chliev reálneho socializmu* [online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV, 1983 [cit. 2020-03-24]. Dostupné z:

http://www.disent.usd.cas.cz/wp-content/uploads/Kusy_listy_1984_1_Augiasuv_chliev.pdf

socialismem, ale článek Stanislava Reiniše¹⁶⁹, ze kterého pochází citace výše a který studii rozebírá, se na situaci dívá pozitivně a považuje ji za důkaz nefunkčnosti socialistického hospodářství. Situaci v Československu lze shrnout dobovým vtipem: *Komunismus v Československu nastane, až budou mít všichni všude známé.*

Podle článku slovenského historika Jána Mlynárika měla nutnost konexí společně s vlivem vládnoucí strany za následek velice nerovné rozložení pracovních sil v zaměstnáních. Politikou bylo dáno, že každý musel být zaměstnaný. Pokud nebylo místo v oboru s vystudovanou úrovní vzdělání, musel člověk přijmout pozici nižší. Stejně tak pokud osoba měla problémy s vládnoucím režimem. V roce 1988 bylo v ČSSR přes 400 tisíc lidí, kteří pracovali na pozicích, které byly pod úrovní jejich vzdělání. Vláda dokonce předepisovala kvóty, kolik lidí v daném roce může získat titul, ačkoliv vysoké školy jich mohly produkovat více.¹⁷⁰ Oproti tomu ale 220 tisíc míst určených pro vysokoškoláky bylo obsazeno lidmi s nižším vzděláním, na 17 tisících řídicích míst pracovali dokonce lidé pouze se základním vzděláním. Tyto nůžky byly rozevřené právě díky obsazování lukrativních míst přáteli a *prověřenými soudruhy*, jak kritizovali nově příchozí emigranti v průzkumu Oty Ulče.¹⁷¹ Vyjádření nových uprchlíků v průzkumu nemusela ale odrážet realitu, protože tyto osoby mohly přehánět nebo lhát z důvodu jednoduššího získání uprchlického víza. Tyto informace byly otištěny dle vyjádření redaktorů *Západu na základě* oficiálních statistických dat získaných z Československa. Neefektivní rozložení pracovních sil vycházelo z centrálního plánování, které nerespektovalo ekonomické cykly a jiné ekonomické zákonitosti, a proto zaměstnanost neodrážela ekonomický stav Československa a nemohla odpovídat představám exilových autorů, které znali ze Západu.¹⁷² Za špatné obsazování pracovních pozic osobami s neodpovídajícími zkušenostmi mohla tedy zejména, až na malé procento osob, které aktivně nesouhlasili s komunistickým režimem, socialistická ekonomika a její plánovací charakter, a ne *pomstychtivost* a perzekuce komunistických straníků, na kterou byla tato problematika v člancích sváděna.

¹⁶⁹ Stanislav Reiniš byl český exilový spisovatel, jeden ze zakladatelů časopisu *Západ* a ve svých člancích silný kritik reformovaného socialismu. Po sametové revoluci byl součástí nejkritičtějšího křídla redaktorů *Západu* kritizujících nové politické uspořádání moci v Československu.

¹⁷⁰ MLYNÁRIK, Ján. "Matka pokroku" a československá realita. *Západ*. 1988, 10(1), s. 6.

¹⁷¹ ULČ, Ota. Průzkum nových uprchlíků – II. *Západ*. 1988, 10(1), s. 7.

¹⁷² KALINOVÁ, Lenka. *Konec nadějí a nová očekávání: k dějinám české společnosti 1969-1993*, s. 113–118.

V člancích lze vypožorovat, že kromě strachu z represí, pronásledování a obecně *zvýšeného zájmu strany* byl všudypřítomný strach z vypuknutí války mezi světovými mocnostmi. KSČ tento strach přižívovala veřejnou cestou ve sdělovacích prostředcích:

*Hromadné sdělovací prostředky nevynechají jedinou příležitost, aby nevytvářely mezi obyvatelstvem vědomí možného nebezpečí vzniku třetí světové války.*¹⁷³

Kromě veřejných sdělovacích prostředků byli lidé připravováni na možnost války i ve škole, zájmových skupinách a kroužcích, které zdánlivě s touto hrozbou nesouvisely, ale dávaly možnost dalšího budování strachu.¹⁷⁴ Takto popisuje ve svém článku situaci v Československu bývalý voják Československé armády Zbyněk Čerovský.¹⁷⁵ Vzhledem k neustálé hrozbě jaderné války, která byla dle článků všem vštěpována, stačilo málo a lidé začali panikařit. Například po nehodě v Černobylu lidé ihned vykoupili veškeré zásoby jódových přípravků na ochranu proti ozáření navzdory tomu¹⁷⁶, že Rudé právo informovalo o tom, že žádné nebezpečí nehrozí.¹⁷⁷ Paradoxní na této situaci je, že dle článků byli obyvatelé Československa stále strašeni možnostmi nejružnějšího nebezpečí, ale při skutečném ohrožení, jako v případě Černobylu, byli mylně médii uklidňováni, že jim nic nehrozí. Takto shrnuje situaci lékařka Judy Musilová, která krátce po havárii v Černobylu emigrovala z ČSSR:

*Po každém deštíku hodnoty radioaktivity naměřené na trávě prudce stoupnou. Je krásné jaro roku 1986. Radioaktivita, která u nás ze začátku nebyla zvýšena, se dle denních zpráv Rudého práva neustále snižuje.*¹⁷⁸

V tomto článku naráží na vyjádření *Rudého práva* ze 30.4.1986 a zároveň na druhý článek z 6. 5. téhož roku, ve kterém *Rudé právo* informuje o snižující se radioaktivitě.¹⁷⁹

V průběhu *normalizace* se také stále rozšiřovalo sledování a kádrování na širší vrstvy obyvatel. Ve velkém množství článků je tato politika strany přirovnávána k Velkému bratru

¹⁷³ ČEROVSKÝ, Zbyněk. Militarizace Československa – východisko z nouze? *Západ*. 1985, 7(4), s. 1.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 1.

¹⁷⁵ Zdeněk Čerovský. *Paměť národa* [online]. [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/cerovsky-zbynek-1931>

¹⁷⁶ MUSILOVÁ, Judy. Život v kleci. *Západ*. 1987, 9(1), s. 7.

¹⁷⁷ Sdělení vlády ČSSR: Na našem území nebylo zjištěno žádné zvýšení radioaktivity. *Rudé právo*. Praha, 1986, 66(101), 1.

¹⁷⁸ MUSILOVÁ, Judy. Život v kleci. *Západ*. 1987, 9(1), s. 7.

¹⁷⁹ Pokračuje měření radioaktivity. *Rudé právo*. Praha, 1986, 66(105), 1.

z Orwellova románu *1984*. Vilém Hejl¹⁸⁰ toto prezentoval v roce 1986 na fungování nově vzniklého *Evidenčního listu žáka* (ELŽ), který měl obsahovat 400 otázek od studentova prospěchu až po politickou uvědomělost.

*A už prvňáček bude vědět, že všechno co řekne nebo udělá, bude zaznamenáno, a že to možná bude jednou použito proti němu. Co kdysi definitivně končilo přinejhorším zápisem do třídnice nebo nižší známkou z chování, bude nyní natrvalo uchováno.*¹⁸¹

Dítě mohlo být dle názoru autora tedy od prvních tříd odsouzeno k zákazu dalšího studia a zároveň ELŽ mohl negativně ovlivnit celou rodinu. Sledování a jiné zásahy do soukromí obyvatele děsily, jak například reflektuje článek Vladimíra Cíchy, který v otevřeném dopise ministru spravedlnosti píše o tom, že jeho přítel, který zůstal v ČSSR, se bojí s ním být v kontaktu. Bylo mu totiž oznámeno, že styky s ním jsou nežádoucí, protože píše do exilového časopisu *Západ*.¹⁸²

V časopise je také reflektován rozdíl mezi Československem a Kanadou v dostupnosti zboží. Nově příchozí emigranti do Kanady byli ve člancích překvapeni množstvím zboží v obchodech. Stejně tak byli již emigranti žijící na Západě déle při návštěvě Československa překvapeni nedostatkem mnohých druhů zboží. Dopisovatelka Nathalie Malinová popisuje svoje překvapení, když zjistila rozšíření prodeje masa z nutrií a veřejnou podporu jeho konzumace, například v receptech v časopise *Vlasta*.¹⁸³ To vše bylo zapříčiněno snahou o zisky z prodeje kožichů z nutrií a vzhledem k nedostatku jiných mas se tento druh masa prodával velmi úspěšně.

Za *normalizace* bylo přeshraniční cestování komunistickým režimem silně regulované, proto se cestovalo především po Česku. V časopise *Západ* je mezinárodní cestování reflektováno jako velice náročné. Možnost vyrazit na zahraniční dovolenou je prezentováno jako značně nákladné, a pokud měl člověk problémy s vládnoucím režimem, tak měl pouze nízkou šanci vycestovat. Většina obyvatel tedy nejčastěji cestovala na své chaty, kde měla alespoň na chvíli možnost utéct každodenní jednotvárnosti života a vytvořit si zde svůj vlastní

¹⁸⁰ Vilém Hejl byl v 50. letech politický vězeň, v roce 1968 jeden ze zakladatelů klubu K-231 a jeho tiskový tajemník

¹⁸¹ HEJL, Vilém. Big Brother bdí ve sborovně. *Západ*. 1986, 8(5), s. 12.

¹⁸² CÍCHA, Vladimír. Otevřený dopis ministru spravedlnosti (ČSSR). *Západ*. 1987, 9(6), s. 16.

¹⁸³ MALINOVÁ, Nathalie. Čevabčiči z nutrie. *Západ*. 1985, 7(6), s. 4.

malý svět.¹⁸⁴ Pokud chtěl člověk vycestovat za hranice, ať už kvůli dovolené, nebo možnosti útěku z republiky, bylo nutné si kromě víza zařídit i výjezdní doložky, devizové přísliby, a pokud cesta mířila i mimo sovětskou sféru vlivu, musel mít i bezproblémový vztah se státní mocí.¹⁸⁵ I když toto všechno bylo splněno, byl dle autorů často problém právě ve vysoké ceně zájezdů. Například zájezd do Ameriky vyšel na více než 40 tisíc Kčs na osobu, za což bylo tehdy skoro možné si pořídit auto. Cestování bylo tedy dle názoru autorů určeno hlavně pro bohatší společenské třídy.

*A kdo že takhle si může, zeptal jsem se. Prý doktoři, zaměstnanci v uzenářství a osoby v živnosti vladaření. Usuzuji, že existuje ještě jeden další díl turistického almanachu, pro novou třídu, s kratochvílemi v jižních mořích a všelikde, od Acapulca po Zanzibar.*¹⁸⁶

Ceníková cena zájezdu ale nebyla konečná, v souladu s výše popsanou politikou úplatků bylo dle dopisovatelů nutné rozdat vysoké množství finančních darů na úřadech vystavující příslušná povolení a kromě peněz bylo nutné investovat i mnoho volného času.

*Těch šest měsíců jsem v jednom kuse běhal po úřadech a nikdy jsem nezapomněl vzít nějaký malý dáreček s sebou, na to mě upozornili příbuzní a známí. Rozdal jsem takových „všimných“ požehnaně a musím říci, že nikde takovou pozornost neodmítli, natož aby mi vynadali, brali to jako samozřejmost.*¹⁸⁷

Kromě těchto překážek jsou ve člancích reflektovány z dnešního pohledu až bizarní situace, kdy například při žádosti o výjezdní doložku z důvodu svatební cesty dostal povolení pouze jeden z novomanželů s informací, že musí jet zvlášť.¹⁸⁸ Pokud občan snažící se o výjezd za hranice zvládl překonat všechny zmíněné body, bylo nutné přestat několikahodinové fronty v důsledku kontrol automobilů. Dle vyjádření novináře Dušana Neumanna se jednalo zejména o kontrolu automobilů kvůli převozu zakázaných předmětů.¹⁸⁹

¹⁸⁴ MUSILOVÁ, Judy. Život v kleci. *Západ*. 1987, 9(1), s. 7.

¹⁸⁵ MÜCKE, Pavel a Lenka KRÁTKÁ. *Turistická odysea: krajinou soudobých dějin cestování a cestovního ruchu v Československu v letech 1945 až 1989*. Praha: Karolinum, 2018, s. 145–180.

¹⁸⁶ ULČ, Ota. S Čedokem nikoliv do celého světa. *Západ*. 1981, 3(3), s. 6–7.

¹⁸⁷ Nevydařená návštěva Maďarska. *Západ*. 1982, 4(1), s. 14.

¹⁸⁸ Interview s Natašou Bayerovou. *Západ*. 1984, 6(6), s. 15.

¹⁸⁹ NEUMANN, Dušan. Putování do Moskvy cestou necestou. *Západ*. 1984, 6(2), s. 9.

Mnoho emigrantů cestovalo také zpět do Československa, buď jako občané cizího státu po ztrátě občanství, nebo díky *upravení vztahů* s ČSSR. Emigranti si odváželi zkreslené představy o životě doma díky tomu, že přijížděli mnohem bohatší ve srovnání s finančními možnostmi místního obyvatelstva a vše jim tedy přišlo velice levné. Lidé v Československu si díky tomu naopak vytvářeli zkreslené představy o finančním zajištění emigrantů¹⁹⁰ a tím vznikalo mnoho nedorozumění reflektovaných v článcích *Západu*.¹⁹¹ Mnoho emigrantů popisuje své zkušenosti s tím, že se jim ozývali nejrůznější lidé a žádali například o zaslání nějakého zboží ze západu. Pokud jim například odmítli zaslat drahého psa, který byl v Československu nedostupný,¹⁹² nebo odmítli zakoupit a poslat dětský kočárek, vyvolalo to okamžitou negativní reakci ze strany obyvatele socialistického Československa.¹⁹³ Vratislav Pěchota ve svém článku varoval emigranty před předváděním svých majetků, aby to zbytečně nevyvolávalo zlobu a lidé doma si nedělali o Čechách a Slovácích v zahraničí špatný a zároveň zkreslený obrázek.¹⁹⁴

Komunistická politika silně ovlivňovala i svobodu uměleckého vyjadřování v Československu. Přednost dle redaktorů nedostávala kvalita, ale politická korektnost všech zainteresovaných stran. Mohlo se tedy stát, že kniha mohla vyhovovat obsahově, i autor mohl být populární, ale pokud například překladatel emigroval, bylo dílo zakázáno. To se například, dle překladatele Ivana Binara, stalo s překladatelským dílem Josefa Škvoreckého.¹⁹⁵ Perzekuci československé kultury redaktoři přirovnávali k politice *spálené země*¹⁹⁶ a její vykonavatele označovali za *hrobaře*. Politická motivace těchto lidí ale mohla být pouze zástěrkou k prosazení svých vlastních ambicí. To popisuje Vladimír Rukavička na příkladu Václava Honse, který byl předsedou rozhlasové textové komise, takže písně mnoha zpěváků zakázal hrát, ale své silně prorežimní písně si dle názoru autora sám schvaloval. Jeho věrnost režimu je zvláště vidět například v úryvku oslavné písně ke Dni tisku:

¹⁹⁰ MÜCKE, Pavel a Lenka KRÁTKÁ. *Turistická odysea: krajinou soudobých dějin cestování a cestovního ruchu v Československu v letech 1945 až 1989*, s. 18-47.

¹⁹¹ WESTOVÁ, Daniela. *Pohledy nazpět. Západ*. 1980, 2(5), s. 20.

¹⁹² FILIP, Ota. *Návštěvy z druhé strany. Západ*. 1982, 4(3), s. 25.

¹⁹³ MALINOVÁ, Nathalie. *Země mlékem a strdím... Západ*. 1984, 6(4), s. 8.

¹⁹⁴ PĚCHOTA, Vratislav. *Směrnice a mezinárodní právo. Západ*. 1983, 5(3), s. 32.

¹⁹⁵ BINAR, Ivan. *Zpráva o stavu člověka. Západ*. 1980, 2(1), s. 16.

¹⁹⁶ Interview - A. J. Liehm. *Západ*. 1981, 3(2), s. 14.

*V parku Julky Fučíka, zas vyhrává muzika, komu patří všechna ta sláva? Narozeninám Rudého práva! Všichni dobří hospodáři, z polí, dílen, od cechů, sejdou se vždy koncem září, v Parku kultury a oddechu.*¹⁹⁷

Kromě prorežimní tvorby skládal Václav Hons i milostné básně a texty, které následně zpívali přední představitelé české pop music, včetně Karla Gotta nebo Lucie Bílé, které napsal jeden z jejích nejznámějších hitů *Neposlušné tenisky*.¹⁹⁸ Tato tvorba ale v kritickém článku zmiňována není a pozornost je věnována pouze jeho prorežimní tvorbě.

Důvodem pro zásah cenzora mohly být i zdánlivé maličkosti, jako například číslovky 17, 45, 48 a 68, které mohly být brány jako narážky na významné letopočty. S tím se dle jejich vyjádření například setkali umělci Svěrák a Smoljak v divadelních hrách o Cimrmanovi.

Zakazování nevhodných autorů mělo ze strany československé cenzury značné úspěchy, jak reflektuje například redaktor Ota Ulč, který při cestování po Evropě potkal na dovolené zájezd z ČSSR. Když se jeho účastníků ptal na jména Havel, Škvorecký nebo třeba Kundera, tak jim žádné jméno nic neříkalo.¹⁹⁹ Toto mohlo být ale kromě cenzury zároveň způsobeno i tím (jak je psáno výše), že kromě *politicky uvědomělých*, kteří by tyto autory mohli zapřít, cestovali zejména lidé, kteří pracovali v odvětvích s možností *přivýběhu*, jako například řezníci, a proto jim umělecká díla výše zmíněných autorů byla neznámá.

Několik článků *Západu* se věnuje zahraničnímu rozhlasu. Když se nějaký občan v Československu chtěl dozvědět jiné informace, než mu nabízela oficiální média, měl několik možností, které ovšem nebyly bezproblémové a ani zcela legální. Jednou z možností bylo poslouchat zahraniční rozhlasové stanice, jako byly například *Hlas Ameriky* nebo rádio *Svobodná Evropa*. Ty vysílaly vždy v průběhu dne i v češtině a slovenštině a informovaly o věcech, které v československých médiích mohly být zkreslené, nebo úplně chybět. Součástí vysílacího času byla i československá exilová hudba.²⁰⁰ Redaktoři časopisu *Západ* přinesli

¹⁹⁷ RUKAVIČKA, Vladimír. Hrobaři. *Západ*. 1981, 3(6), s. 12.

¹⁹⁸ Václav Hons. *Discogs* [online]. [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: https://www.discogs.com/artist/816518-Václav-Hons?filter_anv=0&type=Credits

¹⁹⁹ ULČ, Ota. Rozprávka u Tankstelle. *Západ*. 1984, 6(2), s. 6.

²⁰⁰ TOMEK, Prokop. Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny. Praha: Academia, 2015, s. 254-256. Historie (Academia).

i soupis všech těchto zahraničních stanic a postup, jak je v Československu naladit.²⁰¹ Tomuto tématu se v *Západu* věnovalo více redaktorů, v průběhu let napsali například návod, jak se bránit rušení rádiového signálu, a tedy poslouchat západní stanice ve vyšší kvalitě,²⁰² nebo i technický návod, jak si sestrojít kvalitnější anténu.²⁰³

Kromě vydávání zakázaných autorů v zahraničí vycházely jejich knihy i v ČSSR, a to neoficiální cestou díky samizdatu. V Československu existovala celá řada neoficiálních nakladatelství, například *Edice Petlice* vedená disidentem Ludvíkem Vaculíkem²⁰⁴, která je zmiňována i v článcích a reklamách v časopise *Západ*.²⁰⁵ Knihy byly ručně opisovány a vázány a každému zapojenému do jejich produkce a šíření hrozilo pronásledování a vězení. Za jejich pouhé vlastnictví ale osoba nemohla být legálně stíhána. V roce 1980 vyšel v *Západu* návod, jak se stíhání vyhnout, jak vypovídat a co je a není legální.²⁰⁶ Většina děl, která v ČSSR vycházela oficiálně, byla v *Západu* přijata kriticky. Příkladem může být premiéra filmu *Jak svět přichází o básníky*. Autor kritiky Hugo Pludek²⁰⁷ film označil za sentimentální pohádku, která nepřináší nic uměleckého ani nového, a pozastavuje se nad chválou, která se filmu v Československu dostává.²⁰⁸ Dnes je film diváky přijímán velice pozitivně a je často reprízován. Stejně tak byl v *Západu* velice kritizován seriál *Žena za pultem: No, v televizi běží seriály jako Žena za pultem, to je hrůza hrůzoucí*.²⁰⁹, a ačkoliv se jedná o dobové dílo s propagandistickým podtextem, tak při jeho repríze v roce 2002 každý jeho díl sledovalo více než 2 milióny diváků.²¹⁰ Sledovanost byla způsobena zřejmě nostalgií po něčem, co už je nenávratně pryč, po době *běžného* života za socialismu. Mezi několik z mála pozitivně přijatých *normalizačních* děl patří filmy Jiřího Menzela, například film *Postřižiny*.²¹¹ Redaktoři *Západu*, kteří byli silně proti komunistickému režimu a autorům

²⁰¹ BŘEZINA, Aleš. Zahraniční rozhlasová vysílání do Československa. *Západ*. 1982, 4(1), s. 31.

²⁰² ŠUCHMA, Miloš. Jak bojovat proti rušičkám. *Západ*. 1985, 7(3), s. 25–27.

²⁰³ Anténa proti rušičkám. *Západ*. 1986, 8(4), s. 19.

²⁰⁴ Ludvík Vaculík. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR [online]. [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <http://www.disent.usd.cas.cz/rejstrik-autoru/vaculik-ludvik/>

²⁰⁵ BINAR, Ivan. Zpráva o stavu člověka. *Západ*. 1980, 2(1), s. 16.

²⁰⁶ Poučení. *Západ*. 1980, 2(5), s. 31.

²⁰⁷ Kritika byla v *Západu* otištěna ze samizdatového československého časopisu *Prostor*. Jméno Hugo Pludek je pseudonymem a pochází ze hry Václava Havla *Zahradní slavnost*.

²⁰⁸ PLUDEK, Hugo. Jak svět přichází o vkus. *Západ*. 1984, 6(1), s. 7.

²⁰⁹ Interview – Vladimír Škutina. *Západ*. 1980, 2(1), s. 23.

²¹⁰ 8 zajímavostí o legendárním seriálu *Žena za pultem*, který se začal vysílat před 40 lety. Frekvence1 [online]. [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: <https://bit.ly/394ymd4>

²¹¹ RICHTER, Josef. Kdo má pivo rád. *Západ*. 1981, 3(4), s. 26.

v něm vydávajícím, jak je prezentováno například v člancích výše, byli skeptičtí a kritičtí vůči většině děl. Jejich neúměrná kritika pramení z důvodu, že každého umělce, který směl vydávat, považovali za kolaboranta. Následná porevoluční popularita některých těchto děl může ukazovat jejich neobjektivitu.

Kromě zpráv spojených s politickou situací se objevovaly i informace o kriminalitě v ČSSR, která mohla často fungovat jako jiný druh vzdoru proti komunistickému režimu. V článku *Divní obchodníci* byly popsány praktiky *veksláků*, aby osoby cestující do republiky věděli, s čím se mohou setkat.

*Od těch zpoza hranic vymáhají valuty, našim naopak nabízejí ke koupi tuzexové koruny, nekvalitní, bůhvíjak dovezené digitální hodinky či řetězy, které jen letěly okolo zlata. Těch pokoutních prodavačů není jenom pět či deset, ale v některé dny hned několik desítek.*²¹²

Ačkoliv již při vydání článku se uváděla informace, že toto povolání bude v Československu potlačeno, fungovalo až do sametové revoluce a uvolnění devizového hospodářství. Tito devizoví spekulanti mohli velice rychle a jednoduše zbohatnout, dle jednoho článku například jeden *vekslák* nakupoval v Tuzexu kalkulačky a prodával je jako použité v bazaru státnímu podniku Klenoty.²¹³ Po revoluci se z několika těchto *veksláků* staly velice výrazné figury československého a následně českého podsvětí v čele s Františkem Mrázkem.²¹⁴ Dále se redaktoři věnovali drogové situaci v Československu a drogově závislým. To bylo podle názorů autorů zapříčiněno jednak tím, že lidé chtěli utéct od skutečnosti, ale také snadnou dostupností silných léků s obsahem opia, které v západních zemích byly pouze na lékařský předpis nebo úplně zakázané. Zároveň se v člancích objevuje informace o domácích vařících drog z klasických léků, ze kterých připravovali například pervitin.²¹⁵ Kvůli nedostupnosti západních drog a nutnosti vaření vlastních je dodnes ve výrobě pervitinu Česká republika jedním z největších producentů.²¹⁶ Kromě závažných

²¹² Divní obchodníci. *Západ*. 1982, 4(3), s. 14.

²¹³ Z čs. tisku. *Západ*. 1986, 8(3), s. 15.

²¹⁴ HAVLÍK, Adam. Od pouliční šmeliny ke „strýčkům ze Západu“. *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2014, 21(3), 340–363.

²¹⁵ KAUFMANN, Karel. Závadové skupiny. *Západ*. 1984, 6(3), s. 5.

²¹⁶ Smutný rekord. Česko je pervitinová velmoc, 9 z 10 vyroben v EU našla policie u nás. *Aktuálně* [online]. 2019 [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: <https://bit.ly/2vLye3M/>

trestných činů a tvrdých drog bylo v ČSSR rozšířené pití alkoholu mladistvými. Naprostá většina studentů osmých tříd, dle článku citujícího česká média, měla zkušenosti s alkoholem a kocovinou.²¹⁷ V *Západu* se rubrika *Z československého tisku* objevovala sporadicky, ale téměř výhradně se v ní objevovaly pouze články ukazující Československo v negativním světle.

5.7 Spojení exulantů s Československem a jeho obraz v časopise *Západ*

Postavení a život československých občanů po emigraci z Československa byly i v nové zemi nadále výrazně ovlivňovány politickým děním v ČSSR. Jednalo se např. o směrnice o úpravě vztahů a o možnosti navštívit bývalou domovinu, jak je popsáno v samostatné kapitole. Z pohledu redaktorů byl důležitý stálý vliv československých vládních spolupracovníků v exilu, práce československé tajné služby a jejích složek v Kanadě, šíření dezinformací, pokus o dehonestaci výrazných exilových osobností a pokusy celkové rozdělení exilu. O této situaci píše v *Západu* bývalý vysoce postavený důstojník StB Ladislav Bittman, který emigroval z Československa v roce 1968 a podal několik svědectví o fungování české tajné služby v zahraničí a o jejím působení na exulanty. Například popisoval činnost *Hnutí exulantů pro návrat domů* (HEPND), které obesílalo český exil a motivovalo exulanty k návratu domů a upravení vztahů.²¹⁸ Ve skutečnosti se ale jednalo o fiktivní organizaci a dopisy rozesílala česká rozvědka.²¹⁹ O fungování československé rozvědky podal detailní informace západním vládám, pravdivost jeho informací může potvrzovat fakt, že byl v ČSSR odsouzen v nepřítomnosti k trestu smrti. Rehabilitován byl až v roce 1994.²²⁰

Kromě dezinformací jako v případě HEPND byli agenti československé rozvědky vysíláni, aby přímo infiltrovali exilové instituce. Jde například o Dr. Josefa Hodice, jednoho z prvních signatářů *Charty 77*, který následně získal politický azyl v Rakousku. Roku 1981 se vrátil do ČSSR a odhalil státním složkám osoby, které do ČSSR pašovaly západní

²¹⁷ Z čs. tisku. *Západ*. 1986, 8(3), s. 15.

²¹⁸ BITTMAN, Ladislav. Dezinformační hry československé špionáže proti emigraci. *Západ*. 1980, 2(3), s. 9–11.

²¹⁹ BROUČEK, Stanislav a Tomáš GRULICH. *Domácí postoje k zahraničním Čechům v novodobých dějinách (1918-2008)*. Praha: Public History ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV ČR, 2009, s. 124–129.

²²⁰ ŽÁČEK, Pavel. LADISLAV BITTMAN. *Reflex* [online]. 2008 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <http://archive.is/g8Ooh>

literaturu a tisk a také konkrétní kanály, kterými k tomu docházelo.²²¹ Situace kolem Josefa Hodice a jiných *zrádců* je reflektována i v časopise *Západ*.²²² Takovéto články měly většinou funkci varujícího dopisu, aby si exulanti dávali pozor na to, s kým se stýkají, ale zároveň tyto články společně právě s lidmi, jako byl Josef Hodic, budovaly mezi exulanty atmosféru nedůvěry a podezřívání, která je následně také reflektována a kritizována v *Západu*. Kromě samotných agentů ale na této nedůvěře měly svůj podíl i detailní popisy fungování československých tajných služeb. Dalším aktivním agentem StB na Západě, stejně jako Josef Hodic jeden z prvních signatářů *Charty 77*, byl Vladimír Škutina, šéfredaktor exilového časopisu *Reportér* vydávaného ve Švýcarsku, jak popisuje ve svém článku historik a bývalý zaměstnanec *Ústavu pro studium totalitních režimů* Radek Schovánek.²²³ Rozhovor s Vladimírem Škutinou i jeho články se objevily také v časopise *Západ*. Rádio *Svobodná Evropa* bylo též infiltrováno československou rozvědkou. Zde pracoval od roku 1969 až do roku 1976 jako hlasatel Pavel Minařík, jehož případ byl v *Západu* připomínán jako příklad československého zahraničního agenta.²²⁴ Jeho působení a návrat do vlasti byl využit propagandou a byl oslavován i na titulních stranách *Rudého práva*.²²⁵ Na jeho počest složil herec a zpěvák Josef Laufer prorežimní píseň, která slovně útočila právě na rádio *Svobodná Evropa* a jeho fungování. Mimo jiné se zde zpívá toto:

*Do pupku hadího jim kapitán hrábl a sedm let vypájel prolhanou žluč... Ty, „svobodný rádio“, už ti dech zchladl! Od našich hrdinů pravdě se uč!*²²⁶

Kromě obav z vlivu československých úřadů měli exulanti problémy i s kanadskou stranou. Na Západě existovalo několik organizací sympatizujících nebo i přímo spolupracujících se sovětským blokem a jeho komunistickými režimy. Jeden z těchto případů je zmiňován i v časopise *Západ*. Michael Lucas, zástupce *Asociace Kanada – SSSR*, po své návštěvě ČSSR odeslal dopis zástupci firmy *ČEDOK*, která pro ně zájezd pořádala, ve kterém ho informoval o problémovém chování jedné jejich průvodkyně, která se dle jeho názoru až

²²¹ CATALANO, Alessandro. Zdeněk Mlynář a hledání socialistické opozice Od aktivní politiky přes dissent k ediční činnosti v exilu. *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2013, 20(3), 277–345.

²²² FABŠIC, Jiří. Dezinformační hry československé špionáže proti emigraci. *Západ*. 1981, 3(6), s. 16.

²²³ SCHOVÁNEK, Radek. Devět agentů mezi námi. *Lidovky* [online]. 2007 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/devet-agentu-mezi-nami.A070109_113009_ln_domov_hlm

²²⁴ BITTMAN, Ladislav. Dezinformační hry československé špionáže proti emigraci. *Západ*. 1980, 2(3), s. 9–11.

²²⁵ Fakta usvědčují protivníky politiky mírového soužití. *Rudé právo*. Praha, 1976, 56(25), 1.

²²⁶ LAUFER, Josef. *Dopis Svobodné Evropě*. 1976.

příliš přátelila s kanadskými studenty. Ta následně musela odejít do exilu, protože v ČSSR jí hrozilo stíhání a vězení, jak uvedla v rozhovoru pro časopis *Západ*.²²⁷

Problémem pro exil byl i exil samotný a jeho roztříštěnost. Vzhledem k odhalení různých agentů uvnitř exilu vznikala mezi exulanty nedůvěra a vzájemné osočování z komunismu. Dle redaktorů bylo osočování z kolaborace tím vyšší, čím více byla osoba v zahraničí viditelná, například vydávala knihy nebo se politicky angažovala. Karel Kaufman to shrnuje takto:

*Když někdo začne něco v našem exilu dělat, třeba píše knížky, začne hrát divadlo, vysloví názor nebo začne mít trochu větší vliv na lidi kolem sebe, vyskytne se najednou, z ničeho nic, pověst, že je to komunista. Toto slovo je psychologicky velmi účinné.*²²⁸

Roztříštěnost exilu je v *Západu* dokládána i existencí různých *exilových vlád*. Je to například *Česko-slovenská federální rada* (ČSFR), jejíž předseda/prezident Jiří Kotas²²⁹ zároveň vydával časopis *Československá cesta*. Rada se snažila angažovat politicky a vystupovat za celý exil, ačkoliv ten se s ní dle redaktorů neztotožňoval a ve velké míře o ní ani nevěděl. Časopis *Československá cesta* například přinesl informaci o tom, že Sovětský svaz se chystá anektovat ČSSR, čímž způsobil paniku, protože byl citován několika zahraničními médii. Když se informace nepotvrdila, dopadla nedůvěra dle redaktorů *Západu* i na ostatní exilové časopisy.²³⁰ V časopise byl reflektován i rozkol uvnitř ČSFR kvůli netransparentnímu financování v rozhovoru s jeho bývalými členy. Z rady odešla většina členů, kteří nesouhlasili s Jiřím Kotasem.²³¹ Hlavním kritikem Jiřího Kotase a *Československé cesty* byl v *Západu* Ota Ulč, který o Jiřím Kotasovi psal i ve své knize *Velikáni a malikáni*.²³²

Ani po sametové revoluci nevnímali redaktoři situaci emigrantů a exulantů o moc lépe. Československá vláda jim sice umožnila opět navštěvovat rodnou zem nebo se natrvalo vrátit, ale jejich práva v zahraničí zohledňovala minimálně. Většina redaktorů *Západu* byla silně

²²⁷ ŠUCHMA, Miloš. K případu kanadského udavače a jeho organizace. *Západ*. 1984, 6(6), s. 12–13.

²²⁸ KAUFMAN, Karel. Jak se státi komunistou. *Západ*. 1979, 1(2), s. 9.

²²⁹ Jiří Kotas byl po sametové revoluci ekonomickým poradcem Václava Klause a v roce 1992 kandidoval na prezidenta České a Slovenské federativní republiky.

²³⁰ Jako v Československu. *Západ*. 1986, 8(3), s. 28.

²³¹ O rozchodu s ČSFR. *Západ*. 1986, 8(3), s. 29.

²³² ULČ, Ota. *Velikáni a malikáni*, s. 219–220.

protikomunistická a vadili jim lidé napojení na minulé mocenské struktury, kteří nadále kandidovali a chtěli ovlivňovat politické dění. Díky tomu, že právě tito lidé, zejména bývalí komunisté, zůstávali i nadále ve vrcholné politice a na vedoucích pozicích, například předseda československé vlády Marián Čalfa, byli tudíž redaktoři vůči změnám v Československu velice skeptičtí a kritičtí. Z pohledu redaktorů byly omezovány jejich restituční nároky. Aby mohli žádat zpět své majetky, museli se vrátit zpět do Československa a zařídit si zde trvalý pobyt.²³³ Dle otištěného vyjádření předsedy české vlády Petra Pitharta nebylo umožněno restituovat ze zahraničí z důvodu, že by to narušilo reformy. Podle něho i v západních státech nemůže člověk vlastnit majetek, pokud tam nebydlí. Získat trvalý pobyt v Československu bylo dle vyjádření autorů problémové a finančně náročné. Někteří se přihlásili ke svým rodinám, ačkoliv tam nehodlali bydlet, čímž ale porušili zákon o restitucích, který toto opět dle vyjádření Petra Pitharta bral jako podvod. Ostatním exulantům byly nabídnuty cenné papíry, které ale nebyly ničím kryté.²³⁴

Redaktoři se snažili komunikovat s novými zástupci Československa v čele s prezidentem V. Havlem o svém postavení. Stěžovali si například na to, že jim nikdo neodpovídá, ačkoliv bývalým vrcholným zástupcům KSČ je odpovídáno obratem:

*V této souvislosti je také škoda, že prezident Havel nám (exulantům, ale i jiným) na dopisy a podněty neodpovídal a neodpovídá, zatímco bývalý městský tajemník KSČ Štěpán, který pobyl krátkou dobu ve vězení za studentský masakr, dostal osobní prezidentskou odpověď během 5 dní, jak si Štěpán pochvaluje ve své knize, kterou ve vězení napsal (jako Hitler neblahé paměti) a kterou nyní na svobodě hrdinsky podpisuje.*²³⁵

Nakonec byl odeslán otevřený dopis vládě, prezidentu republiky a zároveň všem ministerstvům, ve kterém je novému demokratickému režimu vyčítán negativní přístup k exulantům, jejich nárokům a právům. Dožadovali se stejných práv jako občané, kteří v Československu zůstali, nebo se do něho vrátili, tedy aby jim bylo umožněno volit na zastupitelských úradech v cizině a aby jim byly majetky vráceny fyzicky, a ne ve formě cenných papírů. Problém s trvalým bydlištěm označují za účelově vytvořený. Stát jim odmítal

²³³ Zákon č. 87/1991 Sb.

²³⁴ ŠUCHMA, Miloš. Hra s emigrací. *Západ*. 1991, 13(5), s. 1.

²³⁵ ŠUCHMA, Miloš. Zrcadlo podivných charakterů. *Západ*. 1992, 14(1), s. 1.

přidělit byty nebo vrátit jejich domy a nemohli se tedy vrátit a požádat o restituci. Skutečné důvody shrnují autoři v následujících větách:

*Je jen jeden, jediný důvod, proč se snižujete k nepravdám, a to je ten, že chcete ochránit soudruhy, kterým Vaše bývalá strana a vláda tyto majetky prodala přednostně a za směšné ceny. Říkáte, že nechcete napravovat staré křivdy novými křivdami, ale ve skutečnosti jste se rozhodli staré křivdy v plném rozsahu potvrdit.*²³⁶

V této citaci lze pozorovat, v pozdních vydáních časopisu, čím dál častější svalování viny na komunisty, ať bývalé, nebo současné.

Exulanti nemohli žádat o restituce, ale bylo jim umožněno dědit po svých příbuzných, což bylo přímo v rozporu s odůvodněním, že cizinci nemohou vlastnit majetek v Československu.²³⁷ I po revoluci byli redaktori *Západu* předvoláváni na úřady kvůli protistátní činnosti v boji za práva exulantů. Kritika přístupu československé vlády vůči emigrantům a exulantům byla z jejich strany ještě větší, protože československý velvyslanec v Kanadě, Rudolf Schuster, ke kterému byli za jejich *protistátní* činnost předvoláváni, byl dlouholetým vysokým straníkem v KSS.²³⁸ Situace se pro exulanty z jejich pohledu do konce vydávání časopisu nezlepšila, poslední vyjádření získali na konci roku 1992 od premiéra Václava Klause, který jim řekl, že v současné době zákony měnit nebude.²³⁹ Odpor vůči situaci v Československu vyjadřovali redaktori i nepřímou, například opětovným používáním slova exulant, protože si přišli ze strany vlády opět perzekuováni.

5.8 Život exulantů v Kanadě a jeho obraz v časopise *Západ*

*Samozřejmě, domov se nemůže ztratit. Já jsem opustil svou vlast, abych neopustil svůj národ. Svůj národ jsem neopustil nikdy, protože vím, že náš národ není to, jak se musí tvářit.*²⁴⁰

²³⁶ Otevřený dopis panu Rychetskému ale i prezidentu republiky, vládě, parlamentu a všem spoluobčanům. *Západ*. 1992, 14(1), s. 10–12.

²³⁷ BREBER, Jiří. Restituce. *Západ*. 1992, 14(1), s. 13.

²³⁸ WAGNER, Arnošt. Ukradenou revoluci (již) nehledejte! *Západ*. 1992, 14(1), s. 12.

²³⁹ REINIŠ, Stanislav. Santa Klaus a jeho nadílka. *Západ*. 1992, 14(5), s. 4.

²⁴⁰ Interview – Rafael Kubelík. *Západ*. 1980, 2(4), s. 10–13.

Redaktoři časopisu *Západ* dle jejich vyjádření neemigrovali z Československa kvůli tomu, že by se jim nelíbila země jako taková nebo třeba obyčejní lidé v ní. Odcházeli kvůli nesouhlasu s tehdejšími režimem a s uspořádáním společnosti, chtěli žít v demokratickém světě a nežít ve strachu. Proto také nezanevřeli na zemi, její kulturu a život v ní. V článcích je často vidět stesk po Československu, porovnávání bývalého života s životem v nové zemi a nadšení z nové literatury, hudby a jiného umění, tvořeného českými krajany na Západě.

Vzpomínku na Československo mohlo dle článků vyvolat i něco tak malého, jako byla například fronta v supermarketu na nějaké zboží. Vzhledem k tomu, že v Kanadě fungovalo tržní hospodářství, situace, že došlo nějaké zboží, byla vzácná.

*V Potravinářství další symptomatický jev: zákazníci s vozíky nevzrušeně popojíždějí od návrší pomerančů, broskví, nektarín, k oddělení uzenářskému, odkud lze zahlédnout houf hospodyněk, mačkajících se kolem čehosi. Událost to neobvyklá. I hrnu se hned mačkat taky. K čemu? Vedoucí poprvé vystrčil otáčecí stojan se semeny.*²⁴¹

Nejvýraznější kontakt s původní vlastí tvořila kultura. Ta proudila oběma směry, jak ze Západu do Československa, tak obráceně. Četly se knihy českých autorů kromě těch, kteří *pochlebovali* režimu.²⁴² U redaktorů nebyla u těchto autorů sledována kvalita díla, ale pouze jejich *prorežimní* postoje, a proto je redaktoři v *Západu* kritizovali. Exilová kultura se do ČSSR dostávala problémově, bylo trestné ji zde šířit, ale vznikala ve velkém množství a dle autorů této literatury s cílem, aby to četli hlavně lidé v Československu.²⁴³

Po roce 1968 vznikla tři exilová nakladatelství v různých částech světa. V Kanadě vzniklo '68 Publishers manželů Škvoreckých²⁴⁴, v Londýně nakladatelství *Rozmluvy* a *Index* v Kolíně nad Rýnem. Díky těmto nakladatelstvím vycházely v ČSSR knihy zakázaných autorů, jako byli Václav Havel, Karel Kryl, Josef Škvorecký, Milan Kundera a další.²⁴⁵ Objednat si tyto knihy bylo možné z celého světa a byly inzerovány přímo na stránkách časopisu *Západ*:

²⁴¹ BLAŽKOVÁ, Jaroslava. Přišlo jaro. *Západ*. 1979, 1(1), s. 23.

²⁴² MEDEK, Ivan. Domov a exil. *Západ*. 1979, 1(4), s. 14.

²⁴³ Interview - A. J. Liehm. *Západ*. 1981, 3(2), s. 14.

²⁴⁴ Pod tímto nakladatelstvím vznikl i časopis *Západ*.

²⁴⁵ JANOŠEK, Pavel. *Dějiny české literatury 1945–1989. IV., 1969–1989*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 137-140.

V nejbližší době vydáme knihu, která je prvním zasvěceným a zevrubným pojednáním o filosofii chartistického hnutí a o etice lidí, kteří se v Československu rozhodli „nežít se lží“. Autorem je býv. mluvčí Charty 77, nedávno v Praze odsouzený ke čtyřem a půl letům vězení, světoznámý dramatik VÁCLAV HAVEL. Dílo se jmenuje MOC BEZMOCNÝCH a bude stát \$6.75. Můžete si je objednat dopisem nebo koresp. lístkem u: Sixty-Eight Publishers, Corp. Box 695, Station A Toronto, On. M5W 1G2 CANADA²⁴⁶

Některá literatura v ČSSR vycházela cenzurovaná a zároveň ve své originální podobě vycházela na Západě. V *Západu* je několikrát zmiňován *Slovník českých spisovatelů*, který v Československu vynechal zakázané a *problémové* autory, kteří se znelíbili režimu, ale v '68 *Publishers* vyšel v plném obsahu, včetně autorů exilových.²⁴⁷ Po emigraci hudebníka Jaroslava Hutky z Československa vzniklo ve Švédsku pod jeho vedením a ve spolupráci s hudebníkem Jiřím Palasem hudební vydavatelství *Šafrán 78*, které volně navazovalo na uskupení *Šafrán*, které vzniklo v roce 1972 v Československu. Mezi jeho nejznámější desky patří audionahrávka divadelní hry Václava Havla *Audience*.²⁴⁸ O vydavatelství *Šafrán* se zmiňuje v rozhovoru pro *Západ* sám Jaroslav Hutka.²⁴⁹ Exilové organizace často pořádaly nejružnější turné exilových československých autorů po státech se silnou československou menšinou, jako byly Kanada, USA, Austrálie a další. Z jejich výtěžků byl například sponzorován fond *Charty 77* na podporu pronásledovaných osob, za což v otištěném dopise děkoval Václav Havel.²⁵⁰

Kromě pěstování vlastní československé kultury a udržování kontinuity s životem v ČSSR se exulanti museli přizpůsobit i nové zemi. Museli akceptovat nejenom kulturní rozdíly, ale i přírodní. Např. článek spisovatelky Jaroslavy Blažkové *Přišlo jaro* se zaměřoval na fakt, že v Kanadě je mnohem delší a chladnější zima.²⁵¹ Na stránkách *Západu* se komentovaly i kanadské volby, které ovlivňovaly nový život emigrantů a exulantů. Bylo

²⁴⁶ Reklama. *Západ*. 1979, 1(4), s. 16.

²⁴⁷ *Slovník českých spisovatelů*. *Západ*. 1981, 3(2), s. 25.

²⁴⁸ JANOUŠEK, Pavel. Dějiny české literatury 1945–1989. IV., 1969–1989, s. 372, 561 a 812.

²⁴⁹ Interview – Jaroslav Hutka. *Západ*. 1979, 1(1), s. 13.

²⁵⁰ Poděkování. *Západ*. 1979, 1(2), s. 32.

²⁵¹ BLAŽKOVÁ, Jaroslava. *Přišlo jaro*. *Západ*. 1979, 1(1), s. 23.

nutné vysvětlit nově přichozím jejich demokratické principy.²⁵² Češi se zapojili, jak se dočteme v jednom z článků, i do místních soutěží krásy (československá dívka získala 3. místo v celonárodním kole).²⁵³ Tento příklad ukazuje snahy o aktivní zapojení exulantů do života v nové zemi.

5.9 Úprava vztahů exulantů s ČSSR a její obraz v časopise *Západ*

*Strana doma šlehá občany bičem totální moci. Venku si našla hůl návštěvního víza.*²⁵⁴

Ve většině předrevolučních ročníků časopisu *Západ* se objevuje téma českých zákonů, které mají *normalizovat* postavení československých migrantů. Týká se to především směrnice *O úpravě právních vztahů Československé socialistické republiky k občanům, kteří se zdržují v cizině bez povolení československých úřadů*. Migranti dostali možnost přihlásit se na českém konzulátu v jejich nové zemi. Po doznání se k nepovolené emigraci, vyplnění několika formulářů a zaplacení pokuty jim bylo slíbeno přezkoumání jejich situace a teoretická možnost navštívit Československo.²⁵⁵ Reflektovaná realita v *Západu* ale byla mnohdy velmi odlišná, protože ani pokud byly splněny veškeré požadavky a zaplacen požadována částka, směrnice ničím nezaručovala, že jim trest bude odpuštěn a získají tak bezpečný přístup zpět do Československa.²⁵⁶ V článku *Kupčení s vyhláškou* je přístup emigrantů popsán takto:

*A jaký postoj ke Směrniciím zaujímá česká a slovenská emigrace? Převážná část emigrace Směrnice pochopila jako vyděračský podvod a prostě je ignoruje. Ojedinelí jedinci se vrací, ať již proto, že neuspěli či někteří z nich se objevují jako hrdinní vypravěči na čs. televizi nebo propagační spisovatelé a znalci emigrace (např. Lidin v pomlouvačné knize o Solženicynovi).*²⁵⁷

²⁵² DRTINA, Richard. Kanada po volbách a před quebeckým referendem aneb o labilitě.... *Západ*. 1979, 1(3), s. 2-4.

²⁵³ Rozhovor s královnou krásy. *Západ*. 1980, 2(1), s. 32.

²⁵⁴ WENDT, Karel. Domů, domů. *Západ*, 1979, 1(1), s. 22.

²⁵⁵ HANZLÍK, Jan. *Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Themis, 2002, s. 302.

²⁵⁶ ULČ, Ota. Nejnovější americká vládní zpráva o plnění Helsinek. *Západ*. 1981, 3(6), s. 10.

²⁵⁷ ŠUCHMA, Miloš. Kupčení s vyhláškou. *Západ*, 1(1), s. 5-7.

Průběh samotné *úpravy vztahů* trval několik týdnů. Exulant se dostavil na nejbližší konzulát, kde bylo nutné projevit zájem o úpravu a vyplnit detailní dotazník čítající několik desítek otázek, které měly za cíl nejen odhalit důvody emigrace, ale zároveň i podat informace ohledně ostatních exulantů, které by mohl daný člověk znát.²⁵⁸ Stejně se k situaci vyjadřuje Ota Filip ve svém článku věnujícím se průběhu *úpravy vztahů*.²⁵⁹ Kromě formuláře bylo nutné také podepsat prohlášení, kde se jedinec zavázal, že se aktivně neúčastní politické činnosti proti ČSSR nebo jinému státu *světové socialistické soustavy*. To znamenalo, že nesměl být součástí žádné politické organizace namířené proti ČSSR. Na závěr musel podepsat, že při svém dalším pobytu v cizině nebude poškozovat dobré jméno ČSSR nebo jiných států *světové socialistické soustavy*.²⁶⁰

Redaktoři v několika člancích před směrnicí varují a vyzývají československé exulanty k její ignoraci.²⁶¹ Považovali ji za nástroj k útlaku exulantů, k náboru nových *donašečů* pro režim a za způsob, jak ČSSR získává díky *úpravě vztahů* valuty ze zahraničí. Redaktoři to také považovali za způsob, jak se česká vláda snaží udobřit si exulanty, aby ti následně proti ní nevystupovali a nedělali jí mezinárodní *ostudu*.²⁶² Vzhledem k tomu, že činnost českých exulantů byla v zahraničí poměrně viditelná, mnoho lidí, kteří chtěli upravit vztahy, se bálo být spojováno s výrazným exilovým křídlem. Dle vyjádření hudebníka Karla Kryla pro časopis *Západ* jeden hudebník v Torontu například odmítl hrát se svou kapelou na desce, která měla vyjít jako příloha jeho knihy – (*Z pod stolu*) *Sebrané spisy*. Odůvodnil to tím, že má zažádáno o úpravu vztahů a nemůže být tedy spojován s vydavatelstvím manželů Škvoreckých, ve kterém tato kniha poprvé vyšla. Jiný emigrant například, dle vyjádření Josefa Škvoreckého, odmítl hrát v exilovém nastudování her Václava Havla.²⁶³ Dle dopisu jednoho odběratele mohly vzniknout nesnáze například i odebíráním časopisu *Západ*, který byl považován za *problémový*. Často tedy pro *upravence* odebírali *Západ* jejich přátelé, kteří o úpravu vztahů neměli zájem.²⁶⁴

²⁵⁸ HANZLÍK, Jan. *Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb*, s. 302.

²⁵⁹ FILIP, Ota. Urovnání vztahu. *Západ*. 1980, 1(4), s. 14–16.

²⁶⁰ Žádost, dotazník a prohlášení pro čs. občany v zahraničí. *Západ*. 1984, 6(1), s. 22–23.

²⁶¹ ŠUCHMA, Miloš. Srpnové ozvěny v emigraci. *Západ*. 1979, 1(2), s. 1.

²⁶² TUČEK, Břetislav. Co jsi: Čech nebo Slovák. *Západ*. 1979, 1(2), s. 8.

²⁶³ Interview – Josef Škvorecký. *Západ*. 1979, 1(3), s. 14.

²⁶⁴ FILIP, Ota. Urovnání vztahu. *Západ*. 1980, 1(4), s. 14–16.

Názor redakce i mnoha dalších osob na *upravené* osoby byl většinou negativní nebo plný nepochopení. Karel Kryl se například vyjádřil v rozhovoru takto:

*Prostě se naši přátelé unavili – anebo třeba chtějí, aby jim vyjela babička. To je zcela přirozená věc, že lidé chtějí vidět své příbuzné, či se jet podívat, z nepolitických důvodů, do té staré vlasti, odkud z politických důvodů utíkali. To je zvláštní, no...*²⁶⁵

Hudebník Jiří Traxler²⁶⁶ v rozhovoru pro *Západ* uvedl, že se na *upravené* osoby dívá s despektem, protože se snaží být v *demokratickém světě*, a proto zřejmě z Československa odešli, ale pak slibují opět věrnost ČSSR a režimu, před kterým utíkali.²⁶⁷ Ota Ulč v jednom ze svých mnohých článků věnujících se *úpravě vztahů* varoval před situacemi, které mohou samotnou úpravou vztahů vzniknout. První situací, před kterou varoval, bylo, že ačkoliv si emigrant upravil vztahy s ČSSR, byl stále právně postižitelný, protože byl v nepřítomnosti odsouzen za *opuštění republiky*.²⁶⁸ Druhým problémem bylo, že svým následným získáním víza a návštěvou republiky mohl přijít o status politického uprchlíka, který obdržel právě díky tomu, že mu v ČSSR hrozil trest.²⁶⁹ V tomto s Ulčem nesouhlasí Vít Klemeš, který satiricky označuje platbu za *úpravu vztahů* jako *platbu za právo zůstat v Kanadě*. Tímto by se podle něho zlepšil kanadský pohled na *upraveného emigranta*.²⁷⁰

Redakční rada časopisu *Západ* v čele s Milošem Šuchmou se také několik let snažila vydobýt odmítavý postoj kanadské vlády k *úpravě vztahů*.²⁷¹ Považovali *úpravu vztahů* za *ohnutí* zad před komunistickou mocí v ČSSR a nechtěli být nadále občany tohoto státu, který se ke svým občanům chová tímto způsobem. Lobbovali tedy u kanadské vlády za změnu zákonů po vzoru USA, aby exulanti při zisku kanadského občanství automaticky ztratili občanství československé a československá vláda nad nimi nadále neměla moc.²⁷² Od roku 1983 se aktivně účastnili debaty o úpravě smluv mezi Kanadou a ČSSR a v časopise byly zveřejňovány dopisy putující mezi redakcí a kanadskou vládou. Dle vyjádření kanadského

²⁶⁵ Karel Kryl: Dekáda songů poezie a protestu. *Západ*. 1979, 1(2), s. 15–17.

²⁶⁶ Jiří Traxler byl v Československu úspěšným autorem, ale po emigraci se mu v zahraničí nepodařilo prorazit a živil se jako technický ilustrátor.

²⁶⁷ Interview – Jiří Traxler. *Západ*. 1980, 2(3), s. 28.

²⁶⁸ Celý název zákona zněl *Neoprávněné opuštění území republiky a neuposlechnutí výzvy k návratu*.

²⁶⁹ ULČ, Ota. Úprava vztahu: Normalizace a abnormalizace. *Západ*. 1980, 2(3), s. 4–7.

²⁷⁰ KLIMEŠ, Vít. K “úpravě vztahů”. *Západ*. 1981, 3(4), s. 35.

²⁷¹ MACKAY, Elmer. Projev Elmera MacKaye k významu občanství. *Západ*. 1984, 6(2), s. 23.

²⁷² ŠUCHMA, Miloš. Návrh dodatku k zákonu o občanství. *Západ*. 1982, 4(4), s. 25.

ministra zahraničí, které zaslal do redakcí československých časopisů v Kanadě včetně *Západu*, nešlo s daným problémem nic dělat, pouze vyzval čtenáře, aby nahlásili na kanadských úřadech, pokud by byli nuceni vypovídat na československém konzulátu pod nátlakem nebo by byli nuceni odpovídat na nežádoucí otázky.²⁷³ Poslanec kanadského parlamentu Elmer M. MacKay viděl situaci dvojího občanství a úpravy vztahů jako větší problém, protože to osobám s dvojím občanstvím umožňovalo cestovat mezi ČSSR a Kanadou, aniž by někdo zjistil detaily o jejich cestě. Do ČSSR vyjeli na československý pas a do Kanady se vraceli na kanadský.²⁷⁴ Miloš Šuchma byl v roce 1985 zbaven československého občanství z důvodu znesnadňování směrnic o úpravě vztahů.²⁷⁵

V několika člancích také dopisovatelé vypráví své zkušenosti s *úpravou vztahů*. Například Karel Doležal v článku *Návrat nešťastného muže* vypráví o celém průběhu úpravy, návštěvě Československa až do návratu zpět do Holandska. Nejprve zaplatil 15 000 holandských korun a bylo mu přislíbeno, že vše je ze strany ČSSR v pořádku a může navštívit svou bývalou domovinu. První problém zažil již při příjezdu na hranice, kdy byl s celou rodinou podroben několikahodinové prohlídce a kontrole celého automobilu a všech zavazadel. Jeho známí a rodina v Československu se ho stranili, aby neměli problémy plynoucí z kontaktu s emigrantem, a následně byl odveden na výslech do kanceláří StB. Tam byl podroben několikahodinovému výslechu ohledně jeho emigrace, chtěli slyšet zejména důvod, který uvedl při žádosti o politický azyl. Po výslechu ho pochválili za *úpravu vztahů* a už se mu následně neozvali. Článek zakončuje varováním pro ostatní, aby nezažili to, co on:

*Proč vám to všechno povídám? Chci vás ušetřit něčeho, čeho ušetřit sám sebe jsem nedokázal. Totiž zůstat slušným člověkem a loajálním občanem té země, která vás přijala za vlastního občana, když jste ztratili svou vlast.*²⁷⁶

Jinou zkušenost popisuje žena, která emigrovala před rokem 1968 a díky amnestii z tohoto roku jí byl odpuštěn trest za *opuštění republiky*. Na konzulátu při žádosti o vízum jí

²⁷³ Dopis kanadského ministra zahraničí redakci *Západu*. *Západ*. 1983, 5(2), s. 29–30.

²⁷⁴ MACKAY, Elmer. Z debaty v kanadském Parlamentě. *Západ*. 1983, 5(2), s. 31.

²⁷⁵ ŠUCHMA, Miloš. Po volbách a před volbami. *Západ*. 1990, 12(5), s. 1.

²⁷⁶ DOLEŽAL, Karel. Návrat nešťastného muže. *Západ*. 1982, 4(5), s. 13–15.

bylo oznámeno, že je vše v pořádku, a zařídila si letenku do ČSSR. Následně jí dle jejího vyjádření místo víza přišlo rozhodnutí o zrušení občanství.²⁷⁷

Seznamy a počty lidí, kteří využili možnosti *úpravy vztahů*, nebyly nikdy dle redaktora Oty Ulče, který se problematice *úpravy vztahů* věnoval i po sametové revoluci, zveřejněny. Poslední číslo pochází z roku 1980, tehdy se jednalo o 20 616 žádostí a není znám počet žádostí uznaných. Od tohoto roku se snižovaly požadavky na *úpravu*, které měly za cíl proces zrychlit a zjednodušit. Od konce roku 1988 již nebyl tento zákon vymáhán a osoby, které byly odsouzeny pouze za *opuštění republiky*, mohly navštívit ČSSR. Směrnice byla zrušena po sametové revoluci.²⁷⁸

5.10 Rok 1989 a jeho obraz v časopise *Západ*

Ačkoliv se v Československu formovala od konce 70. let neoficiální a nejednotná opozice, která poukazovala na chyby a prohřešky komunistického režimu, články v *Západu* byly vůči jakýmkoliv změnám v československé politice skeptické až do samotné revoluce. *A Češi zvlášť, ti mají nerevoluční povahu, vědí, že hlavou zeď neprorazíš – ale že se ta zeď dá trpělivě a dlouhodobě podčůrávat.*²⁷⁹ Takto bylo v roce 1980 poukazováno na dílčí kroky disentu, který se snažil dosáhnout postupných změn ještě před rokem 1989.

První zmínky o změně a případném pádu komunistického režimu se v *Západu* objevily v souvislosti s prohlubující se ekonomickou krizí a zaostáváním *východního bloku* oproti západním ekonomikám. V roce 1988, v době již probíhající *perestrojky* v SSSR, byly ale změny v ČSSR stále minimální a skepticismus vyvolaný zklamáním z roku 1968 bránil autorům v projevení větších nadějí. Od změn očekávali směřování k demokratizaci, ale stále udržení jisté míry moci KSČ,²⁸⁰ což se nakonec po revoluci potvrdilo. Změnu očekávali i reformování komunisté, například Ivan Sviták viděl pro změnu politických poměrů v Československu a celé východní Evropě jako velice důležité, že mocenské konflikty supervelmocí a jejich zájem se přesunul mimo Evropu do zemí *třetího světa*. Nutnost držet

²⁷⁷ LOUKOTOVÁ, M. Místo víza zbavení občanství. *Západ*. 1983, 5(5), s. 25.

²⁷⁸ ULČ, Ota. Úprava vztahu. *Velikáni a malikáni*. Praha: Šulc – Švarc, 2012, s. 210.

²⁷⁹ Interview – Vladimír Škutina. *Západ*. 1980, 2(1), s. 21.

²⁸⁰ REINIŠ, Stanislav. A co dál? *Západ*. 1988, 10(2), s. 1–3.

moc nad svými satelity tedy ze strany SSSR opadala, což v očích tohoto redaktora mohlo snížit strach z případné intervence Sovětské armády.²⁸¹

Nevýhoda dvouměsíčních odstupů mezi jednotlivými čísly *Západu* se silně projevila v roce 1989. V době, kdy vycházely články o protestech a demonstracích, v Československu již většinou probíhaly větší akce s brutálnější reakcí režimu a větším dopadem na atmosféru ve společnosti. Například v době, kdy *Západ* informoval o prvních větších protestech ze srpna a října roku 1988, v ČSSR již probíhaly protesty *Palachova týdne*, které se vyznačovaly brutálním zásahem *Veřejné bezpečnosti* a další vlnou zatýkání československého disentu. Změna začínala být stále více patrná, v Československu vznikala nová hnutí, například spojení s polskou *Solidaritou*, *Společenství přátel USA*, skupina *České děti* a *Hnutí za občanskou svobodu*. V těchto skupinách se začalo angažovat stále větší množství mladých občanů, kteří se nebáli vystoupit proti komunistickému režimu.²⁸²

První akcí, která byla reflektována v *Západu*, byl protest skupiny *České děti* k 20. výročí sovětské okupace. Tato akce byla překvapením i pro přední osoby disentu, jako byl např. Ludvík Vaculík. Sám se této akce neúčastnil, protože nevěřil v její uskutečnění. Další demonstrací byla připomínka 70. výročí vzniku Československé republiky 28. října 1988, které se účastnilo několik tisíc převážně mladých lidí.²⁸³ Kromě protestů v české části federace byly v *Západu* zmiňovány i protesty probíhající na Slovensku, zejména ve spojení s katolickou církví.²⁸⁴ Články se ale v naprosté většině věnovaly situaci v Praze. Dle studenta Miloše Holuba, který zaslal článek se svými zkušenostmi z demonstrací k otištění do časopisu *Západ*, byla u prvních menších demonstrací před 28. říjnem reakce policejních sborů mírná, zatýkali pouze řečníky a spíše se snažili o poklidné rozpuštění demonstrace.

*Stojím hned v „druhém sledu“; první co slyším, že někdo říká klukovi v kožené bundě a s dlouhými vlnitými vlasy, aby „teda něco povídal, když už to začal.“ Jenže to už se k němu protlačili dva tajní a jeden uniformovaný policista a požadují od něj občanský průkaz.*²⁸⁵

²⁸¹ SVITÁK, Ivan. Demokratické hnutí na obzoru. *Západ*. 1988, 10(3), s. 1.

²⁸² PREČAN, Vilém a Jan VLADISLAV. *Horký leden 1989 v Československu: mimořádná publikace k znovuoobjevení časopisu Reportér*. Praha: Novinář, 1990, s. 93–96.

²⁸³ PÍSECKÝ, Václav. Československo na rozcestí? *Západ*. 1989, 11(1), s. 1–6.

²⁸⁴ Otec kardinál Tomášek k situaci. *Západ*. 1989, 11(1), s. 12.

²⁸⁵ HOLUB, Miloš. Jedno sobotní odpoledne. *Západ*. 1989, 11, s. 3–6.

Změna k agresivnějším reakcím *Sboru národní bezpečnosti* přišla dle článků se shromážděním uspořádaným k výše zmíněnému státnímu svátku 28. října 1988. Zde byl použit nový druh k rozeznání davu, nastoupila policejní agresivita v podobě vodních děl, slzného plynu a obušků. Tento postup byl použit na všechny v místě shromáždění, ačkoliv se nemuselo jednat přímo o účastníky, což vyvolávalo silnou reakci od veřejnosti, a každé další shromáždění bylo větší.²⁸⁶ Jednota a odhodlání studentů bylo dle autora velice silné, Miloš Holub (v době vydání článku pod pseudonymem Student MH) popisoval zpívání písní v autobusu po zatčení cestou na služebnu VB:

Kdosi v autobusu spustil „Krásný je vzduch“ a ostatní se stísněnými hlasy přidávají. Ve zpěvu je osvobození; napětí v hlasívkách mizí a druhá sloka už zní lépe. V Žitné ulici ženský hlas naváže hned „Sláva nazdar výletu, nezmokli jsme už jsme tu ...“ A jako by se samosebou rozumělo, pak přijde na řadu Masarykova Ach synku, synku.²⁸⁷

Další zlom přišel dle jiného autora v den výročí upálení Jana Palacha a v následujícím týdnu. Kromě níže citovaného článku se tomuto tématu věnuje několik dopisů od přímých účastníků těchto setkání.

Jsem lékař a mým posláním je pomáhat lidem v nemoci a bolesti. V průběhu několika mála minut zběsilého hnaní Václavským náměstím s pořádkovými oddíly v zádech jsem poskytoval první pomoc šesti zasaženým ranami obuškem. Pět z nich jsem v chaotické atmosféře doporučil chirurgické ošetření pro nebezpečí krvácení do mozku po ráně obuškem. Jeden muž byl v bezvědomí, byla pro něho přivolána RZP (Rychlá záchranná pomoc).²⁸⁸

V *Západu* jsou reflektovány i následující dny *Palachova týdne*. Druhý den po demonstraci se pokusily vůdčí osobnosti *Charty 77* umístit vzpomínkovou kytici k soše sv. Václava. Nicméně aktéři byli zadrženi policií a odsouzeni na devět měsíců do vězení.²⁸⁹ Po tomto zákroku a zatčení výrazných opozičních osobností byla situace v ČSSR uklidněna

²⁸⁶ BERGER, C. CO DĚLÁ POLICIE. *Západ*. 1989, 11(2), s. 2.

²⁸⁷ HOLUB, Miloš. Jedno sobotní odpoledne. *Západ*. 1989, 11(2), s. 5.

²⁸⁸ PÍSECKÝ, Václav. Pražská zima 1989. *Západ*. 1989, 11(3), s. 2.

²⁸⁹ Václav Havel: životopis v datech. *Pražský hrad* [online]. [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/cv.html>

a zavládl opět skepticismus redaktorů *Západu* vůči naději na politickou změnu. V prosincovém čísle *Západu* nebyla o protestech 17. listopadu a následných událostech v Československu jediná zmínka.

Informace o probíhajících změnách přineslo až první číslo *Západu* z roku 1990 a překvapení redaktorů je vidět již v první větě tohoto čísla:

*Snažili jsme se ze svých slabých sil přispět k obnově demokracie v Československu, i když, přiznáváme, někteří z nás nečekali, že se toho ještě dožijí, ti mladší počítali s tím, že snad ano, ale až na velmi stará kolena. Události nás velmi příjemně překvapily a dnes, v prosinci 1989, kdy píšeme tyto řádky, se zdá, že demokracie se do naší vlasti nezadržitelně vrací.*²⁹⁰

Ve výše citovaném článku jsou popisovány listopadové události vrcholící generální stávkou, obdiv zahraničních médií a vlád k sametovému průběhu revoluce a nastolené cesty k demokracii. Vytvořilo se *Občanské fórum* a *Verejnost' proti násiliu*. V čele vyjednávání s premiérem Ladislavem Adamcem stanul Václav Havel a hlavní představitelé *Charty 77*, kteří následně stáli i v čele nové vládnoucí struktury. V článku je zmíněna i abdikace prezidenta Gustava Husáka a redaktor na konci článku vyjadřuje víru ve zvolení Václava Havla prezidentem:

*Na jeho místo by zasloužil nastoupit Václav Havel, ale tento intelektuál, spisovatel, morální hrdina a mluvčí demokratické opozice zřejmě netouží po funkcích, ledaže by ho národ nějak přesvědčil a donutil.*²⁹¹

Po sepsání tohoto článku, ale ještě před vydáním tohoto čísla *Západu* se Václav Havel stal prezidentem ČSSR a zůstal ve funkci až do roku 2003. Díky *Novoroční amnestii 1990* se z exulantů stávají legálně vycestovaní Čechoslováci pracující v zahraničí.²⁹² V časopise se díky tomu začne objevovat ve spojení s redaktory výraz emigrant, kterého se nakonec ale kvůli nesouhlasu s následnými opatřeními jednotlivých vlád vzdají a začnou před koncem vydávání časopisu opět využívat výrazu exulant. V prosinci 1989 vyšel článek Stanislava Reiniše, který prorokoval budoucí rozpad komunistické hegemonie, až se země více zadluží.

²⁹⁰ DRTINA, Richard. Povstání — národ se napřímil a dobývá své svobody. *Západ*. 1990, 12(1), 1.

²⁹¹ Tamtéž s. 2.

²⁹² Tamtéž s. 3.

V době, kdy vyšel, ale začal východní blok procházet rychlými změnami, k čemuž se vyjádřil v roce 1990:

*Když jsem článek psal, bylo východní Německo mrtvolně klidné. Němečtí disidenti na přednáškovém turné po Kanadě a Americe v té době říkali, že u nich ke změně hned tak nedojde. Když se článek sázel, začalo v Německu vřít. Když se Západ rozesílal, objevily se první zprávy o Bulharsku. Historie byla rychlejší než sázečí stroj, a já teď vypadám jako prorok, který prorokuje něco, co se už stalo.*²⁹³

To vše ukazuje, o jak náhlou změnu se pro redaktory jednalo. V prvním čísle roku 1990 se vyskytlo ještě několik povzbuzujících dopisů, vyjadřující podporu vůdcům změny, *Občanskému fóru* v čele s Václavem Havlem.²⁹⁴

Aktivní účastník demonstrací Miloš Holub napsal do *Západu* rozbor 17. listopadu. Zmiňuje se o významu falešné smrti jednoho ze studentů pro stmelení občanů proti vládní moci a podivném stažení milic a SNB, kdy obě složky byly připraveny zasáhnout, ale nestalo se tak.²⁹⁵ Československá armáda měla ve skutečnosti připraveno několik set kusů vojenské techniky a téměř 9000 vojáků a připravovaná operace proti demonstrantům nesla název *Zásah*. Podle historika Prokopa Tomka ale nasazení armády nebyly nakloněny komunistické politické špičky a i generálové ujišťovali zástupce *Občanského fóra*, že k zásahu armády nedojde.²⁹⁶ Občané se v následujících dnech začali scházet na Václavském náměstí a hlasitě projevovali nesouhlas s komunistickým režimem. Začaly vznikat iniciativy jako OF a již zde se začaly projevoval příčiny budoucí nespokojenosti mnoha dopisovatelů *Západu*. Od prvních dnů se totiž do demokratických iniciativ začali zapojovat i přeběhlí komunisté, mezi prvními například ekonomové z *Prognostického ústavu* v čele s Valtrem Komárkem, kteří následně připravovali ekonomickou reformu.²⁹⁷ Hned po sametové revoluci se začaly objevovat první nespokojené hlasy s obsazováním veřejných postů bývalými, i když reformovanými komunisty, včetně zahraničních úřadů, jako byl například již zmíněný československý velvyslanec v Kanadě Rudolf Schuster. Mezi prvními se k tomuto vyjadřoval v rozhovoru pro

²⁹³ REINIŠ, Stanislav. A bude líp! *Západ*. 1990, 12(1), s. 5.

²⁹⁴ ŠUCHMA, Miloš. Pozdrav do Československa. *Západ*. 1990, 12(1), s. 6.

²⁹⁵ HOLUB, Miloš. Vzpomínky na sametovou revoluci. *Západ*. 1990, 12(2), s. 4–7.

²⁹⁶ TOMEK, Prokop. Akce ZÁSAH. Československá lidová armáda v listopadu 1989. *Historie a vojenství*. 2015, 64(4), 77–91.

²⁹⁷ HOLUB, Miloš. Vzpomínky na sametovou revoluci. *Západ*. 1990, 12(2), s. 4–7.

Západ i známý autor konspirační teorie o sametové revoluci Miroslav Dolejší, dlouholetý politický vězeň, který je zastáncem teorie, že revoluce byla naplánována a zorganizována východními tajnými službami. V roce 1991 s ním vyšel rozhovor, který připravil Arnošt Wagner, následně jeden z nejhlasitějších kritiků situace v ČSSR.²⁹⁸

5.11 Demokratizace Československa po sametové revoluci a její obraz v časopise *Západ*

*Svobodu lze někdy dobýt docela rychle, ale demokracii a demokratické myšlení i jednání se musí lidé často dlouho učit.*²⁹⁹

Hlavním výsledkem sametové revoluce bylo zrušení vedoucí úlohy strany a vznik politického pluralismu v ČSSR. KSČ nebyla okamžitě odstavena od moci, ale změny probíhaly postupně, do Parlamentu byli jmenováni zástupci nových občanských hnutí, zejména z *Občanského fóra* a slovenské *Veřejnosti proti násilí*. Z prezidentského úřadu odstoupil Gustav Husák a byl zvolen Václav Havel.

*Za zmínku stojí Havlův přístup k prezidentskému úřadu. Tvrdí, že jej přijímá jen přechodně, do voleb.*³⁰⁰

Tento názor nového prezidenta je zmiňován v tomto období ve člancích velice často, ale postupem času se situace změnila a Václav Havel byl prezidentem až do roku 2003. Nadšení z nových možností bylo ve člancích velice viditelné, bylo reflektováno zakládání nových uskupení po vzoru *Občanského fóra*, jejichž zástupci následně tvořili opozici existujícím mocenským strukturám do řádných voleb. Kromě toho ale vznikaly i nové levicové struktury, do kterých vstupovali předlistopadoví komunisté, jako například *Demokratické fórum komunistů* nebo následně KSČM.³⁰¹ Kromě nově vzniklých stran existovala stále KSČ, která i v prvních demokratických volbách získala přes 13 % hlasů a zůstala tak stále v politice.³⁰²

²⁹⁸ WAGNER, Arnošt. Černá ovce republiky. *Západ*. 1991, 13(2), s. 2.

²⁹⁹ DRTINA, Richard. Zpráva z republiky o průběhu revoluce. *Západ*. 1990, 12(2), s. 1–2.

³⁰⁰ Tamtéž s. 2.

³⁰¹ VÁPENÍK, Jiří. Konečně! *Západ*. 1990, 12(1), s. 4.

³⁰² Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění 1990. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001– [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_Sněmovny_lidu_Federálního_shromáždění_1990

*Lze také očekávat, že taktikou komunistické strany bude obrodit se pomocí rehabilitovaných komunistů roku 68, kteří opět budou pod touto rudou či naružovělou nálepkou ochotni nabídnout své služby. Pevně věříme, že čs. národ toto nebezpečí rozezná a odmítne tento krok zpět do minulosti.*³⁰³

Tuto myšlenku napsal redaktor Miloš Šuchma v lednovém čísle v roce 1990, půl roku před prvními porevolučními volbami. Právě zklamání z konečného výsledku voleb a setrvání KSČ v parlamentu mohlo velice ovlivnit jeho pohled na další vývoj v Československu. On i ostatní redaktoři vnímali polistopadový vývoj jako nedostatečně demokratický, protože se nevypořádal s minulostí KSČ a dovolil jí další existenci. V jejich očích to byla právě KSČ a její politika, kvůli které byli nuceni odejít do exilu. Nadále *bojovali* proti KSČ a bývalým komunistům skrze vydávání časopisu *Západ*. To, že po revoluci přesto získala vysoké procento hlasů, z jejich pohledu mohlo znamenat, že *boj* stále není u konce. Většina informací o demokratizaci republiky byla proto velice negativních a nedávaly mnoho prostoru pozitivním změnám. Redaktoři ale dále doufali v odstavení KSČ od moci a předpovídali, že se tomu tak stane ve volbách následujících.

*Mnozí se hrozby komunistů stále ještě obávají, ale odhaduji, že v příštích volbách nebudou už komunisté hrát žádnou úlohu. Volby přišly v době, kdy toho nový režim již hodně udělal, ale hmatatelné se to ještě příliš neukázalo, a tak někteří dali hlasy staré jistotě.*³⁰⁴

Vysoký volební zisk Komunistické strany byl opodstatňován strachem členů KSČ, kteří ve straně zůstali. Ti se dle názoru redaktorů báli možného zastavení demokratických změn po vzoru roku 1968. Ačkoliv následně naprostá většina členů vystoupila nebo přešla do jiných stran, Komunistická strana zůstává v parlamentu nadále i v roce 2020.

Pro situace, se kterými redaktoři nesouhlasili, většinou z důvodu kontinuity s původním režimem, bylo používáno slovní spojení *příliš mnoho sametu* a jiná ironicky myšlená spojení. Ve článku *Samet chytá prach...* redaktor popisuje *problém sametu* na situaci, která nastala na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

³⁰³ ŠUCHMA, Miloš. Pozdrav do Československa. *Západ*. 1990, 12(1), s. 7.

³⁰⁴ REINIŠ, Stanislav. Syndrom Měsíce nad řekou. *Západ*. 1990, 12(4), s. 2.

Jiřina Šiklová, kdysi činná na filozofické fakultě jako přednášející, později až dosud — jinde jako uklízečka, uvádí, jak nově zvolený děkan sezval všechny kdysi propuštěné učitele a vyzval je k přednáškám a spolupůsobení při proměně fakulty ve svobodné akademické pracoviště. Úmysl příkladný! Ale sametově revoluční děkan — „v děsu nových čistek“ odmítá propustit i nejdogmatictější z dosavadních marxistů (z nichž mnozí dle jeho vlastních slov „nemají kvalifikaci“, „byli posláni z OV KSČ“ a podobně). Chce nabídnout studentům dobré přednášky, obkličít neschopné učitele schopnými, nemorální morálními, a touto formou, během několika semestrů, přimět i ty nemorální, aby sami pochopili, že musí opustit řady akademické obce.“³⁰⁵

Podobné situace, zmiňované na stránkách Západu, se odehrávaly v nejrůznějších odvětvích. Redaktoři se například věnovali otázce soudců, prokurátorů a dalších zaměstnanců v justici, která byla aktuální ještě mnoho let po sametové revoluci, například soud s prokurátorkou Brožovou-Polednovou z procesu s Miladou Horákovou. V časopise je takto reflektována situace kolem smrti Pavla Wonky, jednoho z posledních politických vězňů, který zemřel ve vězení v dubnu 1989. V článku Jiřího Wonky, bratra Pavla Wonky, je kritizován přístup nového parlamentu a vlády k předlistopadovým vůdcům KSČ.

Revoluce a pádu totality se ve své vlasti nedočkal a mnoho lidí si myslelo, že změna poměrů povede k řádnému vyšetření jeho smrti a k potrestání viníků. Ale co vidíme, je opravdu smutné, za všechny zločiny komunistů je zatím souzen pouze M. Štěpán. Kladu si otázku, Jakešové, Fojtíkové, Indrové, Husákové a Štrougalové, ti se nebudou zodpovídat? V zemi je taková sametovost, že vrahové mého bratra stále nosí uniformy SNV, SNB, dokonce i náčelník v hradecké věznici je stejný, jedná se o Josefa Šimka, za kterého se děly v této věznici hrůzostrašné věci.“³⁰⁶

Jeho kritika byla silně ovlivněna zejména nedávnou smrtí jeho bratra, a proto byl velice aktivní v boji za odsouzení osob spojených s jeho smrtí. Domohl se ustanovení komise, která vyšetřila smrt jeho bratra a vydala prohlášení, že byla zaviněna chybou dozorců a lékařů, a jmenovala konkrétní osoby, ale nikdo nebyl potrestán.³⁰⁷ Soudkyně, která

³⁰⁵ VEJVODA, Jaroslav. Samet chytá prach... *Západ*. 1990, 12(3), s. 2.

³⁰⁶ WONKA, Jiří. Jak vypadá sametovost revoluce. *Západ*. 1990, 12(4), s. 5.

³⁰⁷ NOVÁK, František. *PŘED DVACETI LETY ZEMŘEL VE VĚZENÍ PAVEL WONKA* [online]. 2008 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/fokus/pred-dvaceti-lety-zemrel-ve-vezeni-pavel-wonka>

odsoudila nemocného Pavla Wonku k nástupu do vězení, ve kterém po šesti dnech zemřel, byla v roce 1992 opět jmenována soudkyní jako většina předlistopadových soudců.³⁰⁸

Skepse vůči výsledku sametové revoluce se objevuje napříč různými články *Západu*. V posledním čísle roku 1990 je zmiňována tzv. hodonínská výzva, která poukazovala na vedoucí pracovníky v různých podnicích, kteří byli ve vrcholných pozicích před revolucí a i rok po ní v nich stále zůstávali. V rozhovoru při návštěvě Československa Ota Ulč shrnuje situaci takto:

Chtěli jste tržní hospodářství, tak tady to máte. „Jo, tak nějak. A když se obrátili na Pitharta, aby s tím něco udělal, dozvěděli se, že ‘hon na čarodějnice nebude’.” „Takže čarodějnice budou řídit nadále.” „Správně,” přikývl informátor. „Vypíše se konkurz — podmínka pětiletá praxe v řídicí funkci. A kdo jiný dřív mohl řídit než znormalizovaný kádr?”³⁰⁹

Požadavek na předchozí praxi v oboru byl absurdní právě u výše zmíněných soudců. Mezi nimi existovalo jen naprosté minimum nestraníků. Zároveň všichni měli vystudované socialistické právo, nikdo vhodnější se zde tudíž na tyto pozice dle tehdejších názorů nevyskytoval.³¹⁰

Situace v Československu zabírala čím dál více stránek časopisu, ale stejné problémy jako v ČSFR ovlivňovaly i život emigrantů v Kanadě. Ještě v roce 1991 bylo celé velvyslanectví, dle vyjádření bývalého zaměstnance tohoto velvyslanectví, vedeno vysokým představitelem KSS Rudolfem Schusterem, který se nadále obklopoval osobami napojenými na minulý režim.

Schuster vytváří „nové demokratické“ vedení v tomto složení: Schuster a Rychlík (KSČ), pplk. Krampera (vojenská kontrarozvědka ještě v r. 87–88) a Kosmel (ZO KSČ), v Kanadě už za Chňoupka (MV). K nim se přidává šifrář Hipský, který přichází z Montrealu, kde léta sloužil StB. Alexej Murín dal výpověď a vrací se do Prahy. Vystřídal ho pán v důchodovém věku, Karel Ponocný, bývalý poradce ministra

³⁰⁸ MLYNÁŘ, Vladimír a Rebeka KŘÍŽANOVÁ. *SOUDCI NA DOŽIVOTÍ* [online]. 1992 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1992/23/soudci-na-dozivoti>

³⁰⁹ ULČ, Ota. Návrat nenávrat. *Západ*. 1990, 12(6), s. 3.

³¹⁰ MLYNÁŘ, Vladimír a Rebeka KŘÍŽANOVÁ. *SOUDCI NA DOŽIVOTÍ* [online]. 1992 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1992/23/soudci-na-dozivoti>

v Husákově vládě. Martin Dzúr je jmenován generálním konzulem v Montrealu, ale – po třech měsících - 29. března odvolán. Na žádost R. Schustera je také odvolán jediný nekomunista, „nová krev“. Tomáš Raček nechce věřit svému jepičímu životu diplomata a odmítá převzít letenky.³¹¹

Situaci kolem Schustera bylo věnováno několik článků, vzhledem k tomu, že tato situace ovlivňovala Čechy a Slováky v Kanadě mnohem více než většina událostí v Československu. V roce 1991 vyšel v časopisu rozhovor s vyhozeným nekomunistou Tomášem Račkem o jeho fungování na ambasádě. Bývalý diplomat mluvil o pokračujících odposleších v úřadu a strachu z vedení ambasády. Tvrdil, že proti nepohodlným osobám byly využívány osobní informace získané právě odposlechy v budově.³¹² Jeho kritika mohla být umocněna právě jeho nedávným vyhazovem z ambasády a jím zmiňované praktiky se neobjevují v jiných článcích ani literatuře. Redaktoři *Západu*, kteří se dříve vymezovali například proti *směrnici o úpravě vztahů*, se domáhali odvolání R. Schustera, ale neúspěšně. Místopředseda federální vlády Pavel Rychetský jim ve vyjádření otištěném v *Západu* sdělil, že jmenování Schustera bylo požadavkem slovenské politické reprezentace.³¹³ Nakonec byl vrchním velvyslancem Schuster potvrzen i prezidentem Havlem.³¹⁴ V článcích z Československa se začaly zmiňovat lustrační zákony, které měly bývalým vysokým funkcionářům znemožnit další fungování ve veřejné správě, a *Západ* doufal, že s jejich pomocí dojde k odvolání Schustera.

Jinak by se mohlo stát, že např. velvyslanec v Kanadě Rudolf Schuster by mohl zůstat touto zákonnou lustrací nepostižen. Ostatně nedůsledný a flegmatický vztah P. Rychetského k takovýmto bývalým komunistům byl nám jím samým osobně demonstrován, když tohoto vysokého funkcionáře zde podporoval.³¹⁵

Skepse se nakonec potvrdila a lustrační zákony se na něho nevztahovaly. Redaktoři neviděli jako hlavní problém jeho příslušnost ke KSČ, ale vadila jim vysoká stranická příslušnost, byl členem nejvyššího orgánu ÚV KSS. Redaktorům se nakonec jeho odvolání

³¹¹ WAGNER, Arnošt. Stav hladiny na diplomatických tocích. *Západ*. 1991, 13(3), s. 5.

³¹² WAGNER, Arnošt. Diplomat bez iluzí. *Západ*. 1991, 13(3), s. 6–7.

³¹³ WAGNER, Arnošt. Stav hladiny na diplomatických tocích. *Západ*. 1991, 13(3), s. 5.

³¹⁴ ULČ, Ota. Diplomaté – jejich um a výběr. *Západ*. 1991, 13(3), s. 8.

³¹⁵ ŠUCHMA, Miloš. Hra s emigrací. *Západ*. 1991, 13(5), s. 1.

nepodařilo prosadit, ale v roce 1992 odešel z funkce sám a vstoupil do slovenské politiky a v roce 1999 se stal prezidentem Slovenské republiky.³¹⁶

Problém s nevyřešenou otázkou potrestání KSČ si uvědomovali kromě redaktorů i politici v čele s Václavem Havlem, který přiznal chybný přístup v novoročním projevu v roce 1992.

*Chyba se stala zřejmě až později, v prvních měsících roku devadesátého, kdy jsme všichni podcenili neobyčejnou prohnatost svých dřívějších protivníků a jejich neobyčejnou schopnost rychle se přizpůsobit novým poměrům. Těžce a dlouho se tato chyba asi bude napravovat.*³¹⁷

Na tento projev odkazuje redaktor Miloš Šuchma při kritice z jeho pohledu nedostatečného potrestání vůdců bývalého režimu. Kromě obecné kritiky pomalých a malých změn kritizuje jmenovitě i ministra zahraničí Jiřího Dienstbiera staršího za laxní přístup k lustracím na jeho ministerstvu.³¹⁸ Zaměření na Jiřího Dienstbiera bylo zřejmě způsobeno jeho spojitostí s dlouho kritizovaným velvyslancem Rudolfem Schusterem spadajícím právě pod jeho ministerstvo. Kritika ale nebyla opodstatněná, protože ministr Dienstbier dlouhodobě kritizoval lustrační zákon.³¹⁹

Kromě tématu komunistů zůstávajících ve vysokých pozicích se v člancích objevují i zmínky o politicích, kteří začali být aktivní až po revoluci a jsou v roce 2020 stále aktivní. Například současný prezident Miloš Zeman se objevuje v reportáži o volebních debatách, kdy je chválen za své vystupování, BBC ho dokonce zvolila nejlepším řečníkem předvolebních debat.³²⁰ V této době byl zástupcem *Občanského fóra*, a nikoliv Sociální demokracie, se kterou v roce 1998 vyhrál volby a stal se premiérem. Miloš Zeman je zmiňován i v souvislosti s jeho působením v prognostickém ústavu a je označen pojmenováním

³¹⁶ Rudolf Schuster. *Prezident.sk* [online]. [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.prezident.sk/page/rudolf-schuster/>

³¹⁷ Novoroční projev prezidenta ČSFR Václava Havla (1992). *Wikisource* [online]. [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: [https://cs.wikisource.org/wiki/Novoroční_projev_prezidenta_ČSFR_Václava_Havla_\(1992\)](https://cs.wikisource.org/wiki/Novoroční_projev_prezidenta_ČSFR_Václava_Havla_(1992))

³¹⁸ ŠUCHMA, Miloš. Zrcadlo podivných charakterů. *Západ*. 1992, 14(1), s. 1.

³¹⁹ DIENSTBIER, Jiří. Koule na české noze. *Aktuálně* [online]. 2008 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/jiri-dienstbier.php?itemid=4192>

³²⁰ REINIŠ, Stanislav. Syndrom Měsíce nad řekou. *Západ*. 1990, 12(4), s. 2.

nejznámější prognostik, je také citován pro jeho předvolební odhady, v nichž KSČ předpovídá pouze pět až sedm procent hlasů, ale výsledek byl nakonec dvojnásobný.³²¹

Ačkoliv Občanské fórum vyhrálo volby téměř s 50% výsledkem, tak i velký zisk KSČ mohl dávat naději reformním komunistům a socialistickým stranám. Například bývalý exulant Ivan Sviták v roce 1990 očekával, že až se uklidní polistopadová situace, tak se socialismus vrátí a lidé budou volit sociálně demokratické strany. Redaktor Stanislav Reiniš se k tomuto vyjadřuje velice skepticky v článku, který již v názvu útočí na Ivana Svitáka. Článek s názvem *Pan profesor se snad zbláznil* rozebírá více budoucnost socialismu, ale věří v opak, a tedy v to, že u dalších voleb již bude hrát minimální roli.³²² Většina článků od ostatních redaktorů měla podobné vyznění jako tento a tlumočila tedy víru, že socialistické strany budou hrát v budoucnu v naší politice minimální roli. Toto přesvědčení pramenilo zejména z nesnášenlivosti vůči Komunistické straně a programu socialismu, který zastávala. Z pohledu roku 2020 měl pravdu Ivan Sviták, který návrat sociálních stran předpovídal na rok 2000. Nicméně ČSSD zvítězila ve volbách již v roce 1998. Sociální strany jsou ale významné v celé Evropské unii, kde jsou druhou nejsilnější frakcí a mají k roku 2020 21 % mandátů.³²³

5.12 Rozdělení ČSFR a jeho obraz na stránkách časopisu *Západ*

1. ledna 1993 se po 74 letech existence a po 54 letech od prvního rozdělení definitivně rozpadla Česká a Slovenská federativní republika. Výrazné rozdíly ve vnímání smyslu společného státu Čechů a Slováků se v časopise *Západ* začaly projevovat až po sametové revoluci, kdy již z pohledu redaktorů nebyl politickým cílem československých politiků silný socialistický centralistický stát, ale prostor dostaly národní názory a separatistické tendence. Slováci vykazovali mnohem silnější chuť rozdělit federaci než Češi, což je vidět jak v časopise *Západ*, tak v dobových výzkumech veřejného mínění citovaných níže.

Z pohledu textů uveřejněných v časopise *Západ* byl i exil výrazně polarizovaný, a přestože se většina zahraničních československých periodik neoznačovala jako výhradně

³²¹ ULČ, Ota. Návrat nenávrat. *Západ*. 1990, 12(6), s. 3.

³²² REINIŠ, Stanislav. Pan profesor se snad zbláznil. *Západ*. 1991, 13(1), s. 1.

³²³ European Parliament. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/European_Parliament

česká nebo slovenská, tak fungovala separátně.³²⁴ I časopis *Západ*, ačkoliv se označoval jako *časopis pro Čechy a Slováky*³²⁵, psal téměř výhradně v českém jazyce. Existovala ale i periodika otevřeně nacionální jako například *Kanadský Slovák*, který vznikl v době existence fašistického Slovenského štátu a který dodnes vydává *Kanadská slovenská liga*.³²⁶ Právě tato slovenská organizace se společně se *Světovým kongresem Slováků* začala silně angažovat v separatistickém hnutí,³²⁷ což je zmiňováno i v časopise *Západ*. Redaktoři velice špatně přijímají rozdělení federace³²⁸, což může souviset s tím, že se jednalo z naprosté většiny o osoby z české části federace, které měly na tuto problematiku negativní pohled.³²⁹

První krok k následnému rozdělení republiky (vyjma skutečného rozdělení v období druhé světové války) přišel v roce 1969, kdy se ČSSR stala oficiálně federací. Tato informace se v časopise *Západ* neobjevuje, ale její důsledky jsou zřejmé právě v rozdělení exilu na českou a slovenskou část. Redaktoři tento jev viděli jako problémový a v předrevoluční době jako vysoce škodlivý, protože oslaboval sílu exilu vůči ČSSR. Jako nejdůležitější se redaktorům jevilo demokratizovat Československo, aby vůbec bylo možné následně hovořit o nezávislých národních státech:

*Bez splnění tohoto nejdůležitějšího cíle je otázka sebeurčení Slováků – anebo i sebeurčení Čechů – zcela bezpředmětná. Jaká jiná cesta by měla být dnes zvolena, aby Slováci mohli opravdu svobodně a demokraticky rozhodnout o svém osudu?*³³⁰

Tato předpověď se vyplnila a problematika *sebeurčení národů* se opět začala v *Západu* projevovat až po revoluci v roce 1989.

V otázce informovanosti o rozdělení republiky se opět ukazovala nevýhoda dvouměsíčního intervalu, v němž byl časopis vydáván. V době, kdy se v časopisu objevují

³²⁴ JANOUŠEK, Pavel. *Dějiny české literatury 1945–1989. IV., 1969–1989*, s. 151–155.

³²⁵ Titulní strana. *Západ*. 1979, 1(1), s. 1.

³²⁶ HISTÓRIA KANADSKÉHO SLOVÁKA. *Kanadský Slovák* [online]. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: <https://bit.ly/32COSze>

³²⁷ Konference: Politický exil ze zemí střední a východní Evropy – motivy, strategie a perspektivy na Východě a Západě, 1945–1989. *Securitas imperii*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014, (24), 322–329. ISSN 1804-1612.

³²⁸ WAGNER, Arnošt. Československo! *Západ*. 1990, 12(3), s. 19.

³²⁹ GLASOVÁ, Alice. Občané k rozdělení Československa před 10 lety. Centrum pro výzkum veřejného mínění [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2002 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a239/f9/100151s_PO21227.pdf

³³⁰ TUČEK, Břetislav. Co jsi: Čech nebo Slovák. *Západ*. 1979, 1(2), s. 9.

názory na nový název Československa a tzv. pomlčkovou válku, tak se oficiální název už stačil změnit na jeho poslední variantu *Česká a Slovenská federativní republika*. Vzhledem k převaze českých redaktorů byl názor na rozdělení republiky v souladu s většinovým názorem české části veřejnosti. Na problematiku se dívali silně nacionalisticky, rozdělení jim přišlo pro Slováky nevýhodné a jejich silný tlak na rozdělení jim přišel nelogický. V této době již v *Západu* nejsou otiskovány články od žádného ze slovenských redaktorů, a proto je názor vycházející z článků jednotný. Dle jejich názoru měli mít Slováci mnohem více potenciálních problémů po rozdělení než Češi. Jejich ekonomická síla byla z pohledu redaktorů mnohem menší a přechod na tržní hospodářství měl být o to složitější.

*Ale převládalo pochopení pro jejich snahu o samostatnost a nebyly tendence jim v tomto zabránit. Království české a markrabství moravské vždy něco v Evropě znamenal a stejně tak bude znamenat i Česká republika. Desetimilionový národ může v dnešní Evropě samostatně existovat a přitom se podílet na výhodách stamiliónového trhu. I Slováci mají právo na sebeurčení. Nemáme právo jim je brát a nemáme důvod je podplácet hrnci masa, které sami nemáme.*³³¹

Negativnější pohled na situaci má redaktor Arnošt Wagner, který vidí za snahou o osamostatnění Slovenska elity. Ty chtějí navázat na odkaz Slovenského štátu, odvolávají se na významné osobnosti jako byl Josef Tiso a budují jejich obraz jako hrdých Slováků hodných následování. Někteří lidé kdysi přímo zapojení do politického života ve fašistickém Slovensku byli nyní členy *Kanadské slovenské ligy*.³³² Mezi ně například patřil v *Západu* několikrát zmíněný historik Jozef Kirschbaum, který byl za 2. světové války generálním tajemníkem Hlinkovy strany.³³³ Právě spojitost se Slovenským štátem vnímali redaktori jako nejvíce problematickou a ve člancích byla tato skutečnost u každé osoby několikrát zmiňována a zdůrazňována. V časopise jsou připomenuty oslavy vzniku Slovenského štátu,

³³¹ REINIŠ, Stanislav. Československo, Česko-Slovensko nebo Česko-----Slovensko? *Západ*. 1990, 12(3), s. 18.

³³² WAGNER, Arnošt. Československo! *Západ*. 1990, 12(3), s. 19.

³³³ RYCHLÍK, Jan. Jozef Tiso: Můj hrdina, tvůj nepřítel? Soudobé dějiny. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2018, 25(3–4), 348–366.

které proběhly poprvé v roce 1991 ve slovenské části federace. Při těchto oslavách byl napadán prezident Havel.³³⁴

*At' byl, jaký byl, demokratický stát to nebyl, a nebyl ani samostatný, ani nezávislý, a už vůbec ne svobodný. Samostatné a nezávislé bylo Německo, díky své obrovské vojenské moci; Slovensko mohlo mít nanejvýš iluzi samostatnosti a nezávislosti, a to jen pokud zpívalo písničku nacistického Německa.*³³⁵

Názor na Slovenský štát a zejména jeho vůdce Tisa se dodnes různí. Na Slovensku se těší velké přízni i přes to, že se jedná o odsouzeného válečného zločince, který byl po válce popraven. Jsou po něm pojmenovány ulice, existují jeho sochy a busty a 14. března je připomínán ve spojení s vyhlášením nezávislého Slovenska.³³⁶ Jozef Tiso byl i součástí ankety *Největší Slovák*, ale po kritice veřejnosti z ní byl odebrán.³³⁷ V roce 1993 budoucí slovenský arcibiskup Alojz Tkáč oficiálně požádal, aby se Česká republika omluvila za popravu Jozefa Tisa. Prezident Václav Havel s tím nesouhlasil a neomluvil se. Biskup Tkáč ale na Slovensku získal vysokou podporu v této otázce³³⁸ a následně se stal i nejvyšším představitelem slovenské katolické církve.³³⁹

Definitivní rozhodnutí o rozdělení republiky přišlo po volbách v roce 1992, kdy v české části federace vyhrála ODS pod vedením Václava Klause a na Slovensku HZDS pod vedením Vladimíra Mečiara. Právě HZDS si dala za předvolební cíl definitivní rozdělení federace. Václav Klaus jim v tomto vyšel vstříc a 26. srpna v brněnské vile Tugendhat došlo k podepsání dohody o rozdělení federace.³⁴⁰ Rozdílný pohled na setrvání ve federaci byl podle Václava Klause neřešitelný a obhajoval tím nevyhlášení referenda. V říjnu 1992, před rozdělením federace, s ním Stanislav Reiniš vedl rozhovor, v němž pronesl větu: *I když jsem*

³³⁴ MACHÁČEK, Jan, Jan BRABEC a Jiří SOUČEK. BRATISLAVA 14. BŘEZNA. *Respekt* [online]. 1991 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1991/12/bratislava-14-brezna>

³³⁵ ŠKVORECKÝ, Jozef. Nezávislost, samostatnost, svoboda. *Západ*. 1991, 13(3), s. 2.

³³⁶ RYCHLÍK, Jan. Jozef Tiso: Můj hrdina, tvůj nepřítel? *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2018, 25(3-4), 348–366.

³³⁷ Jozef Tiso byl po kritice vyřazen z ankety o největšího Slováka. *IRozhlas* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/jozef-tiso-nejvetsi-slovak-vyrazeni_1811011300_mat

³³⁸ RYCHLÍK, Jan. Jozef Tiso: Můj hrdina, tvůj nepřítel? *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2018, 25(3-4), 348–366.

³³⁹ Mons. Alojz Tkáč je 20 rokov na biskupskom stolci. *Korzář* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://korzar.sme.sk/c/5301150/mons-alojz-tkac-je-20-rokov-na-biskupskom-stolci.html>

³⁴⁰ CÍSAŘ, Jakub, Jiří KOVÁŘ a Roman ZELENAY. *Rozvod po československu: úvahy o rozpadu státu*. Praha: Orbis, 1992, s. 10.

*přesvědčený federalista, nevidím cestu, jak udržet Československo pohromadě.*³⁴¹ Polarizace byla vidět i na dobové anketě v časopisu *Západ*, kde měli čtenáři možnost vyjádřit svůj názor na rozdělení federace. Veškeré otisknuté názory byly v češtině a ani v jednom nebyl vyjádřen pozitivní postoj ke zrušení federace.³⁴² Názor čtenářů časopisu odráží dobový názor většiny českých obyvatel, kteří byli proti rozdělení ČSFR. Tento názor převládal ještě v roce 2002.³⁴³

5.13 Politický humor na stránkách časopisu *Západ*

V časopise *Západ* existovala několik let rubrika nazvaná *Humor*. Většina humoru byla literárního, a ne vyloženě politického rázu, ale v několika číslech se objevily vyloženě politicky laděné vtipy, písňe nebo komentáře k současnému politickému dění. Například v roce 1986 byly otištěny přepisy písní začínajícího písničkáře Ivo Jahelky, který je v roce 2020 stále aktivní. Zpěvák byl v ČSSR zakázán, ale přesto vystupoval a nahrával na černo své písňe.³⁴⁴

Kromě tvorby pronásledovaných umělců se na stránkách *Západu* objevilo i několik protisocialistických vtipů pocházejících z ČSSR jako například: *Čo je to triedny boj? — Ked' tí, čo majú menej tried, bojujú proti tým, čo ich majú viac*. Nebo vtipy komentující přímo situaci v Československu jako například narážka na množství korupce: *Novoročný vinš roku 1981 v ČSSR znel: —Vel'a zdravia, to ostatné si už nějakto nakradneme!*³⁴⁵ Svou poezii zasílal do *Západu* i Zbyněk Fišer (pod pseudonymem Egon Bondy)³⁴⁶, který skládal písňe pro skupinu *Plastic People of the Universe*.³⁴⁷

Krom samotné humorné tvorby redakce také ironicky komentovala události v ČSSR. Například komentář k vyjádření ruského periodika:

³⁴¹ REINIŠ, Stanislav. Santa Klaus a jeho nadílka. *Západ*. 1992, 13(5), s. 3.

³⁴² Anketa západu. *Západ*. 1992, 13(3), s. 7–11.

³⁴³ GLASOVÁ, Alice. Občané k rozdělení Československa před 10 lety. Centrum pro výzkum veřejného mínění [online]. *Sociologický ústav AV ČR*, 2002 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a239/f9/100151s_PO21227.pdf

³⁴⁴ JAHELKA, Ivo. Nová kramářská píseň. *Západ*. 1986, 8(2), s. 6–8.

³⁴⁵ KALINA, Ján. Umrieš od smiechu, súdruh Marx! *Západ*. 1982, 4(4), s. 16–17.

³⁴⁶ BONDY, Egon. Humor. *Západ*. 1980, 2(2), s. 23–24.

³⁴⁷ Egon Bondy. *Antologie textů z disentu a exilu* [online]. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <http://www.disent.usd.cas.cz/rejstrik-autoru/benda-vaclav/>

*Časopis Sovětskaja Rosija se velice rozhořčil na jugoslávské Národní divadlo pro uvedení hry, v níž je Stalin zobrazen jako opilec. Docela ty naše kolegy ze SR chápeme. Kdyby ho v té hře zobrazili jako masového vraha, no prosím, možná, ale jako opilce, to teda né, to by bylo pro citlivé sovětské soudruhy šokující.*³⁴⁸

Nebo ironický komentář na projev prezidenta Gustava Husáka ohledně Leonida Brežněva:

*Dr. Gustav Husák, prezidentotajemník ČSSR, prohlásil na nedávném sjezdu KSČ: "Leonid Brežněv je největším bojovníkem za mír na světě." Redakce Západu sice není nadšena některými povahovými rysy Dr. Husáka, avšak musí objektivně uznat jeho dobrý smysl pro humor. Takový vtipný citát se málokomu povede.*³⁴⁹

Ačkoliv se tedy většinou jednalo o seriózní politický časopis, tak humor dle vyjádření Karla Kryla, které uvedl na stránkách časopisu, neodmyslitelně patří k české kultuře, a tím pádem i do tohoto časopisu.³⁵⁰

5.14 Výsledky a diskuse

Časopis *Západ* dával na svých stránkách prostor různým politickým názorům a překládal relativně široký pohled na události a procesy, které byly rozebírány v předchozích kapitolách. U zpráv se reportéři snažili nepolemizovat, své názory podkládali statistikami, zkušenostmi a výpověďmi osob, které popisované situace přímo zažili. Někteří je dokonce přímo ovlivňovali, jako například politici, kteří se účastnili politických debat a událostí roku 1968. V konfrontaci s jinými literárními prameny a současným pohledem na rozebírané události a situace redaktoři často přinášeli pohled, který je dodnes aktuální. Čtenářům ve světě a v Československu se tedy dostával relativně kritický pohled na dané události v porovnání s informacemi oficiálních médií a propagandy. Redaktoři ale nebyli kritičtí pouze vůči své původní zemi, ale také vůči zemím západním. To poukazuje na jejich kritické myšlení a na to, že se nenechali zaslepit pouhou nenávistí vůči režimu v Československu a nepodlehli iluzi, že vše na východ od tzv. železné opony je špatné a vše na západ je dobré. Jejich vnímání světa nicméně bylo silně ovlivněno jeho bipolárním rozdělením a v mnoha politických otázkách

³⁴⁸ Naši vtipálkové. *Západ*. 1982, 4(4), s. 19.

³⁴⁹ Naši vtipálkové. *Západ*. 1982, 3(4), s. 19.

³⁵⁰ Karel Kryl: Dekáda songů poezie a protestu. *Západ*. 1979, 1(2), s. 15–17.

byly jejich názory formovány právě odporem vůči komunistické ideologii. Reportéři například kritizovali západní vlády za laxní přístup vůči Východu. V několika článcích kritizovali oficiální stanoviska západních vlád na některé významné události. Například atentát na Kennedyho označovali za dílo KGB, což bylo v rozporu s oficiálním stanoviskem americké vlády, který označoval Lee Harveyho Oswalda za *osamělého vlka*, který jednal sám. KGB je připisován i pokus o atentát na papeže Jana Pavla II. Obě tyto teorie jsou dodnes považovány za konspirační a víra redaktorů v jejich pravdu ukazuje jejich osobní postoje vůči komunistickému Sovětskému svazu.

Sledovány byly články, ve kterých se redaktoři vyjadřovali k různým událostem a procesům, které přímo ovlivňovaly jejich názory a určovaly jejich postoj k režimu, vůči kterému se ve svých článcích často vymezovali a jehož změnu vyžadovali. Také byly sledovány články, které se věnovaly životu emigrantů a exulantů v nové zemi. Jednalo se o články popisující jejich spojení s Československem a pokračující vliv československé politiky na jejich životy nebo jejich nový život v Kanadě. Redaktoři pocházeli z velké většiny z generace *osmašedesátníků*, kteří odešli do exilu kvůli událostem roku 1968, a zejména kvůli srpnové okupaci zeměmi Varšavské smlouvy. Události roku 1968 přiměly tuto generaci exulantů k odchodu ze země a zároveň ovlivnily jejich názory v pohledu na budoucnost vývoje v socialistickém Československu. Z velkého množství článků je patrná nespokojenost a značný skepticismus. Toto téma je tedy důležité ze dvou zásadních důvodů; jednak utvářelo postoje a názory celé generace exulantů, jednak je přímo k exilu donutilo.

Dalším významným tématem byl československý dissent a zejména činnost *Charty 77*. Ačkoliv vznikla již dva roky před prvním číslem časopisu *Západ*, byla její činnost bedlivě sledována. Velmi detailně bylo reflektováno dění kolem soudního procesu s *Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných*, ve kterém byli souzeni čelní představitelé *Charty 77* a v němž se jednalo o manifestaci síly režimu. Z *chartistů* se stali mučedníci a díky tomu i symboly boje proti režimu. *Západ* několikrát otiskl vyjádření *Charty* k různým událostem. To, že redaktoři v předrevolučních letech považovali *chartisty* pouze za symbol boje, se ukázalo v roce 1989 jako mylná představa. *Charta* se stala vůdčí silou debat s režimem a spolu s Komunistickou stranou utvářela nově se formující demokratický stát, první vlády, a Václav Havel, hlavní osobnost *Charty*, se stal po 40 letech prvním nekomunistickým prezidentem.

Kromě článků týkajících se významných politických událostí a s nimi souvisejících témat byly analyzovány i články týkající se každodenního života v Československu a jeho vnímání ze strany exulantů. Toto téma se objevovalo ve dvou typech zpráv. Prvním typem byly přímé zkušenosti redaktorů, například pokud jim bylo umožněno navštívit ČSSR jako turistům. Druhým typem byly zprostředkované zprávy, které převažovaly. Život v Československu byl vykreslován většinou negativně, se zaměřením na špatnou životní úroveň způsobenou politikou Komunistické strany. Redaktoři se zaměřovali na vykreslení strachu občanů ze sledování a represí a také na nedostatky způsobené plánovaným hospodářstvím. Objevovaly se informace o dlouhých frontách na naprosto běžné zboží, informace o Tuzexu a další. Velká část zpráv se také týkala represí vůči umělcům, informovala o zakázaných autorech a jejich dílech. Zároveň poukazovala na nízkou úroveň tvorby vznikající pod dozorem strany. V těchto tématech byli autoři ovlivněni celkovým názorem na situaci v rodné zemi a kritika některých děl nebyla vždy opodstatněná. Některá díla, která autoři kritizovali, jsou dnes, 30 let po revoluci, považována za klasiku, těší se vysoké popularitě a je chválena jejich kvalita.

Kromě života v Československu se témata dotýkala i kontaktu exulantů s domovem, z nichž nejdůležitějším tématem byla *směrnice č.58 o úpravě vztahů*. Tato směrnice byla důrazně kritizována a redaktoři se proti ní angažovali v kanadské politice. Redaktoři nesmlouvavě kritizovali i osoby, které využili možností této směrnice, a *upravili si vztahy* s ČSSR. Tyto osoby byly v článcích hanlivě označovány za *upravence*. Odpor vůči směrnici a těmto tzv. upravencům plynul zejména z negativního názoru redaktorů na politiku v Československu, jejímž produktem tato směrnice byla. *Upravence* pak kritizovali, protože využitím dané směrnice vyjadřovali souhlas s touto politikou. Několik článků ukazovalo i druhou stránku tohoto tématu a snažilo se obhajovat některé jedince, kteří směrnici využili, protože díky *úpravě vztahů* mohli navštívit Československo, například pokud měli nemocného člena rodiny. Názorově ale převažoval negativní pohled na celou tuto směrnici a v průběhu pozdějších let se již obhajující články neobjevovaly. Život exulantů byl československou politikou silně ovlivněn i po sametové revoluci. Demokratická politika jim nevyšla vstříc v nápravě problémů vzniklých za předchozího režimu ani v problémech novodobých. Exulantům bylo všemožně ztěžováno navrácení majetku nebo jim vláda kladla velké množství podmínek, které byly redaktory kritizovány za jejich složitost a *očividnou schválnost*. Také jim nebylo umožněno volit v zahraničí, jako je tomu dnes. Tyto otázky

nebyly do konce vydávání *Západu* vyřešeny a redaktoři v posledních letech kritizovali i novou politickou scénu.

Listopadové události roku 1989 a situace ve federaci v následujících letech byla druhým okruhem témat zkoumaným v této práci. Sametová revoluce byla pro redaktory překvapením, což bylo vidět v článcích z tohoto období. Například v prosincovém čísle roku 1989 není o revoluci nebo situaci v ČSSR jediná zmínka. Oproti tomu všechna čísla roku 1990 byla plná detailních informací o průběhu revoluce, následném politickém vyjednávání a demokratizaci Československa. Nadšení z revoluce bylo téměř nekritické a redaktoři nebyli zprvu vůbec skeptičtí k probíhajícím změnám, což se již v průběhu roku 1990 obrátilo. Například redaktor Arnošt Wagner v článku *Havlománie* chválil Václava Havla a ostatní politiky za prováděné změny, ale jen několik měsíců po tomto článku se z něho stal na stránkách časopisu *Západ* nejvýraznější kritik probíhajících změn. Redaktoři kritizovali jak přístup k exulantům popsany výše, tak přístup politiků ke Komunistické straně. Redaktoři očekávali důraznější potrestání hlavních osob předlistopadové politiky a vypořádání se s nimi, ale tento *hon na čarodějnice*, jak ho popisoval porevoluční dobový tisk, se nestal. Poslední významnou událostí před ukončením vydávání časopisu bylo rozdělení federace na Českou a Slovenskou republiku. Vzhledem ke složení redakce, která byla téměř výhradně celá české národnosti, byl i názor na rozdělení federace stejný jako názor většiny českého obyvatelstva. Považovali to za zbytečné a vyjadřovali se pro setrvání v jednom státě. Zároveň kritizovali slovenské politiky a slovenské časopisy za jejich přílišný nacionalismus a nekritický postoj k fašistickému Slovenskému štátu. V době rozdělení federace již probíhaly v časopisu změny v redakční radě a vydavatelství, které následně vyústily v ukončení vydávání časopisu na konci roku 1993.

Ačkoliv se redaktoři od prvního čísla označovali jako maximálně objektivní a na podobně smýšlející čtenáře tak mohli působit, jejich *objektivita* nebyla (a ani nemohla být) naprostá hned z několika důvodů. Samotná motivace k psaní a vydávání časopisu byla způsobena silnou antipatií vůči komunistickému režimu v Československu, Sovětskému svazu a východnímu bloku a u většiny autorů vůči celé komunistické a socialistické ideologii. Většina článků přímo kritizovala ideologii a režim v ČSSR, a pokud se nejednalo o přímou kritiku, objevovala se kritika například i v cestopisech. Vzhledem k tomu, že tato kritika se stala postupem času pro redaktory hlavním tématem, dostávala v časopise mnohem více prostoru než jiné informace, například literární tvorba. V průběhu let se také politické články

přesouvaly mnohem blíže k titulním stranám a ostatní bylo odsouváno na zadní stránky. Některá konkrétní témata dostávala mnohem více prostoru než jiná. Zejména téma *úpravy vztahů* bylo silně protežováno na úkor ostatních, která by se týkala většího množství čtenářů.

Ačkoliv se redaktoři snažili psát pro *všechny Čechy a Slováky na celém světě*, větší prostor dostávala témata, která se přímo dotýkala jich, kanadských posrpnových exulantů. *Úprava vztahů* se totiž například netýkala všech předsrpnových emigrantů z důvodu plošné amnestie prezidenta Svobody z roku 1968. Jejich pohled na situaci v Československu se odlišoval z důvodu *zastavených hodin*³⁵¹, jak to popsal profesor Ota Ulč. Exulanti si v sobě *zakonzervují* názory a pohled na situaci z doby, kdy odcházeli. Jejich názor byl tedy většinou utvořen zklamáním z okolností roku 1968 a to se promítalo do článků i v době, kdy už si většina lidí, kteří v Československu zůstali, přítomnost cizí armády neuvědomovali. Toto se projevilo například v hodnocení polistopadových událostí, kdy exulanti měli mnohem radikálnější názor na vypořádání se s představiteli bývalého režimu než nová svobodná vláda. Kromě tohoto problému s *objektivitou* se projevovala v článcích i převaha českých redaktorů nad slovenskými. *Západ* se označoval jako *časopis pro Čechy a Slováky*, ale jeho názory byly v souladu s českou částí federace, což bylo nejvíce viditelné při rozpadu ČSFR. Redaktoři se v článcích vyjadřovali pro setrvání ve společném státě ve shodě s většinovým názorem českých občanů a slovenský redaktor Ján Mlynárik byl kritizován za svoje proslovenské názory, které chválily fašistický Slovenský štát.

Redaktoři byli až do konce vydávání časopisu kritičtí vůči československé a dále české vládě. Kritizovali jak komunistické zřízení, tak následnou demokratickou vládu za její rozhodování a mírný přístup k bývalým komunistickým politikům a *kolaborantům*. Jejich tvorba byla často ovlivňována ztrátou iluzí v různých dobách. Nejprve bylo násilně přerušeno budování *socialismu s lidskou tváří*, které je přimělo k emigraci. Následně byl jejich život dále ovlivňován československou vládou například skrze *směrnici na úpravu vztahů*. Po revoluci, která jim dala naději na změnu a *vypořádání se s minulostí*, nedošlo dle jejich představ k potrestání *viníků*, a navíc vznikly další problémy například s restitucemi. Jejich tvorba byla motivována určitou představou o budoucnosti, která se ale následně nevyplnila, což je vždy přimělo k další kritice nových pořádků.

³⁵¹ ULČ, Ota. Míra tolerance. *Západ*. 1981, 3(1), s. 1.

6 Závěr

Po úlevě a získaném pocitu bezpečí, které obvykle emigrace nově příchozím poskytovala, se téměř vždy objevila určitá míra deziluze z nově objevené, ale dříve netušené, nedokonalosti nového prostředí. Když se tedy člověk změnou prostředí zbavil předchozího ohrožení ve své vlasti, případně se ono ohrožení politickými změnami odstranilo, stává se obvykle poutníkem mezi dvěma domovy a zvolit pouze jeden nedokáže. Tyto pocity se projevují v článcích časopisu *Západ* v hojné míře. Redaktoři časopisu *Západ* psali pro několik tisícovek exulantů a emigrantů, kteří s nimi ve velké míře souhlasili, protože většinou prošli velice podobnými životními cestami od zklamání, odchodu z Československa až po usazení se v nové zemi. Jejich motivace pramenila ze stejného místa, a tou byl odpor vůči situaci v rodné zemi, kterou ovšem opustili a jejich názor zůstal *zakonzervován* v době, ve které odešli. Miliony lidí ale dále v Československu žily, procházely dalším vývojem a rozdílnost názorů se projevila po sametové revoluci a ztrátě *společného nepřítele*.

Emigranti a exulanti se každým dnem mimo domov názorově rozcházejí se svým původními spoluobčany, protože žijí v jiné společnosti, a to vše je umocněno, pokud v jedné zemi vládne nedemokratický režim. Zároveň jejich život v novém světě zůstává silně ovlivněn jejich předchozím životem a stávají se tedy občany dvou států, kdy ale nežijí na sto procent ani v jednom z nich. Exulanti vše prožívají o to víc, protože jejich odchod z původní domoviny nebyl zcela dobrovolný. Redaktoři měli určitou představu porevolučního vývoje a očekávali zpětné začlenění do společnosti, navrácení majetků, možnost volit, ale nic z toho jim v prvních letech po revoluci nebylo umožněno. Nové Československo jim bylo velice cizí, protože si mysleli, že jejich životy budou pokračovat tam, kde skončily po jejich odchodu před desítkami let.

Existuje staré rčení, že *emigrace je vždy určitou ztrátou osobnosti*. Jiný jazyk, jiné prostředí, ne vždy snadné nebo možné uplatnění kvalifikace, jiná mentalita okolí, mnohdy zcela odlišné klimatické podmínky. Rodná vlast redaktorů po sametové revoluci již neexistovala, byla tu vlast *nová*, demokratická svým vlastním způsobem, který byl ale velice odlišný od toho, který znali z Kanady. Československo pro ně z tohoto důvodu ani po dosažení kýžené svobody nebylo tím ideálním státem k životu a žádný z redaktorů, který byl v redakční radě až do ukončení vydávání časopisu, se do Československa natrvalo nevrátil.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Tištěné zdroje

BROUČEK, Stanislav, ed. *Češi – národ bez hranic: výběr textů a diskuse ze semináře k problematice národního vědomí Čechů žijících v zahraničí*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2011. ISBN 978-80-87112-49-6.

BROUČEK, Stanislav. *Etapy českého vystěhovalectví*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. ISBN 80-85010-54-2.

BERGER, Peter Ludwig a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 61-89. ISBN 80-85959-46-1.

BLAŽEK, Petr a Jaroslav PAŽOUT. *Státní bezpečnost proti VONS. Nejcitlivější místo režimu: Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných očima svých členů*. Praha: Pulchra, 2008, s. 65-85. ISBN 978-80-904015-2-5.

BUGGE, Peter. Boj magické moci razítka s magickou mocí lidovou: Případ Jazzové sekce. *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2011, **18**(3), 346-383. ISSN 1210-7050.

CATALANO, Alessandro. Zdeněk Mlynář a hledání socialistické opozice Od aktivní politiky přes dissent k ediční činnosti v exilu. *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2013, 20(3), 277-345. ISSN 1210-7050.

ČELOVSKÝ, Bořivoj. Konjunkturální materialismus. *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2006, 13(1), 240-241. ISSN 1210-7050.

ČERMÁK, Josef. *Fragmenty ze života Čechů a Slováků v Kanadě*. Zlín: Atelier IM, 2000. Vyznání (Atelier IM). ISBN 8085948338.

Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Praha: Karolinum, 2000. Týden zahraničních Čechů. ISBN 80-718-4932-4.

CLARKE, Victoria a Virginia BROWN. HODDER, Ian. *Encyclopedia of critical psychology*. 2nd ed. New York: Springer, 2014, s. 843. ISBN 9781461455820.

- CÍSAŘ, Jakub, Jiří KOVÁŘ a Roman ZELENAY. *Rozvod po československu: úvahy o rozpadu státu*. Praha: Orbis, 1992, s. 10. ISBN 80-235-0060-0.
- DURMAN, Karel. *Útěk od praporů: Kreml a krize impéria 1964-1991*. Praha: Karolinum, 1998, s. 167. ISBN 80-7184-672-4.
- FERNBACH, Philip a Steven SLOMAN. *The Knowledge Illusion*. New York City: Macmillan Publishers International, 2018. ISBN 9780399184369.
- HANZLÍK, Jan. *Securitas imperii: sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Themis, 2002, s. 302. ISBN 80-902885-5-3 9.
- HAVLÍK, Adam. Od pouliční šmeliny ke „strýčkům ze Západu“. *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2014, 21(3), 340-363. ISSN 1210-7050.
- HODDER, Ian. *Collecting and interpreting qualitative materials*. 2nd ed. Thousand Oaks, Calif.: Sage, c2003, s. 155. ISBN 9780761926870.
- HRON, Madelaine. *The Czech Émigré Experience of Return after 1989*. The Slavonic and East European Review. 2007, 85(1), 47-78.
- JANOUSEK, Pavel. Dějiny české literatury 1945–1989. IV., 1969–1989. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 137. ISBN 978-80-200-1631-7.
- JEŘÁBEK, Vojtěch. *Českoslovenští uprchlíci ve studené válce: dějiny American Fund for Czechoslovak Refugees*. Brno: Stilus, 2005. ISBN 9788090355002.
- JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média*. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2015, s. 352. ISBN 9788026207436.
- JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 181. ISBN 978-80-7367-287-4.
- KALINOVÁ, Lenka. *Konec nadějí a nová očekávání: k dějinám české společnosti 1969-1993*. Praha: Academia, 2012, s. 62-90. Historie (Academia). ISBN 9788020020437.
- KALVAS, František. *Nastolování agendy: role masové a interpersonální komunikace, osobní zkušenosti a genderu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2009, s. 14. ISBN 978-80-7043-805-3.

KARNER, Stefan a Michal STEHLÍK, ed. *Česko - Rakousko: rozdělení - odloučení - spojení: sborník a katalog Dolnorakouské zemské výstavy 2009: [18. duben - 1. listopad 2009, Horn, Raabs, Telč]*. Jihlava: Muzeum Vysočiny Jihlava, 2009. ISBN 978-80-86382-27-2.

Konference: Politický exil ze zemí střední a východní Evropy – motivy, strategie a perspektivy na Východě a Západě, 1945–1989. *Securitas imperii*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014, (24), 322-329. ISSN 1804-1612.

KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-2442315-9.

KING, Russell. *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 7. ISBN 978-80-204-1706-0.

KRIPPENDORFF, Klaus. *Content analysis: an introduction to its methodology*. 2nd ed. Thousand Oaks, Calif.: Sage, c2004. ISBN 9780761915454.

LAUFER, Josef. *Dopis Svobodné Evropě*. 1976.

LISTER, Martin. *New media: a critical introduction*. New York: Routledge, 2009, s. 17. ISBN 9780415431606.

MACHOVEC, Martin. „HNĚDÁ KNIHA“ O PROCESECH S ČESKÝM UNDERGROUNDEM. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012, s. 90-91. ISBN 978-80-87211-74-8.

MÍŠKOVÁ, Alena, Hana BARVÍKOVÁ a Miroslav ŠMIDÁK. *Československá akademie věd 1969-1972: restaurace komunistické moci ve vědě*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 52-76

MCCOMBS, Maxwell. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 26. ISBN 978-80-7367-591-2.

MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 393. ISBN 978-80-7367-574-5.

MÜCKE, Pavel a Lenka KRÁTKÁ. *Turistická odysea: krajinou soudobých dějin cestování a cestovního ruchu v Československu v letech 1945 až 1989*. Praha: Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4055-6.

- NAVARA, Luděk. *Abeceda komunismu: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Host, 2010, s. 16. ISBN 978-80-7294-340-1.
- NEUMAN, Russell a Marion JUST. *Common Knowledge: News and the Construction of Political Meaning*. Chicago: University of Chicago Press, 1992, s. 94-97. ISBN 9780226574400.
- ORSÁG, Petr. *Mezi realitou, propagandou a mýty: československá exilová média v západní Evropě v letech 1968-1989*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. ISBN 9788074224270.
- PAVLIK, John a Shawn MCINTOSH. *Converging media: a new introduction to mass communication*. Fifth edition. New York: Oxford University Press, [2017], s. 75. ISBN 978-0-19-027151-0.
- POLÁKOVÁ, Eva, Lucia SPÁLOVÁ a Eva HÖFLEROVÁ. *Efektivní sociálně-mediální komunikace*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008, s. 122. ISBN 978-80-7368-567-6.
- PREČAN, Vilém a Jan VLADISLAV. *Horký leden 1989 v Československu: mimořádná publikace k znovuobjevení časopisu Reportér*. Praha: Novinář, 1990, s. 93-96. ISBN 80-7077-396-0.
- PREČAN, Vilém. *Ztroskotanci a samozvanci. Charta 77: 1977-1989: od morální k demokratické revoluci: dokumentace*. Scheinfeld: Československé dokumentační středisko nezávislé literatury, 1990, s. 23-30. Acta creationis. ISBN 80-900422-1-x.
- PŘÍBÁŇ, Michal. *ZÁPAD. Česká literatura*. Institute of Czech Literature, 2001, 49(4), 426-429. ISSN 00090468.
- RAŠKA, Jan. *Czech Refugees in Cold War Canada*. Winnipeg: University of Manitoba Press, 2018. ISBN 9780887558276.
- ROSS, Lee a Thomas GILOVICH. *The Wisest One in the Room*. Londýn: Oneworld Publications, 2016. ISBN 9781780746494.
- RYCHLÍK, Jan. *Jozef Tiso: Můj hrdina, tvůj nepřítel? Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2018, 25(3-4), 348-366.
- THOMPSON, John. *The Media and Modernity*. Stanford: Stanford University Press, 1995, s. 26-28. ISBN 9780804726795.

TIGRID, Pavel. Svědectví. *Svědectví*. 1979, (58), s. 254.

TOMEK, Prokop. Akce ZÁSAH. Československá lidová armáda v listopadu 1989. *Historie a vojenství*. 2015, 64(4), 77-91.

TOMEK, Prokop. *Československá redakce Radio Free Europe: historie a vliv na československé dějiny*. Praha: Academia, 2015, s. 254-256. *Historie (Academia)*. ISBN 978-80-200-2490-9.

TŮMA, Oldřich. Nejhorší možná varianta: Srpen 1968: *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2008, 15(2), 318-341. ISSN 1210-7050.

ULČ, Ota. *Velikáni a malikáni*. Praha: Šulc – Švarc, 2012. ISBN 978-80-7244-307-9.

VACULÍK, Jaroslav. *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-397-8.

VACULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3001-1.

Verlorene Ahnen. *Der Spiegel*. 1993, (36).

WITTLICHOVÁ, Lucie. *Vzkazy domů – Příběhy Čechů, kteří odešli do zahraničí (emigrace a exil 1848–1989)*. Labyrint, 2012, s. 6-7. ISBN 9788090498013.

7.2 Studentské práce

MATŮŠŮ, Zdeňka. *Czechs in the USA and Canada During Communism (1945–1989)*. Zlín, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati.

ŠPAČKOVÁ, Pavla. *Immigration of Czechs and Slovaks to Canada*. Olomouc, 2012. bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta.

7.3 Elektronické zdroje

KURILLOVÁ, Hana. EMIGRACE Z ČESKOSLOVENSKA A EXIL. *Moderní dějiny* [online]. 2013 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/emigrace-z-ceskoslovenska-a-exil/>

8 zajímavostí o legendárním seriálu Žena za pultem, který se začal vysílat před 40 lety. *Frekvence1* [online]. [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: <https://bit.ly/394ymd4>

BEHUL, Julo. HISTÓRIA KANADSKÉHO SLOVÁKA. *Kanadský Slovák* [online]. [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.kanadskyslovak.ca/index.php/sk/kanadsky-slovak/historia-kanadskeho-slovaka>

BROUČEK, Stanislav. K některým otázkám migrace na území České republiky po druhé světové válce. *Archive.org* [online]. 2006 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20060309205154/http://www.mvcr.cz/azyl/integrace2/nks01/prispevek8.pdf>

COBB, Roger W. a Charles D. ELDER. *The Politics of Agenda-Building: An Alternative Perspective for Modern Democratic Theory*. *The Journal of Politics* [online]. 1971, 33(4), 892-915 [cit. 2020-02-29]. DOI: 10.2307/2128415. ISSN 0022-3816. Dostupné z: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.2307/2128415>

ČSFR před patnácti lety: od pomlčky k rozpadu. *Týden* [online]. 2007 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/historie/15-let-od-rozpadu-csfr/csfr-pred-patnacti-lety-od-pomlcky-k-rozpadu_20302.html

DIENSTBIER, Jiří. Koule na české noze. *Aktuálně* [online]. 2008 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/jiri-dienstbier.php?itemid=4192>

Egon Bondy: Ikona undergroundu i STBácký udavač, který uhořel ve vlastní posteli. *Reflex* [online]. [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/causy/73273/egon-bondy-ikona-undergroundu-i-stbacky-udavac-ktery-uhorel-ve-vlastni-posteli.html>

ENTMAN, Robert. Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Wiley Online Library* [online]. 1993 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>

European Parliament. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/European_Parliament

František Kriegel. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/František_Kriegel

GERGEN, Ken. *Ken Gergen talks about Social Constructionist Ideas, Theory and Practice*. Youtube [online]. Filippo M. Sposini, 2014 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=-AsKFFX9Ib0>

GLASOVÁ, Alice. Občané k rozdělení Československa před 10 lety. *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2002 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a239/f9/100151s_PO21227.pdf

HIEBERT, Dennis. *What does 'The Social Construction of Reality' Mean?* Youtube [online]. Providence, 2014 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=SqFhd-Igs6w>

History. *Masaryktown* [online]. [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.masaryktown.ca/history>
JANÁČEK, František a Marie MICHÁLKOVÁ. Příběh zvacího dopisu. *Ústav pro soudobé dějiny AV* [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: http://www.68.usd.cas.cz/files/studie/Pribeh_zvaciho_dopisu.pdf

JANOUSH, Václav. Smrt českého kmotra. František Mrázek se stal symbolem divokých 90. let. *IDnes* [online]. 2019 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/smrt-ceskeho-kmotra-frantisek-mrazek-vekslak-a-miliardar-symbolem-divokych-devadesatych-let.A190909_094856_domaci_blj

Jozef Tiso byl po kritice vyřazen z ankety o největšího Slováka. *IRozhlas* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/jozef-tiso-nejvetsi-slovak-vyrazeni_1811011300_mat

JUDr. Pavel Rychetský, dr. h. c. *Ústavní Soud* [online]. 2013 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://bit.ly/388lGRx>

Kalendárium událostí. *VONS* [online]. Centrum pro dokumentaci totalitních režimů [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <https://www.vons.cz/kalendarium>

Kanada. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 2018 [cit. 2020-03-01]. Dostupné

z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_svete/historie_krajanu/historie_krajanu-index_2.html

KANADSKÉ LISTY (HLAS NOVÝCH). *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vyzkumu/kanadske-listy/>

Kanadský Sokol oslavil jubileum. *Český dialog* [online]. 2002 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <http://www.cesky-dialog.net/clanek/463-kanadsky-sokol-oslavil-jubileum/>

KENDALL-TAYLOR, Nat. *How words change minds: The science of storytelling* [online]. TEDx Talks, 2017 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Y8wol2nGSpY>

Kompletní elektronická verze časopisu Západ (1979-1993). *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/archiv-casopisu-zapad-1979-1993/>

Ludvík Vaculík. *Ústav pro soudobé dějiny AV ČR* [online]. [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <http://www.disent.usd.cas.cz/rejstrik-autoru/vaculik-ludvik/>

MACHÁČEK, Jan, Jan BRABEC a Jiří SOUČEK. BRATISLAVA 14. BŘEZNA. *Respekt* [online]. 1991 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1991/12/bratislava-14-brezna>

MAORET, Massimo. *The Social Construction of Facts: Surviving a Post-Truth World*. Youtube [online]. TEDx Talks, 2017 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=7tHbSasnvo>

MLYNÁŘ, Vladimír a Rebeka KŘÍŽANOVÁ. *SOUDCI NA DOŽIVOTÍ* [online]. 1992 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/1992/23/soudci-na-dozivoti>

Mons. Alojz Tkáč je 20 rokov na biskupskom stolci. *Korzár* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://korzar.sme.sk/c/5301150/mons-alojz-tkac-je-20-rokov-na-biskupskom-stolci.html>

NOVÁK, František. *PŘED DVACETI LETY ZEMŘEL VE VĚZENÍ PAVEL WONKA* [online]. 2008 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/fokus/pred-dvaceti-lety-zemrel-ve-vezeni-pavel-wonka>

Novoroční projev prezidenta ČSFR Václava Havla (1992). *Wikisource* [online]. [cit. 2020-02-29]. Dostupné z:

[https://cs.wikisource.org/wiki/Novoroční_projev_prezidenta_ČSFR_Václava_Havla_\(1992\)](https://cs.wikisource.org/wiki/Novoroční_projev_prezidenta_ČSFR_Václava_Havla_(1992))

Nový domov. *Scriptum* [online]. [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <http://scriptum.cz/cs/periodika/novy-domov-toronto>

Odpověď na žádost o poskytnutí informace ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb., evidovanou pod sp. zn. Zin 66/2016. *Nejvyšší soud* [online]. 2016 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://bit.ly/2waXX6a>

Palachův týden 1989. *Totalita* [online]. [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_0100.php

PŘIBÁŇ, Michal. SIXTY-EIGHT PUBLISHERS. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2013 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1633>

Rok 68: Naděje. *IVysílání* [online]. Praha: Česká televize, 2008 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10192661914-rok-68/20756226860-nadeje>

Rudolf Schuster. *Prezident.sk* [online]. [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.prezident.sk/page/rudolf-schuster/>

SCHOVÁNEK, Radek. Devět agentů mezi námi. *Lidovky* [online]. 2007 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/devet-agentu-mezinami.A070109_113009_ln_domov_hlm

Slovensko 1939. *Radiožurnál* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/slovensko-1939-7781005/1>

Smutný rekord. Česko je pervitinová velmoc, 9 z 10 vyroben v EU našla policie u nás. *Aktuálně* [online]. 2019 [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: <https://bit.ly/2vLye3M/>

Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění 1990. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Volby_do_Sněmovny_lidu_Federálního_shromáždění_1990

Václav Hons. *Discogs* [online]. [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: https://www.discogs.com/artist/816518-Václav-Hons?filter_anv=0&type=Credits

What is Mass Media? *WisegEEK* [online]. Conjecture Corporation, 2011 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.wisegEEK.com/what-is-mass-media.htm>

Z historie. *Czech and Slovak association of Canada* [online]. [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.cssk.ca/about/>

ŽÁČEK, Pavel. LADISLAV BITTMAN. *Reflex* [online]. 2008 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <http://archive.is/g8Ooh>

ZEMAN, Martin. *Nejvyšší správní soud vedou bývalí komunisti* [online]. 2010 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TsAwgo>

7.4 Citované články z časopisu *Západ*

Anketa západu. *Západ*. 1992, 13(3), s. 7-11.

Anténa proti rušičkám. *Západ*. 1986, 8(4), s. 19.

BERGER, C. CO DĚLÁ POLICIE. *Západ*. 1989, 11(2), s. 2.

BINAR, Ivan. Zpráva o stavu člověka. *Západ*. 1980, 2(1), s. 16.

BITTMAN, Ladislav. Dezinformační hry československé špionáže proti emigraci. *Západ*. 1980, 2(3), s. 9-11.

BLAŽKOVÁ, Jaroslava. Přišlo jaro. *Západ*. 1979, 1(1), s. 23.

BONDY, Egon. Humor. *Západ*. 1980, 2(2), s. 23-24.

BREBER, Jiří. Restituce. *Západ*. 1992, 14(1), s. 13.

BŘEZINA, Aleš. Československo – Biafra ducha? *Západ*. 1981, 3(1), s. 11.

BŘEZINA, Aleš. Zahraniční rozhlasová vysílání do Československa. *Západ*. 1982, 4(1), s. 31.

BURKE, Vladimíra. Aféra — myslí si oni — končí. *Západ*. 1984, 6(5), s. 1.

BURKE, Vladimíra. Rozsudek nad Jazzovou sekcí. *Západ*. 1987, 9(3), s. 12-13.

BYSTROV, Vladimír. Vážení čtenáři. *Západ*. 1993, 15(3), s. 3.

ČEŘOVSKÝ, Zbyněk. Chtějí Čechoslováci umírat za cizí zájmy? *Západ*. 1985, 7(6), s. 2.

ČEŘOVSKÝ, Zbyněk. Militarizace Československa — východisko z nouze? *Západ*. 1985, 7(4), s. 1.

Charta 77 po osmi letech. *Západ*. 1985, 7(3), s. 1-6.

CÍCHA, Vladimír. Otevřený dopis ministru spravedlnosti (ČSSR). *Západ*. 1987, 9(6), s. 16.

Divní obchodníci. *Západ*. 1982, 4(3), s. 14.

DOLEŽAL, Karel. Návrat nešťastného muže. *Západ*. 1982, 4(5), s. 13-15.

Dopis kanadského ministra zahraničí redakci *Západu*. *Západ*. 1983, 5(2), s. 29-30.

Dopisy. *Západ*. 1981, 3(3), s. 33.

DRTINA, Richard. Kanada po volbách a před quebeckým referendem aneb o labilitě.... *Západ*. 1979, 1(3), s. 2-4.

DRTINA, Richard. Povstání — národ se napřímil a dobývá své svobody. *Západ*. 1990, 12(1), 1.

DRTINA, Richard. Zpráva z republiky o průběhu revoluce. *Západ*. 1990, 12(2), s. 1-2.

FABŠIC, Jiří. Dezinformační hry československé špionáže proti emigraci. *Západ*. 1981, 3(6), s. 16.

FILIP, Ota. Návštěvy z druhé strany. *Západ*. 1982, 4(3), s. 25.

FILIP, Ota. Urovnání vztahu. *Západ*. 1980, 1(4), s. 14-16.

GEROL, Ilja. Rozhovor s bývalým okupantem. *Západ*. 1981, 3(4), s. 17.

HANEL, Olaf. Od Chartisty-exulanta. *Západ*. 1980, 2(2), s. 32.

HAVEL, Václav. Interview s Pavlem Landovským. *Západ*. 1982, 4(4), s. 23.

HEJL, Vilém. Big Brother bdí ve sborovně. *Západ*. 1986, 8(5), s. 12.

HOLUB, Miloš. Jedno sobotní odpoledne. *Západ*. 1989, 11, s. 3-6.

HOLUB, Miloš. Vzpomínky na sametovou revoluci. *Západ*. 1990, 12(2), s. 4-7.

HORVÁTH, Josef. Žiju s představou, že tato cesta na obzoru končí. *Západ*. 1984, 6(1), s. 9.

Interview - A. J. Liehem. *Západ*. 1981, 3(2), s. 14.

Interview – Jaroslav Hutka. *Západ*. 1979, 1(1), s. 13-15.

- Interview – Jiří Traxler. *Západ*. 1980, 2(3), s. 28.
- Interview – Josef Škvorecký. *Západ*. 1979, 1(3), s. 14.
- Interview – Rafael Kubelík. *Západ*. 1980, 2(4), s. 10-13.
- Interview – Vladimír Škutina. *Západ*. 1980, 2(1), s. 20-23.
- Interview s Natašou Bayerovou. *Západ*. 1984, 6(6), s. 15.
- JAHIELKA, Ivo. Nová kramářská píseň. *Západ*. 1986, 8(2), s. 6-8.
- Jako v Československu. *Západ*. 1986, 8(3), s. 28.
- Jaký charakter? *Západ*. 1979, 1(1), s. 1.
- K případu dr. Danisze. *Západ*. 1979, 1(3), s. 28.
- KALINA, Ján. Umrieš od smiechu, súdruh Marx! *Západ*. 1982, 4(4), s. 16-17.
- Karel Kryl: Dekáda songů poezie a protestu. *Západ*. 1979, 1(2), s. 15-17.
- KAUFMAN, Karel. Jak se státi komunistou. *Západ*. 1979, 1(2), s. 9.
- KAUFMANN, Karel. Závadové skupiny. *Západ*. 1984, 6(3), s. 5.
- KLIMEŠ, Vít. K “úpravě vztahů”. *Západ*. 1981, 3(4), s. 35.
- KOTAS, Jiří. K otázce, zda reformní komunismus je či není mrtev. *Západ*. 1979, 1(4), s. 9.
- KRUPÍČKA, Jiří. Unavená Evropa. *Západ*. 1987, 9(6), s. 1.
- KUSÝ, Miroslav. Augiášov chliev reálneho socializmu. *Západ*. 1985, 7(2), s. 5.
- LOUKOTOVÁ, M. Místo víza zbavení občanství. *Západ*. 1983, 5(5), s. 25.
- Lyra na nohou. *Západ*. 1989, 11(5), s. 2.
- MACKAY, Elmer. Projev Elmera MacKaye k významu občanství. *Západ*. 1984, 6(2), s. 23.
- MACKAY, Elmer. Z debaty v kanadském Parlamentě. *Západ*. 1983, 5(2), s. 31.
- Mají exulantské časopisy dnes (today) co říci? *Západ*. 1992, 14(3), s. 12.
- MALINOVÁ, Nathalie. Čevabčiči z nutrie. *Západ*. 1985, 7(6), s. 4.
- MALINOVÁ, Nathalie. Země mlékem a strdím... *Západ*. 1984, 6(4), s. 8.
- MEDEK, Ivan. Co chce Charta 77. *Západ*. 1982, 4(1), s. 7.
- MEDEK, Ivan. Domov a exil. *Západ*. 1979, 1(4), s. 14.

- MLYNÁRIK, Ján. „Cudzinci vo vlastnom dome“ alebo problém vnútornej emigrácie (K 10. výročiu vzniku Charty 77). *Západ*. 1987, 9(1), s. 1-3.
- MLYNÁRIK, Ján. „Matka pokroku“ a československá realita. *Západ*. 1988, 10(1), s. 6.
- MUSILOVÁ, Judy. Život v kleci. *Západ*. 1987, 9(1), s. 7.
- Naši vtipálkové. *Západ*. 1982, 3(4), s. 19.
- NEUMANN, Dušan. Putování do Moskvy cestou necestou. *Západ*. 1984, 6(2), s. 9.
- Nevydařená návštěva Maďarska. *Západ*. 1982, 4(1), s. 14.
- Nově příchozí. *Západ*. 1981, 3(3), s. 13.
- O rozchodu s ČSFR. *Západ*. 1986, 8(3), s. 29.
- Otec kardinál Tomášek k situaci. *Západ*. 1989, 11(1), s. 12.
- Otevřený dopis panu Rychetskému ale i prezidentu republiky, vládě, parlamentu a všem spoluobčanům. *Západ*. 1992, 14(1), s. 10-12.
- Ottawská podpora pro české disidenty. *Západ*. 1979, 1(2), s. 2.
- PACHMAN, Luděk. Reformní komunismus – iluze a podvod. *Západ*. 1980, 2(5), s. 12.
- PĚCHOTA, Vratislav. Směrnice a mezinárodní právo. *Západ*. 1983, 5(3), s. 32.
- PÍSECKÝ, Václav. Československo na rozcestí? *Západ*. 1989, 11(1), s. 1-6.
- PÍSECKÝ, Václav. Pražská zima 1989. *Západ*. 1989, 11(3), s. 2.
- PLUDEK, Hugo. Jak svět přichází o vkus. *Západ*. 1984, 6(1), s. 7.
- Poděkování. *Západ*. 1979, 1(2), s. 32.
- Poučení. *Západ*. 1980, 2(5), s. 31.
- POVOLNÝ, Mojmir. Neukončený příběh: Československé jaro po dvaceti letech. *Západ*. 1988, 10(6), s. 3.
- Případ Jiřího Černegy. *Západ*. 1981, 3(4), s. 12.
- Případ Ziny Freundové. *Západ*. 1982, 4(1), s. 7.
- REINIŠ, Stanislav. A bude líp! *Západ*. 1990, 12(1), s. 5.
- REINIŠ, Stanislav. A co dál? *Západ*. 1988, 10(2), s. 1-3.

- REINIŠ, Stanislav. Československo, Česko-Slovensko nebo Česko-----Slovensko? *Západ*. 1990, 12(3), s. 18.
- REINIŠ, Stanislav. Holá fakta o Západu. *Západ*. 1992, 14(5), s. 4-5.
- REINIŠ, Stanislav. Pan profesor se snad zbláznil. *Západ*. 1991, 13(1), s. 1.
- REINIŠ, Stanislav. Pod vedením rodné strany ... *Západ*. 1982, 4(4), s. 12.
- REINIŠ, Stanislav. Santa Klaus a jeho nadílka. *Západ*. 1992, 13(5), s. 3-4.
- REINIŠ, Stanislav. Syndrom Měsíce nad řekou. *Západ*. 1990, 12(4), s. 2.
- REINIŠ, Stanislav. Volby podobojí. *Západ*. 1992, 14(4), s. 2-4.
- Reklama. *Západ*. 1979, 1(4), s. 16.
- RICHTER, Josef. Kdo má pivo rád. *Západ*. 1981, 3(4), s. 26.
- Rudolf Battěk odsouzen. *Západ*. 1981, 3(4), s. 37.
- RUKAVIČKA, Vladimír. Hrobaři. *Západ*. 1981, 3(6), s. 12.
- ŠABATOVÁ, Anna. Dopis delegátkám Světového kongresu žen v Praze. *Západ*. 1982, 4(1), s. 8.
- SEIDL, Marie. Iritující cestopisy. *Západ*. 1986, 8(3), s. 33.
- SKILLING, Gordon. Smysl a účel Charty 77. *Západ*. 1985, 7(3), s. 3.
- ŠKVORECKÝ, Jozef. Nezávislost, samostatnost, svoboda. *Západ*. 1991, 13(3), s. 2.
- Slovník českých spisovatelů. *Západ*. 1981, 3(2), s. 25.
- ŠUCHMA, Miloš. Hra s emigrací. *Západ*. 1991, 13(5), s. 1.
- ŠUCHMA, Miloš. Imigrace do Kanady. *Západ*. 1980, 2(5), s. 11.
- ŠUCHMA, Miloš. Jak a kam odejít. *Západ*. 1980, 2(5), s. 10.
- ŠUCHMA, Miloš. Jak bojovat proti rušičkám. *Západ*. 1985, 7(3), s. 25-27.
- ŠUCHMA, Miloš. K případu kanadského udavače a jeho organizace. *Západ*. 1984, 6(6), s. 12-13.
- ŠUCHMA, Miloš. Kupčení s vyhláškou. *Západ*. 1979, 1(1), s. 5-7.
- ŠUCHMA, Miloš. Návrh dodatku k zákonu o občanství. *Západ*. 1982, 4(4), s. 25.

- ŠUCHMA, Miloš. Nejen k desátému výročí Západu. *Západ*. 1988, 10(1), s. 2.
- ŠUCHMA, Miloš. Po volbách a před volbami. *Západ*. 1990, 12(5), s. 1.
- ŠUCHMA, Miloš. Pozdrav do Československa. *Západ*. 1990, 12(1), s. 6-7.
- ŠUCHMA, Miloš. Srpnové ozvěny v emigraci. *Západ*. 1979, 1(2), s. 1.
- ŠUCHMA, Miloš. Zrcadlo podivných charakterů. *Západ*. 1992, 14(1), s. 1.
- Svaz kanadských spisovatelů Svazu Československých spisovatelů. *Západ*. 1980, 3(2), s. 16.
- SVITÁK, Ivan. Demokratické hnutí na obzoru. *Západ*. 1988, 10(3), s. 1.
- SVITÁK, Ivan. Filosofie pro domácnost. *Západ*. 1979, 1(1), s. 29.
- SVITÁK, Ivan. Moudrost ústavy. *Západ*. 1981, 3(3), s. 1.
- SWINKELS-NOVÁKOVÁ, Michaela. Pojedete do Prahy? *Západ*. 1990, 12(5), s. 3-4.
- Titulní strana. *Západ*. 1979, 1(1), s. 1.
- TUČEK, Břetislav. Co jsi: Čech nebo Slovák. *Západ*. 1979, 1(2), s. 8-9.
- ULČ, Ota. Diplomaté – jejich um a výběr. *Západ*. 1991, 13(3), s. 8.
- ULČ, Ota. Instruktaž o mezinárodním stěžování. *Západ*. 1980, 2(1), s. 6-7.
- ULČ, Ota. Míra tolerance. *Západ*. 1981, 3(1), s. 1.
- ULČ, Ota. Návrat nenávrat. *Západ*. 1990, 12(6), s. 3.
- ULČ, Ota. Nejnovější americká vládní zpráva o plnění Helsinek. *Západ*. 1981, 3(6), s. 10.
- ULČ, Ota. Osloboditelé. *Západ*. 1984, 6(6), s. 10-12.
- ULČ, Ota. Průzkum nových uprchlíků – II. *Západ*. 1988, 10(1), s. 7.
- ULČ, Ota. Průzkum nových uprchlíků. *Západ*. 1987, 9(6), s. 20-22.
- ULČ, Ota. Rozhovor o významném roce po patnácti letech s Vratislavem Pěchotou. *Západ*. 1983, 5(4), s. 1-7.
- ULČ, Ota. Rozprávka u Tankstelle. *Západ*. 1984, 6(2), s. 6.
- ULČ, Ota. S Čedokem nikoliv do celého světa. *Západ*. 1981, 3(3), s. 6-7.
- ULČ, Ota. Úprava vztahu: Normalizace a abnormalizace. *Západ*. 1980, 2(3), s. 4-7.
- ULČ, Ota. Vybudování komunismu pacifickým stylem. *Západ*. 1979, 1(3), s. 5-6.

- VACULÍK, Ludvík. Vzdejte se, nic se vám nestane! *Západ*. 1989, 11(5), s. 3.
- VANĚČEK, František. Z deníku chartisty. *Západ*. 1984, 6(6), s. 5-7.
- VÁPENÍK, Jiří. Konečně! *Západ*. 1990, 12(1), s. 4.
- VEJVODA, Jaroslav. Samet chytá prach... *Západ*. 1990, 12(3), s. 2.
- WAGNER, Arnošt. Černá ovce republiky. *Západ*. 1991, 13(2), s. 2.
- WAGNER, Arnošt. Československo! *Západ*. 1990, 12(3), s. 19.
- WAGNER, Arnošt. Diplomát bez iluzí. *Západ*. 1991, 13(3), s. 6-7.
- WAGNER, Arnošt. Rozhovor se zmláceným dítětem. *Západ*. 1990, 12(6), s. 17.
- WAGNER, Arnošt. Stav hladiny na diplomatických tocích. *Západ*. 1991, 13(3), s. 5.
- WAGNER, Arnošt. Ukradenou revoluci (již) nehledejte! *Západ*. 1992, 14(1), s. 12.
- WENDT, Karel. Domů, domů. *Západ*, 1979, 1(1), s. 22.
- WESTOVÁ, Daniela. Pohledy nazpět. *Západ*. 1980, 2(5), s. 20.
- WILSON, Paul. Jaké to je hrát rock'n'roll v policejním státě? *Západ*. 1984, 6(1), s. 13-14.
- WONKA, Jiří. Jak vypadá sametovost revoluce. *Západ*. 1990, 12(4), s. 5.
- WRIGHT, Gordon. Komentář Gordona Wrighta k procesu. *Západ*. 1980, 2(2), s. 7.
- WRIGHT, Gordon. Pražský proces. *Západ*. 1980, 2(1), s. 9.
- Z čs. tisku. *Západ*. 1986, 8(3), s. 15.
- Žádost, dotazník a prohlášení pro čs. občany v zahraničí. *Západ*. 1984, 6(1), s. 22-23.
- Západ po roce. *Západ*. 1980, 2(3), s. 1.
- Západ také v Československu. *Západ*. 1992, 14(2), s. 1.
- ZEMAN, Leoš. Kdo a co se vynořuje v Československu a zde. *Západ*. 1980, 2(5), s. 12.